

На основу члана 112. став 1. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10 – исправка, 14/16, 95/18 – др. закон и 71/21) и члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18),

Влада усваја

ПРОГРАМ

ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ПЕРИОД 2026 – 2031. ГОДИНЕ

1. Увод

1.1. Основ доношења Програма

Програм заштите природе Републике Србије за период 2026 – 2031. године (у даљем тексту: Програм) представља плански документ у области заштите животне средине којим се на целовит начин утврђују циљеви и мере за заштиту природе и очување биодиверзитета у Републици Србији. Програм има за циљ да унапреди систем заштите природе и очувања биодиверзитета у Републици Србији развојем ефикасног система заштите и управљања врстама, типовима станишта, заштићеним подручјима и еколошком мрежом укључујући и Натура 2000, смањењем негативних утицаја на биодиверзитет и унапређењем институционалног и законодавног оквира, јачањем капацитета на свим нивоима и обезбеђивањем финансирања. При томе, заштита природе не сме бити третирана као препрека развоју, већ као део модела одрживог развоја, правичног и праведног коришћења природних добара и дугорочне еколошке сигурности.

Програм представља основни инструмент за спровођење потврђених међународних уговора у области заштите природе, којим се одређују дугорочни циљеви и мере очувања биолошке разноврсности и начин њиховог спровођења у складу са Законом о заштити природе¹. Усклађен је са Кунминг-Монтреал глобалним оквиром за биодиверзитет који садржи глобалне циљеве до 2030. године са визијом до 2050. године, као и другим ратификованим међународним мултилатералним уговорима и обавезама које произилазе из усклађивања националног законодавства са правним тековинама Европске уније.

Програм је припремљен у складу са Законом о планском систему Републике Србије², Уредбом о методологији израде докумената јавних политика³, Уредбом о анализи ефеката прописа⁴ и Законом о заштити природе.

¹ („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10 – исправка, 14/16, 95/18 – др. закон и 71/21).

² („Службени гласник РС”, број 30/18).

³ („Службени гласник РС”, бр. 20/25, 27/26 и 30/26).

⁴ („Службени гласник РС”, бр. 20/25, 27/26 и 30/26).

Програм се доноси због истека периода важења Програма заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године⁵ и његовог акционог плана и обезбеђује наставак јачања функционалног повезивања и институционалне изградње капацитета свих партнера укључених у унапређење система заштите природе у Републици Србији, као и свих значајних процеса који су покренути приликом реализације претходног програма.

У циљу спровођења Конвенције УН о биолошкој разноврсности, односно усклађивања националних са глобалним циљевима заштите биодиверзитета, Министарство заштите животне средине образовало је Радну групу за израду Предлога програма заштите природе Републике Србије за период 2025 – 2033. године са акционим планом, уз подршку пројекта Програма Уједињених нација за животну средину (UNEP) из средстава Глобалног фонда за животну средину „Подршка за рано деловање за глобални оквир биодиверзитета” (GEF/UNEP GBF Early Action Support). Ради спровођења овог пројекта, Влада је донела Закључак 05 Број: 337-10727/2023-3 од 3. новембра 2023. године којим се утврђује Основа за закључивање Споразума о сарадњи на пројекту Програма Уједињених нација за животну средину (UNEP) за пројекат Глобалног фонда за животну средину „Подршка за рано деловање за глобални оквир биодиверзитета”, између Програма Уједињених нација за животну средину и Републике Србије.

Програм је припремљен у консултативном процесу на основу анализе доступних докумената и заснован је на постојећим стратешким и институционалним ресурсима. Полазну основу за израду Програма чине, пре свега, преглед остварења циљева и процена ефикасности реализованих мера Програма заштите природе Републике Србије за период 2021 – 2023. године, Кунминг-Монтреал глобални оквир за биодиверзитет, релевантни циљеви садржани у ЕУ Стратегији за биодиверзитет до 2030. године⁶ и Декларацији из Софије о Зеленој агенди за Западни Балкан.

Са циљем усаглашавања овог документа јавних политика са Кунминг-Монтреал глобалним оквиром за биодиверзитет, релевантним циљевима ЕУ Стратегије за биодиверзитет до 2030. године и Декларацијом из Софије о Зеленој агенди за Западни Балкан, радна група је изменила период на који се доноси Програм заштите природе Републике Србије на период 2026 – 2031. године. Последња година овог програма усаглашена је са ступањем на снагу будућег Стратешког плана УН Конвенције о биолошкој разноврсности, који се по правилу доноси на период од десет година.

Субјекти заштите природе који у оквиру својих овлашћења обезбеђују заштиту и очување природе, у складу са чланом 6. Закона о заштити природе су:

- 1) Република Србија;
- 2) аутономна покрајина;
- 3) општина, град и град Београд (ЈЛС);
- 4) управљач заштићеног подручја;

⁵ („Службени гласник РС”, број 53/21).

⁶ Саопштење Комисије Европском парламенту, Савету, Европском економском и социјалном одбору и Одбору региона – Стратегија ЕУ за биодиверзитет до 2030. године Повратак природе у наше животе COM/2020/380.

5) правна лица, предузетници и физичка лица који у обављању привредних и других делатности користе природне ресурсе и заштићена природна добра;

6) стручне и научне организације и друге јавне службе;

7) грађанин, групе грађана, организације цивилног друштва, професионалне или друге организације.

Закон о заштити природе прописује да управне послове заштите природе обавља надлежно Министарство, надлежни орган аутономне покрајине и надлежни орган јединице локалне самоуправе.

Стручне послове заштите природе и природних добара обављају стручне организације за заштиту природе (Завод за заштиту природе Србије и Покрајински завод за заштиту природе). У обављању стручних послова организације за заштиту природе остварују сарадњу са организацијама из области науке, културе, образовања, васпитања и других области и организују активности усмерене на подизање нивоа еколошке свести.

У погледу институционалних механизма за израду, праћење и координацију планских докумената у области заштите природе велики део надлежности налази се у делокругу Министарства заштите животне средине. Значајну улогу у погледу израде и праћења спровођења планских докумената, посебно у области шумарства, управљања водама и пољопривредним земљиштем, има и Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, укључујући и органе у саставу – Управа за шуме, Републичка дирекција за воде, као и Управа за пољопривредно земљиште. Узимајући у обзир веома сродне надлежности ова два министарства, механизми сарадње су законски утврђени, а посебно у области заједничког доношења подзаконских аката (на пример: подзаконски акти који се односе на заштиту врста; одређивање мера којима се обезбеђује несметана комуникација дивљих животиња; проглашење инвазивних врста и успостављање банке гена). Ова министарства такође заједнички утврђују карте ерозије и подручја ерозије.⁷

Министарство заштите животне средине обавља послове државне управе који се односе на: основе заштите животне средине; систем заштите и унапређења животне средине; националне паркове, инспекцијски надзор у области заштите животне средине; заштиту природе; утврђивање услова заштите животне средине у планирању простора и изградњи објеката; одобравање прекограничног промета отпада и заштићених биљних и животињских врста, као и друге послове одређене законом. У надлежности овог министарства су заштита природе и очување биодиверзитета, одрживо коришћење природних ресурса и добара (земљиште, рибљи фонд, биодиверзитет, геодиверзитет и предели), затим заштита, очување, унапређење и управљање заштићеним подручјима и еколошком мрежом, унутрашњи и међународни промет угрожених и заштићених врста дивље флоре и фауне.

Агенција за заштиту животне средине, као орган управе у саставу Министарства заштите животне средине, са својством правног лица, обавља послове државне управе који се односе на: развој, усклађивање и вођење националног информационог система заштите животне средине (праћење стања чинилаца животне средине кроз индикаторе животне

⁷ <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Србија-и-Агенда-2030-из-новембра-2022.pdf>.

средине, регистар загађујућих материја и др.); спровођење државног мониторинга квалитета ваздуха и воде, спровођење прописаних и усаглашених програма за контролу квалитета ваздуха, површинских вода и подземних вода прве издане и падавине; управљање националном лабораторијом; прикупљање и обједињавање података о животној средини, њихову обраду и израду извештаја о стању животне средине и спровођењу политике заштите животне средине; развој поступака за обраду података о животној средини и њихову процену; вођење података о најбољим доступним техникама и праксама и њиховој примени у области заштите животне средине; сарадњу са Европском агенцијом за заштиту животне средине (ЕЕА) и Европском мрежом за информације и посматрање (EIONET), као и друге послове одређене законом.

У оквиру Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, одређене надлежности које се односе на заштиту природе имају Управа за шуме, Управа за заштиту биља, Управа за ветерину, Сектор за рурални развој, Републичка дирекција за воде и Дирекција за националне референтне лабораторије, и то:

1) Управа за шуме обавља послове државне управе и стручне послове који се односе на: политику шумарства; очување шума; унапређење и коришћење шума и дивљачи; спровођење мера заштите шума и дивљачи; контрола семена и садног материјала у шумарству; инспекцијски надзор у области шумарства и ловства, као и друге послове одређене законом.

2) Републичка дирекција за воде обавља послове државне управе и стручне послове који се односе и на заштиту природе: политику водопривреде; вишенаменско коришћење вода; водоснабдевање, изузев дистрибуције воде; заштиту од вода; спровођење мера заштите вода и планску рационализацију потрошње воде; уређење водних режима; праћење и одржавање режима вода који чине и пресецају границу Републике Србије; инспекцијски надзор у области водопривреде, као и друге послове одређене законом.

3) Управа за ветерину обавља послове државне управе и стручне послове који се односе на: здравствену заштиту животиња; ветеринарско-санитарну контролу у производњи и у унутрашњем и спољном промету животиња, споредних производа животињског порекла, репродуктивног материјала и других организама и предмета којима се може пренети заразна болест, хране за животиње; регистрацију, односно одобравање и контролу објеката за нешкодљиво уклањање лешева и споредних производа животињског порекла; контролу производње и унутрашњи и спољни промет лекова и биолошких средстава за употребу у ветерини, као и друге послове одређене законом;

4) Управа за заштиту биља, обавља послове државне управе и стручне послове који се односе на: заштиту биља од заразних болести и штеточина; контролу средстава за заштиту биља у производњи, унутрашњем и спољном промету; контролу примене средстава за заштиту биља; производњу и регистрацију средстава за заштиту биља; утврђивање испуњености услова, процену ризика и спровођење мера контроле везаних за биолошку сигурност код ограничене употребе, увођења у производњу, стављање у промет и увоз генетички модификованих организама; фитосанитарни надзор и инспекцију у унутрашњем

и спољном промету биља, семена и садног материјала, као и друге послове одређене законом;

5) У оквиру Сектора за рурални развој обављају се послови унапређења пољопривредних генетичких ресурса и израда стручних основа за примену прописа, краткорочних и дугорочних програма који се односе на очување и одрживо коришћење биодиверзитета, животињских генетичких ресурса и животињске банке гена, као и вођење информационог система за диверзитет животињских генетичких ресурса;

6) У оквиру Дирекције за националне референтне лабораторије основана је Банка биљних гена Законом о безбедности хране⁸ која се бави и пословима који се односе на припрему протокола за рад Банке биљних гена, чување Националне колекције семена; израду Националног програма и система у Србији за очување биљних генетичких ресурса за храну и пољопривреду;

7) Такође, Управа за аграрна плаћања, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, надлежна је за успостављање Интегрисаног административног и контролног система (Integrated Administration and Control System - IACS) у складу са захтевима Заједничке пољопривредне политике Европске уније (Common Agricultural Policy - CAP). Једна од основних компоненти овог система је Систем за идентификацију пољопривредних парцела (Land Parcel Identification System - LPIS), који представља референтни геопросторни информациони систем за идентификацију, евидентирање и управљање пољопривредним површинама, као и основу за подношење захтева за подстицаје, спровођење административних и контрола на лицу места, праћење мера заснованих на површини и примену других компоненти IACS. За ефикасно функционисање наведених система неопходно је обезбедити приступ ажурним и званичним просторним подацима којима располажу институције надлежне за заштиту природе, укључујући податке о заштићеним подручјима, еколошкој мрежи, будућој мрежи Natura 2000, стаништима, као и другим просторним ограничењима од значаја за спровођење административних контрола и управљање мерама пољопривредне политике односно успоставити трајни механизам за интероперабилност информационих система и стандардизовану размену просторних података између надлежних институција, чиме би се омогућило њихово коришћење у информационим системима државне управе, укључујући Интегрисани административни и контролни систем и Систем за идентификацију пољопривредних парцела, у складу са захтевима Заједничке пољопривредне политике Европске уније;

8) Управа за пољопривредно земљиште, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, надлежна је за заштиту, уређење и коришћење пољопривредног земљишта и управљања пољопривредним земљиштем у државној својини, у складу са Законом о пољопривредном земљишту и релевантним подзаконским актима, чијом се применом индиректно доприноси очувању природе кроз смањење притисака на екосистеме (нпр. смањење загађења и одрживо коришћење земљишта и воде за наводњавање, борбом против ерозије земљишта и др, као секундарним или терцијарним циљевима, са делимичним и

⁸ („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19).

специфичним доприносима, кроз мере контроле плодности обрадивог пољопривредног земљишта, комасације пољопривредног земљишта и финансирање набавке нове опреме за наводњавање).

Одређене надлежности у областима које су од значаја за заштиту природе имају и Министарство информисања и телекомуникација, Министарство туризма и омладине, Министарство рударства и енергетике, Министарство здравља, Министарство науке, технолошког развоја и иновација, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, као и друга министарства. Тако на пример Министарство рударства и енергетике је, у складу са прописима којима се уређују рударство, геолошка истраживања и енергетика, релевантан орган за питања геолошких истраживања, експлоатације минералних сировина, управљања геолошким и рударским подацима, као и за питања санације и рекултивације простора деградираних рударским активностима. Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, између осталог обавља послове државне управе који се односе на грађевинарство, грађевинско земљиште, урбанизам, просторно планирање, односно организацију, уређење и коришћење простора Републике Србије.

У оквиру постојећег законског оквира, изван број надлежности у области заштите животне средине је децентрализован на покрајински ниво или на ниво јединица локалне самоуправе. Надлежности Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине обухватају активности заштите животне средине на територији АП Војводине, стављања природног добра под заштиту у складу са законом којим се уређује заштита природе, израда и усвајање програма заштите животне средине на територији АП Војводине, доношења планова и програма управљања природних ресурса и добара, као и контроле коришћења и заштите природних ресурса и добара и вршење континуираног мониторинга и контроле стања животне средине на територији покрајине.

Локалне самоуправе имају надлежности које се односе на просторно планирање, заштиту животне средине и унапређење животне средине, као и на комуналне послове. На локалном нивоу, секретаријати за заштиту животне средине имају надлежности које се односе на заштиту животне средине укључујући и издавање грађевинских дозвола за постројења која нису укључена у национални ниво. Стратешка процена утицаја планова и програма на животну средину, процена утицаја пројеката на животну средину и интегрисане дозволе се такође налазе међу повереним надлежностима на локалном нивоу.

Завод за заштиту природе Србије је организација која обавља послове заштите природе и природних добара која се налазе на територији Републике Србије. Завод за заштиту природе Србије, за територију Републике Србије води регистар заштићених природних добара и информациони систем о заштити природе (базе података о заштићеним природним добрима, стаништима, заштићеним врстама, подручјима еколошке мреже), израђује средњорочни програм заштите природних добара и извештај о стању природе.

Покрајински завод за заштиту природе основан је ради обављања послова заштите природе и природних добара која се у целини или већим делом своје површине налазе на територији АП Војводине. Покрајински завод за заштиту природе води покрајински

регистар заштићених природних добара за територију аутономне покрајине, а податке о променама у регистру у року од 15 дана од дана евидентирања промене доставља Заводу за заштиту природе Србије, ради уписа у Централни регистар.

Заводи су задужени за прикупљање и обраду података о природи и природним вредностима; праћење стања и оцену очуваности природе и степена угрожености објеката геонаслеђа, дивљих врста и њихових станишта, станишних типова, екосистема, заштићених подручја, еколошке мреже и предела; издавање акта о условима и мерама заштите природе на заштићеном подручју.

У Републици Србији се заштитом објеката геонаслеђа, поред Завода за заштиту природе Србије и Покрајинског завода за заштиту природе, баве и друге институције и организације цивилног друштва. Завод за заштиту природе Србије и Покрајински завод за заштиту природе спроводе заштиту објеката геонаслеђа *in situ*, док Природњачки музеј спроводи заштиту геонаслеђа *ex situ*.

Поред министарства надлежног за послове заштите животне средине, Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, Завода за заштиту природе Србије и Покрајинског завода за заштиту природе, поверена овлашћења у заштити природе дата су управљачима заштићених подручја, у складу са Законом о заштити природе и подзаконским актима донетим на основу овог закона.

Завод за заштиту природе Србије, за територију Републике Србије води Централни регистар заштићених природних добара и информациони систем о заштити природе (базе података о заштићеним природним добрима, стаништима, заштићеним врстама, подручјима еколошке мреже), израђује План заштите природних добара, израђује стручне основе за Програм заштите природе и природних вредности Републике Србије и Извештај о стању природе.

Ван институција државне управе значајне су, а нарочито у смислу усаглашавања с глобалним циљевима, као и циљевима ЕУ, научно-истраживачке и образовне институције, организације цивилног друштва, као и приватни сектор и локалне заједнице.

1.2. Консултативни процес

У циљу спровођења консултативног процеса и учешћа јавности у поступку доношења новог документа јавне политике у области заштите природе, у периоду од 23. марта до 3. априла 2026. године спроведене су е-Консултације у вези Предлога програма. Јавна расправа је спроведена у периоду од 5. до 27. маја 2026. године. Министарство заштите животне средине упутило је позив свим заинтересованим странама да учествују у јавној расправи о Предлогу програма заштите природе Републике Србије Србији за период 2026 – 2031. године са акционим планом, преко Портала „е-Консултације” и интернет страници Министарства заштите животне средине.

По окончању поступка јавне расправе Министарство заштите животне средине израдило је Извештај о спроведеној јавној расправи о Предлогу програма заштите природе Републике Србије Србији за период 2026 – 2031. године са акционим планом, који је

објављен на интернет страници Министарства заштите животне средине и на Порталу „е-Консултације”.

2. Преглед и анализа постојећег стања

2.1. Сажетак налаза вредновања претходног документа јавне политике

Анализа постојећег стања у области планирања јавне политике саставни је део *ex-ante* анализе ефеката документа јавних политика и припремљена је у оквиру пројекта Програма Уједињених нација за животну средину (UNEP) из средстава Глобалног фонда за животну средину „Подршка за рано деловање за глобални оквир биодиверзитета” (GEF/UNEP GBF Early Action Support). У оквиру овог пројекта припремљен је и преглед налаза вредновања претходног документа јавне политике (*ex-post* анализа).

Програм заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године са акционим планом, усвојен је 2021. године и садржи један општи и три посебна циља. Овај програм представљао је основни инструмент за спровођење потврђених међународних уговора у области заштите природе, којим се одређују дугорочни циљеви и мере очувања биолошке и геолошке разноврсности и начин њиховог спровођења у складу са Законом о заштити природе. Усклађен је са Стратешким планом УН Конвенције о биолошкој разноврсности 2011 – 2020. године и Аичи циљевима, као и другим ратификованим међународним уговорима и обавезама које произилазе из усклађивања законодавством Европске уније. У наставку је дат преглед налаза вредновања овог документа јавне политике (*ex-post* анализа). Анализа, узима у обзир усаглашеност остварених резултата са Кунминг-Монтреал глобалним оквиром за биодиверзитет и релевантним европским циљевима, као што су ЕУ Стратегија за биодиверзитет до 2030. године и Декларација из Софије о Зеленој агенди за Западни Балкан.

ОПШТИ ЦИЉ – Унапређење система заштите природе и очување биодиверзитета, делимично је остварен у посматраном периоду. Република Србија је наставила да унапређује законски и стратешки оквир за заштиту природе. Ипак многи показатељи у вези с заштитом и природе и биодиверзитета указују да још увек није дошло до значајног преокрета негативних трендова губитка врста и станишта. Положени су темељи за унапређење – попут боље планске основе, ширење мреже заштићених подручја, и укључивања заштите природе и биодиверзитета у друге секторске политике.

ПОСЕБАН ЦИЉ 1.1 – Смањени негативни утицаји на биодиверзитет, у оквиру кога су предвиђене мере за сузбијање или ублажавање главних притисака на природу: (1) успостављање мониторинга утицаја климатских промена на биодиверзитет и доприноса екосистема ублажавању климатских промена, (2) успостављање интегрисаног националног информационог система о биодиверзитету, (3) сузбијање нелегалног убијања, хватања и трговине дивљим врстама, (4) праћење утицаја загађења животне средине на биодиверзитет, и (5) контролу и сузбијање инвазивних врста.

Остварење овог посебног циља било је ограничено. Помаци су начињени у нормативном смислу – нпр. настављено је усклађивање прописа са ЕУ стандардима (ажурирање црвених листа за поједине таксоне итд.), али конкретни ефекти на терену нису довољно измерени. Национални систем мониторинга биодиверзитета није успостављен у пуном капацитету, иако постоји више одвојених база података у јавним и научним институцијама чије умрежавање тек предстоји. Спречавање илегалних активности (криволов, незаконита сеча шума, трговина заштићеним врстама и др.) остало је изазов. Иако је инспекцијски надзор ојачан у односу на претходни период, и даље долази до случајева кршења прописа што указује на потребу за даљим јачањем. На пример, заплењене су одређене количине нелегално сакупљених заштићених врста у сарадњи са царинским и полицијским органима, али системски подаци о смањењу учесталости ових појава нису јавно доступни. Завод за заштиту природе Србије је наставио праћење појединих инвазивних организама и израђене су листе приоритетних инвазивних врста, али оперативни програми њиховог сузбијања на националном нивоу тек треба да се развију. Генерално, Посебан циљ 1.1. није у потпуности испуњен, јер главни узроци губитка биодиверзитета (деградација станишта, загађење, прекомерна експлоатација) нису значајније смањени током периода 2021 – 2023. године; напротив, неки притисци су и порасли (утицај пројеката из области рударства на станишта, и сл.). На основу наведеног, још увек постоји потреба да се механизми процене утицаја и мониторинга ових притисака успоставе и учине ефикаснијим.

ПОСЕБАН ЦИЉ 1.2 – Унапређен систем управљања заштићеним подручјима, еколошком мрежом и врстама. Овај циљ усмерен је на квантитативно и квалитативно јачање мреже заштићених подручја, боље управљање заштићеним подручјима и очување приоритетних врста и станишта. Кроз пет кључних мера овај програм је планирао: повећање површине под заштитом и ефективности управљања, успостављање функционалне еколошке мреже, успостављање заштите подручја од посебне геолошке важности, идентификацију, вредновање и заштиту различитих типова предела, те унапређење статуса заштите и управљања врстама.

Резултати у оквиру овог циља су мешовити – дошло је до извесног повећања површине заштићених подручја али многи системски и оперативни изазови у управљању остају присутни.

На почетку спровођења овог програма, 2021. године, под заштитом је било око 678.237 ха, што одговара око 7,66% територије Републике Србије. До краја 2023. године, укупна површина заштићених подручја порасла је на приближно 762.960 ха, што је око 8,62% територије. Закључно са 31. децембром 2025. године овај проценат повећан је на 9,5% територије Републике Србије, док је заједно са заштићеним подручјима у поступку заштите укупно 10,73% територије Републике Србије. Ипак, упркос континуираном порасту, обухват површине под заштитом је мањи од глобалних и европских циљева (нпр. глобални циљ из Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет предвиђа 30% територије под заштитом до 2030. године, док ЕУ тежи најмање 30% заштићене територије од чега 10% под

строгом заштитом). У том смислу, и Европска агенција за животну средину истиче да су Републици Србији потребни убрзани напори у проширењу заштићених подручја како би се приближили глобалним и европским циљевима.

Србија је 2010. године успоставила еколошку мрежу (листу еколошки значајних подручја), која обухвата 101 подручје (укључујући Емералд подручја). У периоду 2021-2023. године настављено је прикупљање података за ревизију листе типова станишта од значаја и утврђивање листе референтних врста од националног и међународног значаја које ће бити обухваћене еколошком мрежом. У том смислу, до краја 2023. године није донет нови подзаконски акт који би заменио постојећу Уредбу о еколошкој мрежи, услед чега се површина еколошке мреже није мењала али су урађене стручне основе за доношење овог акта. Функционалност еколошке мреже у пракси је и даље ограничена, јер недостају активне мере управљања ван заштићених подручја, као и успостављени коридори који би повезали фрагментисана станишта. У оквиру поступка успостављања Натура 2000 мреже у Републици Србији, уз подршку пројекта техничке помоћи ЕУ, потребна су додатна истраживања са циљем припреме коначних листа за подручја значајних за птице (SPA) и подручја значајних за станишта и врсте (pSCI).

Даља анализа стања у овој области указала је на низ изазова у управљању заштићеним подручјима: потребу значајног повећања површине под заштитом, потребу бољег познавања врста и станишта у оквиру заштићених подручја, недовољну заштиту природних вредности, потребу бољег праћења и извештавања, недовољно укључивање јавности и научних институција, ограничено финансирање, као и недовољне капацитете управљача. У периоду спровођења Програма, предузети су одређени кораци ка унапређењу управљања, али су системски изазови остали. Финансијска одрживост заштићених подручја представља критичну тачку у ситуацији у којој су државне субвенције ограничене и у којој се већина управљача, и даље, ослања на сопствене приходе од коришћења ресурса (нпр. сеча шуме, туризам). Услед таквог модела, постигнућа у унапређењу капацитета управљача заштићених подручја су скромна. Позитивно је то што је током периода 2021–2023. године унапређен систем извештавања управљача према Министарству заштите животне средине. Управљачи редовно достављају годишње извештаје о спровођењу мера заштите, који су садржајно уједначени (укључују опис реализованих активности попут обележавања граница, мониторинга врста, едукативних програма, финансијских показатеља и др.). Међутим, наведени извештаји нису сви јавно доступни, што умањује транспарентност и могућност независне оцене успешности управљања. Што се тиче ефикасности спровођења мера заштите у заштићеном подручју, оне су реализоване углавном у складу са финансијским могућностима – највећи део средстава утрошен је на основне обавезе управљача заштићеног подручја (чуварска служба, одржавање и др.), док је мањи део опредељен за активне мере очувања (нпр. мониторинг врста, унапређење станишта). Без јасно дефинисаних индикатора учинка тешко је квантитативно оценити напредак. На основу наведеног, може се закључити да је површина заштићених подручја повећана и учињени су почетни кораци ка бољем

умрежавању управљача заштићених подручја, али основни изазови (недостатак новца, капацитета, података) и даље ограничавају ефикасност заштите природе.

У оквиру Мере 1.2.3. наглашен је значај заштите геонаслеђа и геодиверзитета. У периоду од 2021. до 2023. године није било проглашења нових геопаркова или стављања под заштиту геолошких објеката, осим наставка активности везаних за геопарк „Ђердап”. И даље постоје притисци на геодиверзитет у случајевима неадекватно планиране или недовољно контролисане експлоатације минералних сировина, непоштовања прописаних мера заштите, као и оштећења или уништавања спелеолошких објеката. Због тога је потребно унапредити планску заштиту геодиверзитета у развојним пројектима, уз сарадњу органа надлежних за заштиту природе, геолошка истраживања, рударство, просторно планирање и управљање подацима. Значајнијег побољшања у посматраном периоду у овој области није било. У вези заштите предеоне разноврсности (Мера 1.2.4), Република Србија до 2023. године није израдила национални атлас типова предела, нити је ова тема садржана у прописима који уређују област заштите природе, што је овај програм идентификовао као недостатак. Због тога, у овом сегменту није остварен напредак – очување предела се и даље одвија само кроз процедуре издавања услова заштите природе у оквиру просторно-планских аката, без стратешког приступа вредновању и управљању предеоним наслеђем.

Мера 1.2.5. се односи на унапређење статуса заштите и управљања дивљим врстама. У периоду 2021 – 2023. године настављен је мониторинг и даљи рад на заштити строго заштићених и заштићених врста у Републици Србији, уз учешће Завода за заштиту природе Србије, Покрајинског завода за заштиту природе и бројних других актера. У наведеном периоду Министарство заштите животне средине је радило на изради Плана управљања популацијама мрког медведа који има за циљ успостављање стабилних популација у Републици Србији и допринос регионалним и међународним напорима за очување ове врсте. Планом је предвиђено формирање Стручне комисије за медведе која ће бити састављена од представника релевантних органа и организација са саветодавном и надзорном улогом у циљу спровођења плана управљања популацијама медведа у Републици Србији. Основе за израду Плана управљања утврђене су у Закону о заштити природе, потврђеним међународним уговорима, као што су Конвенција УН о биолошкој разноврсности и Бернска конвенција, прописима ЕУ као и претходним Програмом заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године. Поред ресорног министарстава, предвиђено је да спровођење плана прате и Завод за заштиту природе Србије у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде, а управљачи заштићених подручја и подручја еколошке мреже, јавна предузећа за газдовање шумама, корисници ловишта планираће и спроводити мере и активности на терену. Белоглави суп (*Gyps fulvus*) наставио је тренд опоравка у Специјалном резервату природе „Увац” – популација је стабилна захваљујући дугогодишњим мерама храњења и надзора. Такође, забележени су позитивни примери реинтродукције: европски бизон је 2022. године реинтродукован у Национални парк „Фрушка гора”, чиме је обogaћена фауна великих биљоједа у Републици Србији.

У периоду 2021 – 2023. године, у оквиру пројекта „Израда Црвене књиге флоре, фауне и гљива у Републици Србији”, који је финансиран из буџета Републике Србије, а који је реализован са Природњачким музејом у Београду и Биолошким факултетом Универзитета у Београду, међу најзначајнијим резултатима издвајају се:

1) евалуација таксона за потребе израде црвених листа појединачних група организама флоре, фауне и гљива у Републици Србији;

2) унапређење „Базе података о дистрибуцији потенцијално угрожених врста Србије” употребом апликације за процену угрожености врста у Републици Србији;

3) израда Црвене листе флоре Србије, Црвене листе фунгије Србије и Црвене листе фауне Србије;

4) израђени су рукописи Црвена књига фауне Србије V – Рибе, Црвена књига фауне Србије VI – Сисари, Црвена књига фауне Србије VII – Дневни лептири и Црвена књига фауне Србије VIII – Акватични бескичмењаци;

5) настављено је прикупљање података за израду преосталих црвених књига појединачних група организама (алге, гљиве и лишајеви, флора: маховине и васкуларне биљке; фауна: бескичмењаци – инсекти, ракови, шкољке, пужеви).

Крајем 2023. године започета је израда следећих црвених књига: Црвена књига флоре Србије I – Алге, Црвена књига флоре Србије II – Маховине, Црвена књига флоре Србије III – Васкуларне биљке I – регионално ишчезле и критично угрожене врсте и Црвена књига фауне Србије IX – Пећински терестрични зглавкари.

Иако је уочљив напредак на унапређењу статуса заштите и управљања дивљим врстама, ова мера и даље бележи недостатке у смислу постојања свеобухватних података. Није успостављен формалан механизам редовног праћења популација кључних индикаторских врста на националном нивоу до 2023. године, иако је такав мониторинг предвиђен. Стога је тешко говорити о мерљивом побољшању статуса већине врста – извесне локалне успехе прате и даље присутни негативни трендови за многе групе (нпр. опадање бројности опрашивача, притисак на популације риба због МХЕ, кривољов кечиге и др.).

ПОСЕБАН ЦИЉ 1.3 – Унапређена јавна политика за заштиту природе и очување биодиверзитета и учешће јавности у доношењу одлука. Овај циљ имао је широку област деловања – од институционалног јачања и међународне сарадње, до интеграције биодиверзитета у друге секторе и повећања транспарентности и учешћа јавности. Програм наводи да је за дугорочно очување биодиверзитета неопходно интегрисати принципе одрживог коришћења природних ресурса у друге секторске политике (пољопривреду, шумарство, ловство, рибарство, енергетику, инфраструктуру, туризам), као и унапредити институционални и финансијски оквир и међународну сарадњу.

У овој области остварен је напредак, првенствено на плану израде стратешких докумената и учешћа у међународним иницијативама, док је напредак у процесима одлучивања и интеграције биодиверзитета у друге секторске јавне политике делимичан.

У посматраном периоду није било већих промена у надлежностима кључних институција, заштита природе је у надлежности Министарства заштите животне средине (Сектор за заштиту природе) и одговарајућих стручних организација (Завод за заштиту природе Србије и Покрајински завод за заштиту природе). Уочен је недостатак кадрова у наведеним институцијама – Завод за заштиту природе Србије у извештају за 2023. године наглашава да је обим послова растао док су ресурси ограничени, те је нужно запошљавање нових стручњака и јачање институционалних капацитета. У контексту јачања институционалних механизма, препоручује се формирање Међуресорне радне групе за биодиверзитет која би окупила представнике више министарстава, академске заједнице и организација цивилног друштва ради праћења спровођења обавеза. Овакво тело представљало би добар основ за трајне стручне и саветодавне механизме неопходне за испуњавање националних циљева усаглашених са Кунминг-Монтреал глобалним оквиром за биодиверзитет.

Република Србија је активно учествовала у међународној и регионалној сарадњи – на Петнаестом састанку конференције чланица УН Конвенције о биолошкој разноврсности у Монтреалу (COP15), у децембру 2022. године, подржала је усвајање новог Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет чиме се обавезала да га пренесе на национални ниво и спровођењем допринесе постизању глобалних циљева. Значајан успех остварен је у оквиру Оквирне конвенције о заштити и одрживом развоју Карпата (Карпатске конвенције). Република Србија је 2023. године преузела председавање Конвенцијом и била домаћин 7. заседања конференције чланица (COP7) у Београду. На том скупу је усвојен регионални Карпатски оквир за биодиверзитет, који је механизам спровођења Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет, на нивоу Карпатског региона, док је акциони план за његово спровођење у изради. Уз овај стратешки документ је донета и Министарска декларација „Оснаживање Карпатске визије 2050”, која промовише заједничку визију „живота у складу с природом” у складу с глобалном визијом за 2050. годину. Такође, интензивирана је сарадња са суседним земљама на прекограничној заштити биодиверзитета, а нарочито проглашењем првог прекограничног Рамсарског подручја „Парк природе Гвоздена врата (*Iron Gates Natural Park*) – Ђердап” између Румуније и Републике Србије 2023. године, чиме је формализован један од најзначајнијих корака у јачању прекограничне сарадње и очувању влажних станишта у региону. Овај чин додатно оснажује улогу Карпатске иницијативе за влажна станишта (CWI) и представља пример добре праксе у примени циљева Карпатске конвенције.

Потписивањем Декларације из Софије о Зеленој агенди за Западни Балкан 2020. године, Република Србија се обавезала да ће спроводити препоручене мере у пет стубова (декарбонизација, циркуларна економија, смањење загађења, заштита и очување биодиверзитета и одржива пољопривреда и рурални развој). Ова декларација треба да подстакне стварање одрживог и здравог животног окружења за све грађане у земљама Западног Балкана, док ће само спровођење мера бити подржано од Европске уније у складу са Економским и инвестиционим планом за Западни Балкан. У октобру 2021. године

договорен је и Акциони план за спровођење Зелене агенде за Западни Балкан (ревидиран 2025. године), који утврђује оквир за координацију и праћење реализације, док је главна одговорност за спровођење на странама потписницама Декларације из Софије о Зеленој агенди за Западни Балкан на основу међусекторске и међуинституционалне сарадње на регионалном нивоу. Одлуком Владе образована је Радна група за имплементацију циљева Декларације из Софије о Зеленој агенди за Западни Балкан („Службени гласник РС”, број 8/25). Задатак Радне групе је да учествује у праћењу спровођења Декларације из Софије и регионалног Акционог плана, као и у извештавању и у дефинисању рокова и изради докумената који прате њихову имплементацију.

У оквиру Регионалног савета за сарадњу постоји Радна група за животну средину у оквиру које је формирана Радна група за биодиверзитет Западног Балкана (*Biodiversity Task Force of the Western Balkans – BDTF WB*) са циљем прекограничне сарадње у области заштите биодиверзитета. Координацију рада радне групе врши регионална Канцеларија Међународне уније за очување природе (IUCN-ECARO) са седиштем у Београду. Ова радна група носилац је реализације активности планираних у оквиру Зелене агенде за Западни Балкан.

Интеграција биодиверзитета у друге секторе представљао је изазован аспект Програма заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године. Током периода спровођења овог програма није дошло до великих помака у промени секторских политика, али су постављени темељи за будуће унапређење. У шумарству, стратегија развоја овог сектора наглашава одрживо газдовање шумама, на начин и у обиму којим се трајно одржава њихова производна способност, биолошка разноврсност, способност обнављања и виталност и унапређује њихов потенцијал за ублажавање климатских промена, као и њихова економска, еколошка и социјална функција. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја на животну средину су стандардизоване у законодавству, међутим квалитет њихове примене варира – грађевински и инфраструктурни пројекти и даље наносе штету природи, што указује да биодиверзитет још није суштински интегрисан у одлучивање у тим секторима. На основу наведеног, закључује се да у наредном Програму заштите природе Републике Србије један од индикатора интеграције мора бити и успостављање система праћења утицаја сектора на биодиверзитет јер у периоду 2021–2023. године није развијен сет интерсекторских индикатора (мера која је била предвиђена Програмом), што остаје обавеза за наредне програмске периоде.

Стратегија управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године⁹ је документ на основу којег се спроводе реформе сектора вода, како би се достигли потребни стандарди у управљању водама, укључујући и организационо прилагођавање и системско јачање стручних и институционалних капацитета на националном, регионалном и локалном нивоу. Стратешка опредељења и циљеви утврђени овим документом представљају основ за израду Плана управљања водама за слив реке Дунав на територији Републике Србије и планова управљања водама на водним подручјима, укључујући и аспект финансирања.

⁹ („Службени гласник РС”, број 3/17).

Истовремено, оквири постављени овом стратегијом морају се уважавати при изради стратегија и планова просторног уређења, заштите животне средине и других области које зависе од вода или имају утицаја на воде.

Програм прилагођавања на измењене климатске услове за период од 2023. до 2030. године је у оквиру Посебног циља 1 – Повећање свести, унапређење знања и разумевања утицаја климатских промена и њихових последица увео меру Израде методологије за праћење стања и рањивости биодиверзитета на климатске промене са циљем да се разради методологија којом ће се дефинисати додатни индикатори којима ће се пратити утицај климатских промена на биодиверзитет, а који ће послужити за анализу рањивости биодиверзитета на измењене климатске услове.

У погледу укључивања јавности у доношење одлука, забележен је напредак у формалном смислу. Организације цивилног друштва активно учествују у раду свих радних група које за циљ имају измену или доношење националних прописа, као и докумената јавних политика, а у складу са Смерницама за укључивање организација цивилног друштва у радне групе за израду предлога докумената јавних политика и нацрта, односно предлога прописа.¹⁰ Министарство заштите животне средине је током 2022. и 2023. године одржало више јавних расправа о проглашењу заштићених подручја, где је заинтересована јавност могла дати примедбе. Ипак, када је реч о транспарентности спровођења постојећих политика, ситуација је мање повољна. Неки годишњи извештаји управљача заштићених подручја нису јавно објављивани.

На основу анализе посебних циљева и активности у оквиру сваког од њих у Програму заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године („Службени гласник РС”, број 53/21), долази се до налаза вредновања остварења сваког од посебних циљева.

Посебан циљ 1.1. Смањени негативни утицаји на биодиверзитет постигао је ограничен успех. Мере за смањење притисака на биодиверзитет нису биле високо ефикасне, како због чињенице да поједине мере нису у потпуности спроведене (системи праћења), или због недовољних ресурса (инвазивне врсте, надзор над коришћењем природних ресурса). Преостаје много простора за побољшање, нарочито имајући у виду да су ово компоненте Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет (чији циљеви, на пример, предвиђају значајно смањење стопе инвазија инвазивних алохтоних врста и загађења до 2030. године).

Посебан циљ 1.2. Унапређен систем управљања заштићеним подручјима, еколошком мрежом и врстама постигао је одређени напредак у повећању површине заштићених подручја и наставку финансирања редовних активности управљача заштићених подручја, али без битнијег квалитативног унапређења. Ефикасност мера у области заштићених подручја може се окарактерисати као делимична, повећање територије под заштитом је текло по плану, али без значајнијег побољшања квалитета управљања еколошком мрежом, углавном због финансијских и ограничења у капацитетима. У

¹⁰ („Службени гласник РС”, бр. 8/20 и 107/21).

посматраном периоду, нису уведени нови инструменти финансирања. Ефикасност мера очувања врста могла би се окарактерисати као умерена на пројектном нивоу, али недовољна на системском нивоу. Спроведене мере оцењене су као веома добре (Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, управљачи заштићених подручја и организације цивилног друштва), али због ограниченог обухвата није значајно утицало на општу слику стања биодиверзитета у Републици Србији.

Посебан циљ 1.3. Унапређена јавна политика за заштиту природе и очување биодиверзитета и учешће јавности у доношењу одлука постигао је видљив успех али се очекује да учешће јавности и интеграција заштите природе у друге секторе тек треба да заживе у пуној мери у наредном програмском периоду.

У периоду 2021 – 2023. године теренске активности (израда студија заштите ради проглашења заштићених подручја, мониторинг одабраних врста, стручни надзор) су настављене, али су системска унапређења у повећању институционалних капацитета, повећању финансијских издвајања и учешћу јавности углавном изостала или су тек започета. Ови аспекти представљају структурне узроке због којих многе мере Програма заштите природе Републике Србије за период 2021 – 2023. године нису могле потпуно да се спроведу. Наведене чињенице указују да је у следећем програмском периоду неопходна снажнија подршка за повећање институционалних капацитета, повећање финансијских издвајања и побољшано учешће јавности у доношењу одлука.

На основу оцена спровођења посебних циљева Програма заштите природе Републике Србије за период 2021 – 2023. године, може се закључити да је Општи циљ: Унапређење система заштите природе и очување биодиверзитета делимично остварен. Систем заштите природе је на крају 2025. године снажнији, нормативно и плански, него 2021. године, али заштита природе и биодиверзитета у Републици Србији су и даље суочени са истим изазовима, што захтева наставак и унапређење већ дефинисаних мера у наредном програмском циклусу. То указује да већи број мера из Програма заштите природе за период 2021 – 2023. године остаје релевантан и за програмски период 2026 – 2031. године.

На основу целокупне анализе реализације Програма заштите природе за период 2021 – 2023. године, могу се дефинисати главни изазови и слабости који су ограничили постизање општег и посебних циљева. У даљем тексту дат је преглед постојећег стања у области заштите природе и биодиверзитета који приказује обим и природу изазова, њихових узрока и последица у пракси, који представљају основ за дефинисање циљева и мера за нови програмски циклус.

Површина заштићених подручја је још увек малог обухвата у односу на површину Републике Србије и није довољна за испуњење глобалних и циљева Европске уније који износе 30% територије под заштитом. Недовољна површина под заштитом подразумева да многи вредни екосистеми остају ван режима заштите и изложени су деградацији. Програм није поставио конкретну мерљиву вредност као циљ за 2023. годину, која мора бити прописана за наредни период.

Финансијска одрживост и модел финансирања у претходном периоду нису испунили обимне захтеве заштите природе. Постојећи модел где се заштита финансира претежно из сопствених прихода управљача заштићених подручја (углавном пореклом од економских активности) је неодржив. Субвенције државе, иако у континуираном порасту, нису довољне да покрију основне трошкове чувања природе. Осим тога, улагања државе у заштиту природе нису приоритетно повећавана (буџет <0.5% БДП за животну средину није довољан). Без суштинске промене у финансирању – повећању јавних улагања, увођења плаћања за екосистемске услуге, коришћења климатских и других фондова – систем заштите природе неће моћи да спроводи мере планиране документима јавних политика.

Министарство заштите животне средине, Завод за заштиту природе Србије и Покрајински завод за заштиту природе, као и управљачи заштићених подручја суочавају се са континуираним недостатком стручних и техничких капацитета. Као одговарајући пример може се навести да у организацијама за заштиту природе један стручњак може бити задужен за читаве групе организама или велике територије, што није довољно за квалитетан мониторинг и саветодавни рад. У Министарству заштите животне средине, мали број службеника обрађује велики број предмета, што ограничава њихову могућност да прате и евалуирају спровођење политике. Управљачи многих заштићених подручја немају довољно кадровских капацитета. Ови ограничени капацитети су структурни проблем који води ка пропустима у спровођењу обавеза прописаних Законом о заштити природе као и обавеза које проистичу из основних програмско-планских докумената управљача заштићених подручја (нпр. мањак инспектора доводи до недовољног надзора и уочавања прекршаја у спровођењу Закона о заштити природе).

Развојни сектори често и даље виде заштиту природе као препреку, уместо као интегрални део система одрживог развоја. У периоду од 2021. до 2023. године забележени су примери притисака других сектора на заштиту природе где су, углавном, инвестиције биле у сукобу са заштитом природе: отварање рудника, изградња инфраструктуре, планови за хидроенергетику на заштићеним водотоцима. Поједини пројекти из области рударства, инфраструктуре и хидроенергетике указали су на потребу ранијег сагледавања могућих утицаја на биодиверзитет, геодиверзитет, еколошку повезаност и предеоне вредности, као и на потребу доследне примене мера превенције, ублажавања, мониторинга, санације и рекултивације, у складу са прописима и условима конкретне локације. Иако су неки од ових пројеката измењени или заустављени, то указује на системски проблем – принцип „не наноси значајну штету” биодиверзитету није у потпуности усвојен у другим секторским политикама. Без његовог усвајања и доследног спровођења, природа ће константно трпети фрагментацију и деградацију.

У Програму заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године уочени су недостаци јасних индикатора успеха његовог спровођења. Програм је у Акционом плану имао дефинисане показатеље за сваку меру, али у пракси није било јавно доступног извештаја који би мерио њихове вредности 2023. године. Овај недостатак отежава оцену успеха.

Транспарентност и јавност информација о заштити природе представљају основне принципе савременог управљања природним ресурсима. Они обезбеђују да јавност, стручњаци, организације цивилног друштва и медији имају приступ подацима о стању природе, поступцима доношења одлука и мерама заштите. Ово повећава поверење у институције, омогућава контролу над радом државних органа и подстиче активно учешће грађана у заштити животне средине. Јавност често сазна за проблеме (угинуће рибе, противзаконита градња у заштићеном подручју, криволов) путем медија и организација цивилног друштва. Јавно објављивање наведених информација, путем медија или званичних извештаја, утицало би на повећање поверења и изградњу партнерског односа свих актера и широке јавности у заштити природе.

Одсуство адекватних, пропорционалних и одвраћајућих казни у великој мери утиче на спровођење националног законодавства у области заштите природе. Пракса је показала да чак и када се прекршаји и кривична дела против природе санкционишу, казне (новчане или затворске) су обично ниске и ретко одвраћајуће. Веома често, надлежни инспектор може поднети пријаву, али ако исход на суду није благовремен и адекватан, превентивни ефекат изостаје и представља шири проблем владавине права у области заштите животне средине.

Усвајањем Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет крајем 2022. године, постављени су знатно амбициознији циљеви до 2030. године. У том тренутку, Србија је имала Програм заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године који је био усклађен са Стратешким планом УН Конвенције о биолошкој разноврсности за период 2011 – 2020. године и Аичи циљевима. Анализа усаглашености је показала обавезе које представљају највеће притиске за усаглашавање: 30% површине по заштитом, обнова екосистема, смањење нутријената и пестицида (нарочито у пољопривреди), повећање средстава за финансирање заштите природе.

Ангажовање локалних заједница у заштити природе један је од кључних услова за дугорочно очување животне средине. Када су људи који живе у непосредној близини природних ресурса укључени у њихово управљање, резултати су одрживији, праведнији и ефикаснији. Анализом Програма заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године утврђено је да локалне заједнице нису довољно укључене у послове заштите природе и управљање природним добрима. Изузев неких позитивних примера, генерално недостају механизми попут савета корисника заштићеног подручја, управљања у сарадњи с локалним становништвом или подстицаји за чуваре природе из средстава локалне самоуправе. Наведено представља изазов социјалне природе који мора бити осмишљен кроз боље учешће локалне заједнице и нове моделе управљања природом.

Анализа финансирања Програма заштите природе Републике Србије за период од 2021. до 2023. године показује системско одступање између процењених трошкова у Акционом плану (који су обухватили углавном директне трошкове активности) и стварних буџетских издвајања (која су обухватала институционалну подршку, капиталне инвестиције и међународне пројекте). Сектор заштите природе је у посматраном периоду био финансиран знатно изнад нивоа пројектованог у самом Акционом плану, првенствено

захваљујући великим инфраструктурним пројектима и интервенцијама из буџетске резерве ради јачања ИТ капацитета.

Предметна анализа указује на значајан диспаритет између средстава која су била програмирана у Акционом плану (која су обухватала углавном директне трошкове активности) и стварно извршених буџетских издвајања (која су обухватала институционалну подршку, капиталне инвестиције и међународне пројекте).

Подаци из завршних рачуна буџета Републике Србије показују да се финансирање заштите природе одвијало кроз четири кључна стуба, и то:

- 1) системске субвенције за заштићена подручја (Министарство заштите животне средине и АП Војводина);
- 2) институционална подршка (рад завода за заштиту природе и развој ИТ система Агенције за заштиту животне средине);
- 3) међународна развојна помоћ (претприступни фондови ЕУ- ИПА);
- 4) циљане пројекте за заштиту и управљање појединим врстама.

У Табели 1. је представљена је упоредна анализа планираних и реализованих средстава за кључне групе мера.

Табела 1. Упоредни преглед планираних и реализованих трошкова за заштиту природе (2021–2023)

Група мера / Област деловања	Планирано (Акциони план 2021-2023)	Реализовано (извршење буџета) ¹¹	Напомена
Информациони систем и мониторинг (Мере 1.1.2. и 1.1.4)	35.620.000,00 РСД	131.031.290,33 РСД	Мере су приказане збирно јер се финансирају из исте буџетске линије (ПА 0010). Реализација обухвата релевантна издвајања Агенције и АП Војводине.
Управљање заштићеним подручјима (Мера 1.2.1)	1.014.000.000,00 РСД	936.560.511,81 РСД	Стабилно финансирање искључиво кроз редовне годишње субвенције управљачима заштићених подручја на републичком и покрајинском нивоу.
Еколошка мрежа и Натура 2000 (Мера 1.2.2)	187.500.000,00 РСД	64.383.689,42 РСД	Укључује сразмеран део масивних инфраструктурних ЕУ ИПА пројеката (управљање отпадним водама) који индиректно доприносе заштити природе.

¹¹ Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2021. годину („Службени гласник РС”, број 138/22), Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2022. годину („Службени гласник РС”, број 92/23) и Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2023. годину („Службени гласник РС”, број 94/24).

Институционална подршка (Мера 1.2.2)	79.830.500,00 РСД	842.355.059,70 РСД	Планирано обухвата директне трансфере предвиђене планом, док реализација обухвата укупно стварно извршење за рад Републичког и Покрајинског завода
Унапређење статуса заштите и управљање врстама (Мера 1.2.5)	13.369.500,00 РСД	3.663.063,14 РСД	Планирано обухвата национални буџет и ЕУ помоћ. Међутим, реализација обухвата искључиво мале наменске пројекте АП Војводине и локалне ЕУ грантове.
Унапређење међународне сарадње на регионалном нивоу (Мера 1.3.2)	11.316.000,00 РСД	115.178.671,50 РСД	Реализација приказује релевантан део пројекта „Уређење политике заштите животне средине” који укључује сарадњу са другим земљама.
УКУПНО	1.341.636.000 РСД	2.120.172.285,90 РСД	

Анализа показује да су стварна укупна улагања (преко 2,1 милијарду динара) била већа од планираних (око 1,3 милијарди динара) у Акционом плану. Ово је последица методолошког приступа у претходном периоду где Акциони план није у пуној мери препознавао текуће трошкове институција (завода за заштиту природе, Агенције за заштиту животне средине) и велике капиталне пројекте финансиране из ЕУ као интегрални део трошкова мера. Иако учешће инвестиција у БДП за области које покрива Зелена агенда за Западни Балкан расте, за област биодиверзитета, специфична структура извора финансирања у периоду 2021 – 2023. године изгледала је овако:

1) Буџет Републике Србије и АП Војводине представља доминантан извор за основно функционисање заштићених подручја, где се планирана и реализована средства (преко 936 милиона динара) у великој мери прате. Такође, за рад институција заштите природе (заводи) реализовано је преко 842 милиона динара, што стари план није адекватно предвидео кроз директне активности;

2) ЕУ фондови (ИПА) представљали су значајан инвестициони замајац. Велики инфраструктурни пројекти који индиректно помажу заштити природе чине преко 64,3 милиона динара стварног доприноса очувању станишта и еколошке мреже;

3) Зелене обвезнице представљале су значајан додатни механизам финансирања за сектор „Заштита животне средине, биодиверзитета и одржива пољопривреда”. У 2021. години издвојено је 28,3 милиона евра, а у 2022. години 13,6 милиона евра, што представља значајан механизам финансирања који није био видљив у самом Акционом плану. Анализа буџетских линија других сектора потврђује да се заштита природе финансира и хоризонтално.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управа за шуме је, кроз субвенције за одрживо управљање ловним врстама и њиховим стаништима, годишње реализовала око 74 милиона динара директно признатог доприноса биодиверзитету (реализација 2021. године: 74,4 милиона; 2022. године: 73,8 милиона; 2023. године: 73,9 милиона динара). У оквиру истог министарства, Републичка дирекција за воде реализује вишемилионске инфраструктурне пројекте за активности уређења и коришћења вода, чији се сразмеран део (од 2% до 5%) званично признаје као индиректан допринос биодиверзитету. Такође, Сектор за рурални развој овог министарства је кроз меру „Подстицаји за очување животињских генетичких ресурса” (која се 100% признаје као улагање у заштиту природе) омогућио реализовање активности у 2021. години у износу од 165,6 милиона динара, а у 2023. години чак 340,6 милиона динара.

У оквиру сектора финансија, улагања у биодиверзитет и одрживу пољопривреду чинила су 10,8% укупне емисије зелених обвезница у посматраном периоду.

Постојећи систем финансирања показао је виталност и способност апсорпције значајних средстава (посебно ЕУ фондова), али и недостатак транспарентног планирања у Акционом плану Програма заштите природе Републике Србије за период 2021 – 2023. године. У складу са наведеним, нови документ јавне политике потребно је да садржи „буџетирање по учинку” које обухвата све изворе финансирања (национални, покрајински, локални, IPA, донације и зелене обвезнице). Мере заштите природе потребно је повезати са буџетским линијама других сектора, ради приказивања реалне и еколошки калибрисане слике улагања у заштиту природе и биодиверзитета. Такође, неопходно је планирати средства за суфинансирање ЕУ пројеката, с обзиром на то да су IPA фондови били кључни носиоци развоја у претходном периоду.

2.1.1. Опис постојећег стања у области планирања

Стање природе у Републици Србији године карактерише значајан биолошки, геолошки и предеони диверзитет, уз истовремено јака ограничења у погледу заштите, управљања и праћења природних вредности. Иако је нормативни и институционални оквир значајно унапређен у последњој деценији, постојећи систем заштите природе и даље се суочава са ограниченим капацитетима, непотпуном имплементацијом прописа, фрагментираним подацима и снажним притисцима различитих секторских политика.

Територија Републике Србије је под снажним утицајем кључних европских центара биодиверзитета (Медитеран и Кавказ) и представља рефугијум бројних ендемичних, реликтних и ретких врста и станишта. Међутим, интензивне промене у коришћењу простора, климатски ризици, недовољно усклађене секторске политике и ограничени ресурси за спровођење заштите представљају озбиљан изазов за будући период.

2.1.2. Геолошка разноврсност и геонаслеђе

Република Србија поседује значајан геодиверзитет који обухвата широк спектар геолошких, геоморфолошких и хидролошких феномена. Објекти геонаслеђа, као јединствени геолошки феномени од научног, едукативног и културног значаја, представљају значајну компоненту националне природне баштине.

Србија је знатно богата геолошким, геоморфолошким и хидролошким формацијама, укључујући клисуре, кањоне, крашке системе, бигрене акумулације, тресаве и палеовулканске облике. Геодиверзитет је интегрални део екосистема и директно подржава биодиверзитет. У периоду 2021 – 2023. године покренута је иницијатива за иновирање инвентара геонаслеђа Србије и спроведена су теренска истраживања на 30 подручја. У наведеном периоду проглашено је 12 нових заштићених подручја чија је једна од темељних вредности геодиверзитет (шест у АП Војводини). Геопарк „Ђердап” је 2020. године уписан на листу „UNESCO Global Geoparks” и настављена је међународна сарадња и процес ревалидације статуса током 2023. године.

Међутим, геодиверзитет је необновљива природна вредност која је изложена деградацији услед неадекватно планираних или недовољно контролисаних активности у простору. Притисци на геодиверзитет настају у вези са развојем инфраструктуре и енергетских постројења, укључујући ветропаркове и соларне електране, урбанизацијом и незаконитом градњом, експлоатацијом минералних сировина, неконтролисаним туристичким активностима, оштећењем крашких и пећинских система, као и хидротехничким захватима у осетљивим подручјима. Ради спречавања деградације потребно је обезбедити рану размену података и сарадњу институција надлежних за заштиту природе, геолошка истраживања, рударство, енергетику, просторно планирање и управљање геопросторним подацима. Недовољна координација секторских политика додатно повећава деградацију геодиверзитета. Очување геодиверзитета и геонаслеђа захтева коришћење стручних геолошких подлога и сарадњу институција надлежних за заштиту природе са институцијама надлежним за геолошка истраживања, геолошку документацију, геолошке информационе системе, податке о минералним сировинама и просторно планирање. Посебно је значајно обезбедити размену и просторно укрштање података о објектима геонаслеђа, заштићеним подручјима, еколошкој мрежи, истражним просторима и експлоатационим пољима.

2.1.3. Биолошка разноврсност

Републику Србију карактерише велика генетичка, специјска, екосистемска и предеона разноврсност, као и висок диверзитет станишта и велики број ендемичних врста.

На територији Републике Србије присутна су четири глобална терестрична биома: листопадне шуме, степе, бореалне четинарске шуме и високопланинска тундра. Регистровано је око 1.200 биљних асоцијација и 59 вегетацијских класа. Посебно значајни центри станишног диверзитета су: високопланински масиви (Тара, Копаоник, Шар-планина,

Проклетије, Стара планина); пешчаре и степска подручја (Делиблатска и Суботичко-хоргошка пешчара) и клисуре и кањони (Ђердап, Сићевачка клисура, Пчиња).

Република Србија поседује изразито разноврсна станишта према EUNIS класификацији: копнена водена станишта, влажна и мочварна станишта, травна и степска, жбунаста и вриштине, шумска, субстратна станишта (стене, сипари), пољопривредна и антропогена.

Станишта су угрожена пре свега услед:

- 1) промене начина коришћења земљишта (интензивирање пољопривреде, прекид традиционалне испаше и кошења);
- 2) паљења вегетације;
- 3) деградације и исушивања влажних подручја (тресаве, слатине, мочваре);
- 4) изградње хидроелектрана и акумулација, са трајним губитком кањонских екосистема;
- 5) урбанизације, изградње саобраћајница и друге инфраструктуре;
- 6) одводњавања земљишта и регулације водотокова;
- 7) климатских промена;
- 8) ширења инвазивних врста.

Републику Србију настањује изразито велики број дивљих врста, и то:

- 1) око 3900 – 4000 врста васкуларних биљака;
- 2) 800 врста маховина;
- 3) 1400 врста слатководних алги;
- 4) око 100 врста риба;
- 5) 19 врста водоземаца;
- 6) 26 врста гмизаваца;
- 7) 360 врста птица;
- 8) 95 врста сисара.

Уколико се број дивљих врста упореди са врстама које настањују Европу, за поједине таксоне, укупан број врста може бити изузетно висок: 66% европских врста птица, 44,4% бривофита Европе, 18,6% европске васкуларне флоре и 51% слатководних риба.

Република Србија има више Црвених књига (Црвена књига фауне Србије VI – Акватични бескичмењаци, Црвена књига фауне Србије V – Рибе, Црвена књига фауне Србије IV – Правокрилци, Црвена књига фауне Србије - III Птице, Црвена књига фауне Србије II – Гмизавци, Црвена књига фауне Србије I – Водоземци, Црвена књига дневних лептира – Србије и Црвена књига флоре Србије I – ишчезли и крајње угрожени таксони), које представљају научну базу података о врстама које су изложене опасности од изумирања. Црвене књиге приказују статус угрожености врста, према подацима прикупљеним научним методама, на основу којих се дефинише потреба очувања угрожених врста, указује на недостатке у постојећем систему заштите и предлажу решења којима би се могло побољшати стање или бар успорити негативни процеси. Налази из наведених публикација показују да је

значајан проценат врста под ризиком као и да су присутне ишчезле и регионално ишчезле врсте. Уочено је повећање броја угрожених популација птица и инсеката и наглашена је потреба за ажурирањем свих листа према критеријумима Међународне уније за очување природе (IUCN).

Укупно 2649 дивљих врста (биљке, животиње, гљиве) имају статус заштите у складу са одредбама Закона о заштити природе. Од укупно наведеног броја врста, 1784 су строго заштићене врсте, а 865 заштићене врсте. Посебно је висок број строго заштићених бескичмењака (610 врста) и биљака (642 врсте). Системска *in situ* заштита се спроводи у оквиру заштићених подручја и еколошке мреже. *Ex situ* заштита је развијена у ботаничким баштама, зоо вртovima, банкама гена и специјализованим лабораторијама. Упоредни преглед статуса заштите врста на националном и међународном нивоу и упоредни преглед ловостајем заштићених врста дивљачи дати су у Прилогу 3 – Упоредни преглед строго заштићених и заштићених врста на националном нивоу са статусом заштите на међународном нивоу и Прилогу 4 – Упоредни преглед врста које имају статус ловних врста (ловостајем заштићене врсте дивљачи).

Главне притиске на популације дивљих врста представљају: уништавање станишта, нелегалне активности (криволов, сакупљање из природе), климатске промене, инвазивне врсте, прекомерна експлоатација природних ресурса и негативни ефекти инфраструктуре и енергетских постројења.

2.1.4. Предеона разноврсност

Предеона разноврсност Србије одражава сложене геолошке, хидролошке, климатске и биолошке односе на територији земље. Иако Република Србија поседује изразито разноврсне и очуване пределе, системска заштита предела и даље је недовољно развијена. Присутни су бројни предеони типови – од равничарских до високопланинских, а посебну вредност представљају предели клисура, кањона, пешчара и високопланинских масива.

Угроженост предела потиче, пре свега, од урбанизације и ширења грађевинских зона, деградације станишта као и од неадекватно планираних или недовољно контролисаних хидротехничких, инфраструктурних, енергетских и рударских пројеката. Такође, додатни фактор угрожености предела представља и недостатак инструмената заштите предела у планским документима, као и недостатак систематског мониторинга.

2.1.5. Заштићена подручја

Заштита природе се спроводи, између осталог и успостављањем и утврђивањем заштићених подручја и система праћења њихове заштите. Заштићена подручја су подручја која имају изражену геолошку, биолошку, екосистемску и/или предеону разноврсност и због тога се актом о заштити проглашавају заштићеним подручјима од општег интереса. Утврђивање вредности и значаја заштићеног подручја, према Правилнику о критеријумима

вредновања и поступку категоризације заштићених подручја¹² врши се у односу на израженост главних природних обележја, појава и процеса од интереса за заштиту подручја, као и функције и намене подручја.

Дефинисање категорија заштићених подручја и начин управљања још увек није законски спроведено и усклађено са широко прихваћеним критеријумима и стандардима Међународне уније за очување природе (IUCN). Усклађивање и категоризација по IUCN је неопходна и ради приказивања података у бази Светске комисије за заштићена подручја (WCPA) односно, то је предуслов за извештавање Европској агенцији за заштиту животне средине (EEA) достављањем података за базу национално заштићених подручја NatDA (Nationally designated areas).

Повећање површина под заштитом у Републици Србији се континуирано остварује, али недовољним темпом. Закључно са 31. децембром 2025. године проглашено је 469 заштићених подручја, укупне површине 840.752 ha или 9,50% територије Републике Србије. У поступку заштите (објављено на интернет страницама Министарства заштите животне средине) је 108.429 ha или 1,23% територије Републике Србије, што укупно чини 10,73 % територије Републике Србије под заштитом, на основу одредаба Закона о заштити природе. У претходном периоду проглашена су нова подручја, али многа од планираних нису стављена под заштиту. Министарство заштите животне средине је 2022. године обавестило јавност о поступку покретања заштите природног подручја I (прве) категорије, као Национални парк „Кучај-Бељаница” и о поступку покретања ревизије заштите природног подручја I (прве) категорије, Национални парк „Стара планина”.

Карта заштићених подручја у Републици Србији дата је у Прилогу 1 – Карта заштићених подручја у Републици Србији.

Управљање заштићеним подручјима и даље је неуједначено, уочљиви су недостаци у кадровима, финансијама и капацитетима управљача заштићених подручја. Субвенције државе за управљаче заштићених подручја, су, у складу са повећањем броја заштићених подручја и површине под заштитом, у континуираном порасту али нису довољне да покрију основне трошкове очувања природе.

2.1.6. Еколошка мрежа и Натура 2000

Законодавни оквир за еколошку мрежу постоји, али је њена функционалност ограничена. Еколошки коридори су недовољно дефинисани и често угрожени инфраструктуром, урбанизацијом и фрагментацијом станишта. Недостају механизми сарадње са власницима и корисницима земљишта у оквиру еколошке мреже.

Уредбом о еколошкој мрежи¹³ утврђена је еколошка мрежа Републике Србије, њен састав, заштита, управљање и финансирање. Идентификовано 101 еколошки значајно подручје у оквиру еколошке мреже обухвата површину од 1.849.202 ha или 20,93% територије Републике Србије (Прилог 2 – Карта еколошки значајних подручја еколошке

¹² („Службени гласник РС”, број 97/15).

¹³ („Службени гласник РС”, број 102/10).

мреже Републике Србије). Површина еколошки значајних подручја еколошке мреже у заштићеним подручјима износи 842.381 ha, односно 39,94%.

Еколошки значајна подручја обухватају просторне целине од националног и међународног значаја на којима се налазе:

1) одређена заштићена подручја проглашена на основу закона са приоритетним циљем очувања биодиверзитета;

2) подручја од посебног интереса за очување, односно Емералд мрежа, која су идентификована на основу Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Бернске конвенције);

3) одређена подручја дефинисана на основу међународних програма за идентификацију значајних подручја за птице (IBA), биљке (IPA) и дневне лептире (РВА);

4) подручја која се налазе на листи Конвенције о влажним стаништима од међународног значаја (Рамсарска подручја) или су планирана за упис у ту писту;

5) одређених спелеолошких објеката;

6) погранична еколошки значајна подручја која омогућују повезивање са еколошким мрежама суседних земаља у складу са међународним прописима;

7) одређена подручја типова станишта од посебног значаја за очување идентификована у складу са Правилником о критеријумима за издвајање типова станишта, типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта, као и мере заштите за очување типова станишта („Службени гласник РС”, број 35/10);

8) одређена станишта дивљих врста утврђених Правилником о проглашењу заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/10, 47/11, 32/16 и 98/18);

9) осталих еколошки значајних подручја која нису обухваћена овим подручјима која су као еколошки значајна утврђена просторним плановима.

Идентификација Натура 2000 у Републици Србији се одвија кроз реализацију пројеката који се финансирају из ЕУ фондова као и кроз пројекте који се финансирају из буџета Републике Србије. У оквиру пројекта „ЕУ за Натуру 2000 у Србији”, идентификовано је 277 потенцијалних подручја од интереса за заједницу (*Potential Sites of Community Interest – pSCIs*) и 85 потенцијалних подручја посебне заштите (*Potential Special Protection Areas – pSPAs*). Припремљени су стандардни обрасци података (*Standard Data Forms – SDFs*), методологије за теренско картирање Натура 2000 врста и типова станишта у Републици Србији за одабир pSCI шумских и нешумских станишта и врста и нова верзија Приручника за интерпретацију типова станишта ЕУ од значаја за Србију. У наредном периоду предвиђен је наставак подршке на идентификацији Натура 2000 подручја и изради нове Уредбе о еколошкој мрежи.

У складу са чланом 130. Закона о заштити природе, еколошка мрежа биће утврђена и постаје део европске еколошке мреже Натура 2000 до дана приступања Републике Србије Европској унији.

2.1.7. Подручја од међународног значаја

У складу са Конвенцијом о мочварама које су од међународног значаја, нарочито као станишта птица мочварица (Рамсарска конвенција), на Листу Рамсарских подручја уписано је једанаест подручја у Републици Србији, а то су: Пештерско поље, Горње Подунавље, Ковиљско-Петроварадински рит, Лабудово окно, Лудашко језеро, Обедска бара, Слано Копово, Стари Бегеј-Царска бара, Засавица, Власина и Ђердап, укупне површине 130,411 ha, односно 1,47 % територије Републике Србије. Ђердап је 11. подручје у Србији које је проглашено за међународно значајно влажно подручје 11. децембра 2020. године са површином од 66.525,11 ha. У октобру 2023. године, Ђердап је заједно са Парком природе Гвоздена врата у Румунији проглашен за прекогранично Рамсарско подручје.

У оквиру Програма „Човек и биосфера” (MAB – Man and Biosphere) уписани су: Резерват биосфере „Голија - Студеница” са површином 53.804 ha, Резерват биосфере „Бачко Подунавље” са површином 176.635 ha и Резерват биосфере „Мура, Драва, Дунав” са површином 930.000 ha. Резерват биосфере „Мура, Драва, Дунав” је прекогранични резерват који обухвата области река Муре, Драве и Дунава. Простире се кроз пет држава: Републику Србију, Републику Аустрију, Републику Словенију, Републику Хрватску и Мађарску.

Подручје Ђердапа је, Одлуком Извршног савета Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу – UNESCO од 10. јула 2020. године, уписано на листу UNESCO GLOBAL GEOPARKS и проглашен првим геопарком у Србији. Геопарк „Ђердап” обухвата територију од 1.330 km², укључујући и подручје Националног парка Ђердап. Национални парк Ђердап репрезентује јединство природне и културне баштине Србије, јер је из специфичних природних одлика овог подручја исходила и изузетно вредна културна баштина. На подручју Геопарка „Ђердап” издвојено је укупно 110 објеката геолошког, природног и културно-историјског наслеђа, од којих 63 спада у категорију геолошког наслеђа, 14 у категорију природног наслеђа и 33 објекта у категорију непокретног културно-историјског наслеђа.

Значајна подручја за птице, биљке, дневне лептире и осолике муве у Републици Србији препозната су на основу међународних програма за њихову идентификацију.

Подручја од међународног значаја за птице (Important Bird Areas – IBAs) су кључна подручја за очување птица и биодиверзитета на националном и међународном нивоу. Укупна површина претходно дефинисаних 43 ИВА подручја у Србији износила је 1.259.624 ha, односно 14,26% територије, док нових 79 ИВА подручја из 2020. године покривају 29,2% територије Републике Србије, односно 2.579.364 ha за птице највреднијих станишта.

Подручја од међународног значаја за биљке (Important Plant Areas – IPAs) су најважнија места за очување разноврсности биљака и гљива широм света. У Србији је издвојено 61 ИРА подручје, са укупном површином од 706.888 ha, односно 8% територије.

У односу на одабрана подручја за дневне лептире у Републици Србији (Prime Butterfly Areas – PBAs) издвојено је 40 РВА подручја, која обухватају површину од 903.643 ha, односно 10,23% површине Републике Србије.

Одабрана подручја за осолике муве (Prime Hoverfly Areas – PHAs) су подручја издвојена као значајна за очување врста осоликих мува које су заштићене на националном и међународном нивоу. На територији Републике Србији је издвојено 38 РНА подручја укупне површине 358.000 ha, односно око 4% територије.

Емералд мрежа представља еколошку мрежу састављену од подручја од посебне важности за заштиту природе (Areas of Special Conservation Importance – ASCI), односно просторних целина и станишта која су од посебног националног и међународног значаја са аспекта очувања биолошке разноврсности. За Емералд еколошку мрежу у Србији предвиђено је 61 подручје нарочито значајно за заштиту и очување дивљих биљних и животињских врста и њихових станишта. Укупна површина износи 1.019.269,31 ha (11,54% територије Републике Србије).

2.1.8. Утицај других сектора на заштиту природе

Привредне делатности имају значајну улогу у укупном друштвено-економском развоју, али истовремено представљају један од главних извора притисака на природне вредности и еколошку стабилност простора. У Републици Србији утицај привредних активности испољава се кроз различите облике деградације геолошке, биолошке и предеоне разноврсности, губитак и фрагментацију станишта, загађење животне средине, прекомерно коришћење природних ресурса и нарушавање функционалности екосистема. Интензитет ових утицаја зависи од врсте делатности, просторног обухвата, примењених технологија и степена интеграције мера заштите природе у процес планирања и реализације активности.

Пољопривреда представља једну од најзначајнијих делатности која обликује простор и има директан утицај на биодиверзитет и предеоне вредности. Интензивирање пољопривредне производње, ширење обрадивих површина, употреба минералних ђубрива и средстава за заштиту биља, као и мелиорациони захвати, довели су до деградације земљишта, загађења површинских и подземних вода и смањења разноврсности станишта. Посебно су угрожена полуприродна станишта као што су ливаде, пашњаци, слатине и влажна подручја. Истовремено, напуштање традиционалних начина коришћења земљишта (екстензивна испаша и кошење) у појединим подручјима доводи до сукцесије и зарастања отворених станишта, што резултира губитком станишних типова важних за очување бројних биљних и животињских врста. Смањење агробiodиверзитета, кроз доминацију монокултура и нестанак аутохтоних сорти и раса, представља додатни проблем са дугорочним последицама по отпорност агроекосистема.

Шумски екосистеми имају кључну улогу у очувању биолошке разноврсности, стабилизацији климе и заштити земљишта и вода. Неадекватним газдовањем шумама, недовољно заснованим на принципима блиским природи, може довести до смањења структурне и старосне разноврсности шума, губитка старих и природних шумских састојина и деградације станишта строго заштићених и заштићених врста. Непланска изградња шумских путева и пратеће инфраструктуре може довести до фрагментације шумских станишта. Повећана доступност шума може довести и до појачаног антропогеног притиска,

укључујући бесправну сечу и узнемиравање дивљих врста. У Републици Србији је током 2025. године укупан обим сече дрвета износио 5.655.850 m³, према подацима које објављује Републички завод за статистику.

Водопривредни захвати, као што су регулација водотокова, изградња насипа, акумулација и хидроенергетских објеката, имају значајан утицај на водне и приобалне екосистеме. Промене природног хидролошког режима доводе до деградације влажних станишта, алувијалних шума и речних коридора, који су од изузетног значаја за очување биодиверзитета и еколошке повезаности простора. Посебно осетљива подручја представљају клисуре и кањони река, који су истовремено центри високог биолошког и геодиверзитета. Изградња хидроенергетских објеката у овим подручјима може имати трајне негативне последице, укључујући губитак станишта, прекид миграционих путева риба и измену микроклиматских услова.

Рударске активности, односно експлоатација минералних сировина, имају значајан утицај на природне вредности, нарочито у случају неадекватног планирања, недовољне примене прописаних мера заштите, несагледавања кумулативних утицаја или одсуства благовремене санације и рекултивације. Површинска експлоатација минералних сировина доводи до измене геоморфолошких карактеристика простора, деградације земљишта, губитка или фрагментације станишта и утицаја на предеоне вредности, уколико се не спроводе прописане мере заштите, управљања, санације и рекултивације. Рударска јаловишта и други простори непосредно повезани са експлоатацијом минералних сировина захтевају одговарајуће мере превенције, мониторинга, санације и рекултивације. Након завршетка експлоатације, неопходно је обезбедити доследну примену техничке и биолошке рекултивације, у складу са геолошким, рударским, безбедносним, хидролошким и еколошким условима конкретне локације. Несанирана јаловишта, депоније и пепелишта представљају дугорочне изворе загађења и негативно утичу на околне екосистеме.

Енергетски сектор, укључујући производњу енергије из обновљивих и необновљивих извора, има значајан просторни и еколошки утицај. Објекти за производњу енергије из фосилних горива доприносе загађењу ваздуха, воде и земљишта, док постројења за коришћење обновљивих извора, уколико нису адекватно планирана, могу утицати на станишта, миграционе коридоре и популације осетљивих врста. Изградња ветропаркова и соларних електрана у еколошки вредним подручјима захтева посебну пажњу и примену мера ублажавања утицаја, како би се избегли негативни ефекти на птице, слепе мишеве и предеоне вредности.

Индустријске активности и развој саобраћајне инфраструктуре доприносе загађењу животне средине и фрагментацији простора. Саобраћајнице често пресецају природна станишта и еколошке коридоре, повећавајући ризик од страдања животиња и смањујући функционалну повезаност екосистема. Урбанизација доводи до трајног губитка природних и полу-природних станишта, посебно у околини већих насеља. Непланска и илегална градња додатно угрожава заштићена подручја и предеоне целине.

Туризам, ловство и рибарство могу имати двоструки утицај на природне вредности. Одрживи облици ових делатности могу допринети очувању природе и локалном развоју, док неконтролисано коришћење природних ресурса доводи до деградације станишта, узнемиравања дивљих врста и смањења бројности популација. Посебан проблем представља прекомерно коришћење осетљивих подручја без одговарајуће инфраструктуре и контроле, као и нелегалне активности које угрожавају строго заштићене и заштићене врсте.

Све наведене привредне делатности указују на неопходност јачања интеграције заштите природе у секторске политике и планске документе. Примена принципа превенције, одрживог коришћења природних ресурса, јачање система процене утицаја на животну средину и природе, као и унапређење мониторинга и међусекторске сарадње, представљају кључне предуслове за смањење негативних утицаја привредних делатности и дугорочно очување природних вредности Републике Србије.

2.1.9. Утицај климатских промена на природу

Климатске промене представљају један од најзначајнијих глобалних и националних изазова за очување природних вредности и функционалност екосистема. Климатске промене одвијају се најмање десет пута брже него у било ком познатом периоду геолошке прошлости, што значајно превазилази капацитете природних система за прилагођавање. Последице оваквих промена огледају се у повећаним штетама и губицима, нарушавању природне равнотеже, угрожавању биодиверзитета и смањењу услуга екосистема, како на глобалном нивоу, тако и у Републици Србији.

Процене климатских трендова указују да се територија Републике Србије загрева брже од глобалног просека. Док је глобални пораст средње температуре ваздуха износио око 1,1 °C у односу на прединдустријски период, у Републици Србији је већ достигнут пораст од око 1,8 °C, а током летњих месеци и до 2,6 °C. Овај убрзани пораст температуре има директне и индиректне негативне последице на природне екосистеме, посебно на шуме, водна и влажна станишта, као и на осетљиве планинске и степске екосистеме.

Од почетка 21. века Република Србија се суочила са више екстремних климатских и временских догађаја, укључујући дуготрајне топлотне таласе, периоде изражених суша и интензивне падавине. Ови догађаји довели су до деградације станишта, смањења биолошке разноврсности, повећаног ризика од шумских пожара, као и до поремећаја водног режима и повећане ерозије земљишта. У појединим случајевима забележени су и трајни губици појединих станишних типова и локалних популација врста.

Према пројекцијама климатских промена, очекује се да ће се учесталост и интензитет климатских опасности у Републици Србији наставити да расту током прве половине 21. века. Топлотни таласи, суше и екстремне падавине идентификовани су као климатске појаве са највећим негативним утицајем на природне вредности. Поред њих, у зависности од регионалних карактеристика, све су израженије појаве поплава, клизишта, одрона и пожара, које додатно угрожавају екосистеме и пределе целине.

Климатске промене делују у интеракцији са другим факторима угрожавања природе, посебно са загађењем ваздуха, воде и земљишта. Ова кумулативна дејства појачавају рањивост природних система и доводе до погоршања постојећих еколошких проблема. Повећане температуре и промене режима падавина могу убрзати процесе еутрофикације водних тела, ширење инвазивних врста и појаву болести и штеточина, што додатно оптерећује природне екосистеме.

Природни системи, као и друштвени и привредни системи који од њих зависе, немају капацитет да се спонтано прилагоде убрзаним климатским променама без систематског планирања и циљаних интервенција. Посебно је изражена потреба за интеграцијом мера прилагођавања климатским променама у области очувања и управљања природним ресурсима, заштите и обнове екосистема, смањења ризика од катастрофа и унапређења просторног планирања. Јачање отпорности природних система на климатске промене, као и друштвених и привредних система који од њих зависе, подразумевају интегративно управљање ризицима од климатских промена, укључујући коришћење националног Регистра ризика од катастрофа који садржи интегрисане податке из Дигиталног атласа климе Србије и других подсистема НИГП, у циљу одрживог и системског планирања и спровођења мера.

Процес прилагођавања климатским променама подразумева спровођење мера усмерених на смањење рањивости природних екосистема и повећање њихове отпорности на климатске стресове. Ове мере обухватају очување и обнову шумских, водних и влажних станишта, одрживо управљање земљиштем и водама, као и унапређење еколошке повезаности простора. При томе је неопходно да мере прилагођавања не доведу до повећања нето емисија гасова са ефектом стаклене баште, већ да буду усклађене са циљевима ублажавања климатских промена дефинисаним међународним обавезама, укључујући Споразум из Париза.

Сагледавање утицаја климатских промена на природу и интеграција мера прилагођавања у планске и стратешке документе представљају кључни предуслов за дугорочно очување природних вредности и обезбеђивање стабилности и функционалности екосистема у Републици Србији.

2.1.10. Утицај инвазивних врста

Инвазивне алохтоне врсте (IAS) представљају један од значајних антропогених фактора угрожавања биодиверзитета и функционалности екосистема. Потребно је разликовати појам инвазивних врста од ширег термина „алохтоне врсте”, који обухвата интродуковане, аклиматизоване, ксенобиотичне врсте, неофите и егзоте. Алохтоне врсте не морају имати негативне ефекте на природне или полуприродне екосистеме, нити на економију и здравље, док инвазивне стране врсте својим уношењем или ширењем угрожавају или штетно утичу на биодиверзитет и услуге екосистема.

На територији Европске уније процењује се да постоји око 12000 алохтоних врста биљака, животиња, гљива и микроорганизама, од којих је приближно 15% идентификовано као инвазивно. У циљу управљања ризицима, формирана је листа „100 најгорих” инвазивних алохтоних организама у Европи, која обухвата 54 биљне врсте, 49 бескичмењака, 40 кичмењака и шест врста гљива. Ова листа представља релевантан показатељ потенцијалних негативних утицаја инвазивних врста на природне системе, економију и друштво.

У Републици Србији није до краја утврђен укупан број инвазивних алохтоних врста, што је последица недостатка комплетних и усмерених истраживања у складу са савременим дефиницијама инвазивних алохтоних врста према IUCN и прописима Европске уније. На основу различитих истраживања, број идентификованих инвазивних врста варира: Завод за заштиту природе Србије наводи 68 инвазивних биљних врста, док подаци за АП Војводину показују 152 инвазивне неофите. Други извори наводе да се на територији Србије налази 318 алохтоних врста биљака и животиња, од којих је 173 биљне врсте, док најновије процене идентификују 161 инвазивну биљну врсту.

Инвазивне врсте могу изазвати низ негативних ефеката на природу, укључујући:

1) губитак биодиверзитета – инвазивне алохтоне врсте могу да замене аутохтоне врсте, доводећи до смањења бројности и генетичке разноврсности домаћих популација;

2) деградацију станишта – ширење инвазивних биљака и животиња мења структуру и функцију екосистема, нарушавајући природне процесе и поремећујући еколошку равнотежу;

3) економске штете – инвазивне врсте могу утицати на пољопривреду, шумарство, водне ресурсе и рибарство, узрокујући значајне трошкове за контролу, санацију и управљање стаништима;

4) здравствене ризике – неке инвазивне врсте могу ширити болести или токсине који утичу на људе, домаће животиње и друге врсте;

5) интеракцију са климатским променама – инвазивне алохтоне врсте могу да се брже шире услед промена у климатским условима, што додатно повећава њихов утицај на природне системе.

2.1.11. Систем мониторинга биодиверзитета

Постојећи систем мониторинга биодиверзитета у Републици Србији је недовољно координисан и институционално фрагментисан, без јасно дефинисаног националног оквира за планирање, спровођење и коришћење резултата мониторинга. Одсуство стандардизованих и обавезујућих методологија доводи до неуједначености у прикупљању података и ограничене упоредивости резултата у времену и простору. Подаци су распршени, често недигитализовани или недоступни, без развијене националне информационе платформе и интероперабилности са релевантним међународним системима. Мониторинг је тематски, таксономски и географски неуравнотежен, са недовољним обухватом подручја ван формалне заштите, појединих група организама, екосистемских услуга, функционалног

стања екосистема и утицаја климатских промена, што ограничава капацитет система да пружи поуздану основу за доношење одлука и испуњавање међународних обавеза.

Унапређење система мониторинга биодиверзитета треба да се спроведе кроз успостављање јединственог, институционално координисаног и методолошки стандардизованог националног система, усклађеног са захтевима Конвенције о биолошкој разноврсности, Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет и правним тековинама Европске уније. План подразумева јасну поделу надлежности између релевантних институција, развој и примену националних протокола мониторинга, успостављање централне дигиталне платформе за податке о биодиверзитету, као и системско укључивање научних установа, управљача заштићених подручја, организација цивилног друштва и грађанске науке. Посебан фокус ставља се на попуњавање идентификованих географских, таксономских и тематских празнина, јачање кадровских и техничких капацитета, обезбеђивање одрживих финансијских механизма и интеграцију резултата мониторинга у секторске и развојне политике, како би систем постао поуздана основа за планирање, управљање и извештавање о стању биодиверзитета.

2.1.12. Законодавни и стратешки оквир за заштиту природе

Законодавни оквир заштите природе као део система заштите животне средине има своје упориште у Уставу Републике Србије, којим се дефинише право грађана на здраву животну средину, као и дужност грађана да штите и унапређују животну средину, у складу са законом и општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима. Преглед прописа релевантних за заштиту природе дат је у Прилогу 5 – Листа закона и подзаконских аката релевантних за заштиту природе.

Основни принципи заштите и унапређења природе дати су у Закону о заштити животне средине¹⁴. Овим законом регулисани су: управљање (коришћење и заштита) природним ресурсима и средствима, затим превентивне мере и услови заштите животне средине као и мере ремедијације; систем за издавање еколошких дозвола и одобрења; приступ информацијама и учешће јавности у доношењу одлука и други облици заштите животне средине.

Закон о заштити природе уређује заштиту и очување природе, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности. Овај закон, између осталог, уређује управљање и коришћење заштићених подручја и обавезе управљача, заштиту и управљање дивљим врстама и еколошком мрежом.

Поред Закона о заштити животне средине и Закона о заштити природе, постоји читав низ других закона релевантних за област заштите природе, посебно у домену коришћења и заштите шумских, ловних, риболовних и генетичких ресурса за храну и пољопривреду, као

¹⁴ („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09 - др. закон, 72/09 - др. закон, 43/11 - УС, 14/16, 76/18, 95/18 - др. закон, 95/18 - др. закон и 94/24 - др. закон).

и у областима просторног планирања, геолошких истраживања, рударства, енергетике, вода, управљања отпадом и процене утицаја на животну средину.

Стратешки оквир за заштиту природе дефинисан је кроз стратешке документе и опредељења Владе за приступање ЕУ. Национална стратегија за апроксимацију у области животне средине за Републику Србију¹⁵ (NEAS) донета је у циљу обезбеђивања основе за преговоре о приступању ЕУ у вези са Поглављем 27. За сектор заштите природе дате су смернице које се односе на рационализацију Закона о заштити природе и укључивање Натура 2000 подручја у целокупни правни оквир за заштићена подручја. Према NEAS, спровођење ЕУ прописа о угроженим врстама спроводиће се кроз Конвенцију о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES) заједно са питањем транспозиције/имплементације Директиве о добробити животиња (95/88/ЕК).

Програм заштите природе Републике Србије за период 2021 – 2023. године се фокусира на заштиту врста, станишта и екосистема, усклађујући се са циљевима Конвенције о биолошкој разноврсности УН и поставља специфичне циљеве заштите угрожених врста и проширење заштићених подручја у Републици Србији.

У Закону о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године¹⁶ један од основних циљева даљег развоја Републике Србије односи се на очување природе и одрживо коришћење природних ресурса, уз поштовање следећих критеријума: одрживост, количина, употребљивост (експлоатација), угроженост, осетљивост и обновљивост. Према Просторном плану Републике Србије концепт развоја заштите природе Републике Србије ће се спроводити у оквиру заштићених подручја, заштите строго заштићених и заштићених дивљих врста, очувања станишта од националног и међународног значаја и успостављања еколошке мреже. Регионални просторни планови, просторни планови подручја посебне намене, просторни планови јединица локалне самоуправе и урбанистички планови садрже услове заштите природе, које одређују заводи за заштиту природе. У циљу потпуне имплементације наведених планских докумената, мере заштите природе се дефинишу као правила уређења.

Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2026 – 2034. године („Службени гласник РС”, број 74/26) обрадила је и тему биодиверзитета која се односи на генетичке ресурсе и подразумева биљне, животињске и шумске генетичке ресурсе. Један од кључних принципа наведених у тој стратегији односи се на одговорно управљање ресурсима и њихово очување за наредне генерације, уз дугорочно боље очување биодиверзитета. У складу са овим принципом утврђен је стратешки развојни циљ који се односи на одрживо управљање ресурсима и заштиту животне средине.

До сада у Републици Србији није постојала Стратегија развоја ловства, већ је она дефинисана кроз прописе и поједине стратешке документе као основ за развој сектора. Законски оквир развоја сектора ловства јесте Просторни план Републике Србије, као и Закон

¹⁵ („Службени гласник РС”, број 80/11).

¹⁶ („Службени гласник РС”, број 88/10).

о дивљачи и ловству. Овај закон дефинише услове коришћења, управљања, заштите и унапређивања популација дивљачи и њихових станишта.

Уредба о утврђивању Дугорочног програма мера за спровођење одгајивачког програма у Републици Србији за период 2025 – 2029. године („Службени гласник РС”, број 49/25) у области сточарске производње код аутохтоних раса предлаже очување у чистој раси због њиховог генетског потенцијала.

2.1.13. Међународни споразуми, конвенције и уговори у области заштите природе на глобалном нивоу

Агенда за одрживи развој до 2030. године (енгл. 2030 Agenda for Sustainable Development) је усвојена на Самиту Уједињених нација о одрживом развоју у септембру 2015. године. Овај програм обухвата 17 нових Циљева одрживог развоја (енгл. Sustainable Development Goals – SDGs), или глобалних циљева, којима ће се политика и финансирање руководити у наредних 15 година, почевши од историјске обавезе да се искорени сиромаштво. Концепт циљева одрживог развоја настао је на Конференцији Уједињених нација о одрживом развоју, Рио+20, одржаној 2012. године. Циљ конференције био је израдити скуп универзалних циљева који у равнотежу стављају три димензије одрживог развоја: еколошки, социјални и економски. Глобални циљеви замењују Миленијумске развојне циљеве (енгл. Millennium Development Goals – MDGs), који су у септембру 2000. године окупили свет око петнаестогодишњег програма, чији је циљ био решавање проблема сиромаштва и последица које оно носи.

Република Србија је потписница бројних међународних споразума везаних за заштиту природе, укључујући Конвенцију о заштити светског културног и природног наслеђа која је потврђена у Републици Србији 1974. године („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 56/74).

Република Србија је сукцесијом постала потписница Декларације о животној средини и развоју из 1992. године (Рио). УН Конвенција о биолошкој разноврсности у Републици Србији ратификована је Законом о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 11/01). Ова конвенција признаје суверено право сваке државе потписнице да располаже својим ресурсима и биодиверзитетом, али се од земаља чланица очекује да пружи подршку за три основна циља конвенције:

- 1) заштита биолошке разноврсности;
- 2) одрживо коришћење компоненти биодиверзитета;
- 3) равномерна расподела користи од коришћења генетичких ресурса.

У оквиру УН Конвенције о биолошкој разноврсности усвојени су и пратећи протоколи, и то:

1) Протокол о биосигурности – Картагена протокол, који је у Републици Србији прихваћен Законом о ратификацији Картагена протокола о биолошкој заштити уз

Конвенцију о биолошкој разноврсности, са анексима („Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, број 16/05);

2) Протокол о приступу генетичким ресурсима и праведној и једнакој расподели користи од њиховог коришћења – Протокол из Нагоје, који је у Републици Србији прихваћен Законом о потврђивању протокола из Нагоје о приступу генетичким ресурсима и праведној и једнакој расподели користи које проистичу из њиховог коришћења уз Конвенцију о биолошкој разноврсности („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 12/18).

Конвенција о мочварама од међународног значаја посебно као станишта птица мочварица – Рамсарска конвенција прихваћена је у Републици Србији Уредбом о ратификацији Конвенције о мочварама које су од међународног значаја, нарочито као станишта птица мочварица („Службени лист СФРЈ”, број 9/77). У складу са Конвенцијом, на Листу Рамсарских подручја уписано је једанаест подручја (Пештерско поље, Горње Подунавље, Ковиљско-Петроварадинси-рит, Лабудово окно, Лудашко језеро, Обедска бара, Слано Копово, Стари Бегеј-Царска бара, Засавица, Власина и Ђердап), укупне површине 130.411 ha.

Конвенција о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре – CITES позната и као Вашингтонска конвенција је мултилатерални споразум за заштиту угрожених биљака и животиња од претњи међународне трговине. Ова конвенција је потврђена у Републици Србији Законом о потврђивању Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 11/01).

Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња – Бонска конвенција прихваћена је Законом о потврђивању Конвенције о очувању миграторних врста дивљих животиња („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 102/07). Пратећи споразуми ове конвенције су: Споразум о заштити Афричко-Евроазијских миграторних птица водених станишта (UNEP/AEWA), који је прихваћен Законом о потврђивању Споразума о очувању афричко-евроазијских миграторних птица водених станишта („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 13/18) и Споразум о очувању популација слепих мишева у Европи (UNEP/EUROBATS), који је прихваћен Законом о потврђивању Споразума о очувању популација слепих мишева у Европи („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 13/18).

Република Србија постала је 2020. године чланица Међувладине научно-политичке платформе о биодиверзитету и услугама екосистема (*Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services – IPBES*). Једна од главних улога Платформе је глобална процена стања биодиверзитета, екосистема и услуга које пружају друштву, као и израда посебних тематских и регионалних процена, уз јачање улоге науке и струке у процесу доношења одлука на нивоу глобалних политика заштите биодиверзитета.

2.1.14. Међународни споразуми, конвенције и уговори на регионалном нивоу

Европска комисија је 2020. године усвојила нову Стратегију Европске уније о биодиверзитету до 2030. године са Акционим планом који представља свеобухватан и

дугорочни план заштите природе и заустављања деградације екосистема и њихово обнављање. Стратегија биодиверзитета, као главни део европског зеленог споразума (*EU Green Deal*) усаглашена је са Агендом за одрживи развој до 2030. године и циљевима Споразума из Париза о климатским променама са циљем изградње отпорности друштва на будуће претње попут утицаја климатских промена, шумских пожара, недостатка здравствено-безбедне хране или епидемије болести, укључујући заштиту дивљих животиња и борбу против нелегалне трговине. Ова стратегија представља допринос ЕУ међународним преговорима о глобалном оквиру биолошке разноврсности после 2020. године, са крајњим циљем да до 2050. године сви светски екосистеми буду обновљени, отпорни и адекватно заштићени. Ова стратегија, између осталог, обухвата приоритетне обавезе и активности које треба да буду испуњене до 2030. године, и то:

1) успостављање законске заштите на минимум 30% територије ЕУ на копну и на мору, од чега је 10% подручја строго заштићено укључујући све преостале примарне и старе шуме ЕУ;

2) интегрисање еколошких коридора, као дела идентификоване трансевропске мреже природе који ће спречити генетичку изолацију, омогућити миграцију врста и одржати и побољшати виталност екосистема. У том контексту, потребно је промовисати и подржавати улагања у зелену и плаву инфраструктуру и прекограничну сарадњу међу државама чланицама путем Европске територијалне сарадње;

3) успостављање ефикасног управљања свим заштићеним подручјима, дефинишући јасне циљеве и мере заштите, мониторинг и надзор како би се осигурала боља имплементација и праћење напретка, побољшање знања, финансирање и улагање као и боља интеграција заштите природе у процес одлучивања;

4) увођење мера за решавање глобалног очувања биодиверзитета указујући на спремност ЕУ да води својим примером ка успешном усвајању дугорочног глобалног оквира за биодиверзитет у складу са УН Конвенцијом о биолошкој разноврсности.

Окосницу законодавства у области заштите природе Европске уније чине Директива о очувању природних станишта и дивље флоре и фауне и Директива о очувању дивљих птица, на основу којих се успоставља европска еколошка мрежа Натура 2000. Поред наведених директива, у области заштите природе примењује се Директива о држању дивљих животиња у зоолошким вртovima (99/22/ЕЕС), Уредба 1143/14 о спречавању и управљању уношења и ширења инвазивних алохтоних врста, као и сет уредби ЕУ о трговини дивљег света којима се примењује CITES конвенција на нивоу ЕУ, Уредба 511/2014 (ЕЦ) о мерама усклађености за кориснике из Протокола из Нагоје о приступу генетичким ресурсима и поштеној и праведној подели добробити које проистичу из њиховог коришћења у ЕУ са имплементационом Уредбом 2015/1866 (ЕЦ), као и Уредба ЕУ/995/2010 и Уредба ЕЦ/2173/2005 (FLEGT) у вези праћења и контроле дрвета и производа од дрвета у промету.

Оквирна директива о водама (2000/60/ЕЦ) повезана је са Директивом о стаништима и Директивом о птицама имајући у виду да све три директиве имају за заједнички циљ очување природних екосистема и биодиверзитета у Европској унији. Оквирна директива о

водама успоставља интегрисано управљање водама и захтева постизање доброг еколошког статуса водених тела, што је важно за очување водених и приобалних станишта и врста које се штите Директивом о стаништима и Директивом о птицама. Истовремено, мере управљања водама морају бити усклађене са циљевима заштите у оквиру мреже Натура 2000, која се успоставља на основу ове две директиве, како би се обезбедила повољна очуваност станишта и врста.

Доношење Закона о обнови природе Европске уније (Уредба Европског парламента и Савета о обнови природе) представља важну прекретницу у заштити природе Европе, преласком са традиционалне заштите и очувања природе на њено обнављање, на основу прописаног сета мера које је потребно предузети са циљем обнове деградираних екосистема уважавајући значај сектора пољопривреде, помоћи у постизању циљева ЕУ о клими и биодиверзитету и унапређењу безбедности хране. Ова Уредба успоставља оквир унутар којег ће државе чланице успоставити ефикасне просторне мере обнове, са циљем да заједнички обухвате, као заједнички циљ ЕУ, читава подручја и екосистеме на територији ЕУ, приобалном подручју као и у водама за које државе чланице имају или врше суверена права, до 2030. године најмање 20% копна и 20% морских површина и да до 2050. године обнове све екосистеме којима је потребна обнова.

Како више од 80% природних станишта у Европи која су наведена у Директиви о стаништима није у повољном стању заштите, ЕУ Закон о обнови природе наводи да би земље ЕУ требале до 2030. године да дају приоритет обнављању станишта која нису у повољном стању и која се налазе у Натура 2000 подручјима. Ове области су од суштинске важности за очување природе, а постоји и обавеза ЕУ да осигура да подручја Натура 2000 буду покривена дугорочним мерама обнове. Земље ЕУ ће морати да поднесу националне планове обнове Европској комисији, да покажу како планирају да постигну кључне циљеве, са захтевима за праћење и извештавање о њиховом напретку ка тим циљевима. Државе чланице ће самостално изабрати где ће обновити, шта ће обновити и како ће обновити, водећи рачуна да национални планови обнове буду усклађени са циљевима Закона о обнови природе.

Хоризонтално законодавство у области заштите животне средине је од посебне важности за примену законодавства за заштиту природе и обухвата сет директива које у одређеним одредбама дефинишу обавезу усаглашавања са законодавством заштите природе ради очувања типова станишта и врста, контроле промета дивљих врста и њихових деривата и сузбијања нелегалног убијања, заробљавања и трговине дивљим врстама кроз секторску сарадњу и успостављање инфраструктуре која олакшава приступ информацијама о животној средини у смислу осигуравања јавног приступа за размену података на националном нивоу и у оквиру прекограничне сарадње, и то: Директива 2001/42/EC (SEA) о процени утицаја одређених планова и програма на животну средину и Протокол о стратешкој процени утицаја на животну средину интегрално повезани са ESPOO конвенцијом, Директива 2011/92/EC (EIA) о процени утицаја одређених јавних и приватних пројеката на животну средину измењена Директивом 2014/52/EU укључујући одређене одредбе ESPOO конвенције, INSPIRE Директива 2007/2/EC о успостављању инфраструктуре просторних

информација у Европској заједници и друга европска регулатива која се односи на коришћење геопросторних података у области заштите животне средине, Директива 2003/35/ ЕС о учешћу јавности у изради одређених планова и програма који се односе на животну средину измењена Директивама 85/337/ЕЕС и 96/61/ЕС о праву на правну заштиту, Директива 2003/4/ЕС о приступу јавности информацијама о животној средини, Директива 2008/99/ЕС о еколошком криминалу односи се на заштиту животне средине кроз кривично право, Директива 2004/35/ЕС о одговорности за штету према животној средини измењена Директивама 2006/21/ЕС, 2009/31/ЕС и 2013/30/ЕС о превенцији и ремедијацији штете на животну средину укључујући и Оквирну директиву 2000/60/ЕС у области вода. Поред наведеног посебно терба имати у виду значај Уредбе (ЕУ) 2019/1010 Европског парламента и Савета од 5. јуна 2019. године о усклађивању обавеза извештавања у области законодавства за животну средину укључујући измене и допуне које су извршене кроз тематски повезане директиве и уредбе.

Потребно је напоменути и да правне тековине Европске уније (фр. *acquis communautaire*) као корпус правних аката ЕУ обухватају између осталог и ревизије, међународне споразуме које закључује ЕУ са трећим земљама и међународним организацијама, споразуме између самих држава чланица, општа правна начела, акте које доносе органи Европске уније на основу овлашћења и у складу са поступцима прописаним оснивачким уговорима (уредбе – регулативе, директиве, одлуке, препоруке и мишљења, такође и упутства, правилнике, одлуке декларације, резолуције, стратегије, акционе планове, мере и др.) и судску праксу Суда правде Европске уније.

Кровна документа у процесу ЕУ интеграција у Републици Србији су Национална Стратегија о приступању Србије у ЕУ из 2005. године и Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица и Републике Србије са друге стране („Службени гласник РС”, број 83/08). Национални програм за усвајање правних тековина ЕУ представља детаљан, вишегодишњи план усклађивања домаћих прописа са прописима ЕУ. Министарство надлежно за послове заштите животне средине одговорно је за примену Поглавља 27 – Заштита животне средине и климатске промене.

Документ „Статус и планови преношења и спровођења правних тековина ЕУ за Поглавље 27 – Животна средина и климатске промене” Влада је усвојила 2015. године, након првог билатералног састанка за ово поглавље. Сврха овог документа је да обезбеди најновије информације о плановима транспозиције и имплементације Републике Србије у циљу постизања пуне усклађености са ЕУ прописима. Документ је развијен у оквиру Преговарачке групе 27, а у консултацији са АП Војводином, локалним самоуправама и цивилним сектором, одобрен у оквиру преговарачке структуре Републике Србије. Тај документ је приказао тренутно разумевање Републике Србије у погледу неопходних инвестиција, процењених трошкова у вези са њима, и планираних временских рокова за њихово постизање. Са циљем окончања преговора у оквиру Преговарачке групе 27, Влада је 2025. године усвојила Акциони план за испуњавање мерила за затварање Поглавља 27 – Животна средина и климатске промене, који садржи попис активности које је потребно предузети у

циљу усклађивања са правним тековинама ЕУ, надлежне институције, временске рокове и показатеље за извештавање о напретку.

Конвенцији о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта – (Бернска конвенција) Република Србија је приступила Законом о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 102/07). У складу са обавезама које произилазе из Бернске конвенције, државе чланице су у обавези да предузму мере за унапређивање националних политика за очување европске дивље флоре, дивље фауне и природних станишта, посвећујући посебну пажњу угроженим и осетљивим врстама, нарочито ендемичним, као и угроженим стаништима. Сходно томе, држава чланица се обавезује да у својој политици планирања, развојној политици и законодавству спроводе одговарајуће административне мере за очувања станишта у којима живе врсте дивље флоре и фауне и обезбеђивање посебног положаја врста дивље фауне и миграторних врста. За ове врсте је забрањено следеће:

- 1) сви облици намерног заробљавања и држања и намерног убијања;
- 2) намерно оштећивање или уништавање места за размножавање или одмор;
- 3) намерно узнемиравање дивље фауне, нарочито током периода размножавања, подизања младих и хибернације, у оноликој мери колико би то узнемиравање било значајно у светлу циљева ове конвенције;
- 4) намерно уништавање или узимање јаја од дивљачи или држање ових јаја и ако су празна;
- 5) поседовање ових животиња, живих или мртвих, или интерна трговина истима, укључујући препариране животиње и било који лако препознатљив део или дериват истих, у случајевима где би ово допринело ефективнијем спровођењу Бернске конвенције.

Стални комитет Бернске конвенције усвојио је, 6. децембра 2019. године у Стразбуру (Република Француска), Препоруку број 205 (2019) са Римским стратешким планом о искорењивању незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама птица за период од 2020. до 2030. године.

У складу са чланом 1. ст. 2, 6. и 14. Бернске конвенције, Стални комитет је наложио државама чланицама, да спроведу Римски стратешки план за период од 2020. до 2030. године како би се:

- 1) разумеле размере, обим и мотивација у смислу искорењивања незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама птица;
- 2) спровело активно спречавање незаконитог убијања, хватања и трговине птицама;
- 3) обезбедило да незаконито убијање птица буде учинковито и успешно уврштено у национално законодавство;
- 4) обезбедило успешно спровођење релевантних закона;
- 5) осигурало ефикасно и одговарајуће задовољење правде за прекршаје и кривична дела у области незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама птица.

У складу са обавезом искорењивања незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама птица, Влада је Закључком 05 Број: 353-5408/2019-3 од 18. јула 2019. године прихватила Препоруку број 164 (2013) Сталног комитета Конвенције Савета Европе о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта са Акционим планом из Туниса за период од 2013. до 2020. године у циљу сузбијања нелегалног убијања, заробљавања и трговине дивљим врстама птица. Акционим планом овог програма се утврђује обавеза спровођења Препоруке број 205 (2019) са Римским Стратешким планом о искорењивању незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама птица за период од 2020. до 2030. године кроз израду и спровођење националног акционог плана за искорењивање незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама птица кроз сарадњу и поступање надлежних органа и организација.

Европску конвенцију о пределима Република Србија је потврдила Законом о потврђивању Европске конвенције о пределу („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 4/11), уз обавезу да integriше предео у политике просторног (регионалног) и урбанистичког планирања, у културне, пољопривредне, социјалне, економске и политике животне средине, као и у све остале политике које могу да имају посредан или непосредан утицај на предео. У оквиру ове конвенције, Република Србија је 2015. године, заједно са још 194 државе чланице Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу (UNESCO), усвојила нови механизам међународне сарадње у области геолошког наслеђа – UNESCO Global Geoparks, који се налази у оквиру Међународног UNESCO програма за геонауку и геопаркове.

Оквирну конвенцију о заштити и одрживом развоју Карпата – Карпатска конвенција Република Србија је усвојила Законом о потврђивању Оквирне конвенције о заштити и одрживом развоју Карпата („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 102/07).

Важно је истаћи активно учешће Републике Србије у регионалним механизмима сарадње, пре свега у оквиру Регионалног савета за сарадњу (RCC), у чијем оквиру делује Радна група за животну средину, као и посебно формирана Радна група за биодиверзитет Западног Балкана (*Biodiversity Task Force of the Western Balkans – BDTF WB*). Учесће Србије у раду ове радне групе доприноси усклађивању националних политика и мера заштите биодиверзитета са регионалним приоритетима, размену података, искустава и добрих пракси, као и координацији активности у вези са применом међународних обавеза и европских стандарда. Регионална сарадња у оквиру BDTF WB има посебан значај имајући у виду заједничке екосистеме, прекогранична станишта и миграторне врсте на простору Западног Балкана, те представља важну платформу за јачање капацитета, развој заједничких иницијатива и унапређење ефикасности мера заштите природе у Републици Србији.

2.1.15. Кунминг-Монтреал глобални оквир за биодиверзитет

На другом делу 15. конференције чланица Конвенције о биолошкој разноврсности, одржаном у децембру 2022. године, усвојен је Кунминг-Монтреал глобални оквир за биодиверзитет, који поставља глобалне циљеве и смернице за колективну акцију. Овај стратешки план, од историјске важности, је заснован на Аичи циљевима (2011–2020. године), али са увођењем амбициозније визије глобалног опоравка биодиверзитета. Кунминг-Монтреал глобални оквир за биодиверзитет представља глобални позив за заустављање и преокретање губитка биодиверзитета до 2030. године, осигуравајући да природа буде на путу опоравка до 2050. године. Представља прекретницу у приступу из разлога што се фокус помера са заштите појединачних врста на очување интегритета екосистема, генетичке разноврсности и основних узрока губитка биодиверзитета. Основни принципи Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет заснивају се на међусобно повезаним стубовима који обухватају:

- 1) очување и опоравак екосистема, који обухвата заштиту и рестаурацију природних станишта, одржавање здравља екосистема и повећање површине заштићених подручја;
- 2) одрживо коришћење природних ресурса, који се односи на промоцију одрживих пракси у пољопривреди, шумарству и рибарству, како би се осигурало да коришћење природних ресурса не угрожава биодиверзитет;
- 3) смањење притисака на биодиверзитет, са мерама за смањење загађења, ублажавање климатских промена, контролу инвазивних врста и смањење прекомерне експлоатације природних ресурса;
- 4) унапређење институционалних капацитета и финансијске подршке, који промовише јачање националних институција, побољшање координације између различитих сектора и обезбеђивање адекватних финансијских средстава за спровођење мера за очување биодиверзитета;
- 5) повећање свести и учешћа јавности, са циљем да подстиче едукацију и свест о значају биодиверзитета, као и активно учешће различитих друштвених група у напорима за његово очување.

Овај свеобухватни оквир има за циљ да унапреди глобалне напоре у очувању биодиверзитета и осигура одрживу будућност за наредне генерације. Визија овог оквира за 2050. годину је свет у којем се биодиверзитет вреднује, чува, обнавља и одрживо користи. Промовише хармоничан саживот човека и природе, наглашавајући отпорност екосистема и правичан приступ користима од биодиверзитета. С друге стране, мисија за 2030. годину је да се заустави губитак биодиверзитета и постави природа на пут опоравка. Ова мисија се подржава одрживим управљањем екосистемима, смањењем притисака на биодиверзитет и повећањем финансирања за очување.

Глобални оквир за биодиверзитет има четири дугорочна стратешка циља:

- 1) осигурати интегритет, повезаност и отпорност свих екосистема;
- 2) спречити људски узрокована изумирања врста и сачувати генетичку разноврсност;
- 3) праведна и једнака расподела користи од генетичких ресурса;

4) мобилисати довољно финансијских ресурса за спровођење стратегија биодиверзитета.

Поред дугорочних циљева, има 23 циља до 2030. године који укључују очување најмање 30% копнених и морских подручја планете, обнављање 30% деградираних екосистема, смањење стопе ширења инвазивних врста и елиминацију субвенција штетних по биодиверзитет.

Кунминг-Монтреал глобални оквир за биодиверзитет успоставља главне индикаторе за мерење напретка (нпр. индекс Црвене листе, обим природних екосистема), док допунски и компонентни индикатори пружају детаљније увиде у специфичне аспекте, као што су генетска разноврсност, екосистемске услуге и финансирање. Овај глобални оквир за биодиверзитет захтева од земаља да усвоје ове циљеве и интегришу их у националне политике, уз подршку робусних система за праћење и извештавање.

2.2. Идентификација и објашњење обима и природе проблема, узрока и последица које проблем изазива у пракси

Стање природе у Републици Србији карактерише континуирани притисак на биодиверзитет, деградација екосистема и недовољна ефикасност постојећих механизма заштите, што указује на системски проблем у управљању природним ресурсима. Кључни проблеми обухватају губитак и фрагментацију природних станишта услед интензивне урбанизације, инфраструктурног развоја, експлоатације природних ресурса и неадекватног просторног планирања, као и опадање бројности и распрострањености бројних аутохтоних врста. Посебно су изражени негативни утицаји климатских промена, ширење инвазивних алохтоних врста, деградација водених и влажних станишта, као и притисци из сектора пољопривреде, грађевинарства, рударства и енергетике. Обим проблема је националног карактера, али је његов интензитет просторно неуједначен и често најизраженији ван формално заштићених подручја, где су механизми контроле и праћења најслабији.

Основни узроци идентификованих проблема леже у недовољно интегрисаном институционалном и стратешком оквиру, фрагментисаном систему управљања, ограниченим финансијским и кадровским капацитетима, као и у недостатку поузданих, ажурних и упоредивих података о стању природе. Постојећи систем мониторинга биодиверзитета није у потпуности функционалан, што ограничава способност раног препознавања негативних трендова и благовременог реаговања. Последично, мере заштите се често спроводе реактивно, без јасних приоритета и процене ефеката, што доводи до даљег губитка биолошке разноврсности, смањења екосистемских услуга, повећања ризика од природних непогода и слабљења отпорности друштва на климатске и економске шокове. Овакво стање такође отежава испуњавање националних законских обавеза и међународних обавеза Републике Србије у оквиру Конвенције о биолошкој разноврсности и процеса европских интеграција.

Доношење овог програма за период 2026 – 2031. године са акционим планом за период 2026 – 2028. године представља неопходан одговор на уочене системске слабости и нове изазове у области заштите природе. Постојећи програмски и стратешки оквири више не одражавају у довољној мери актуелно стање природе, динамику притисака и обавезе које проистичу из усвајања Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет и убрзаног процеса усклађивања са правним тековинама Европске уније. Овај програм треба да обезбеди јасно дефинисане циљеве, приоритете и мере, засноване на поузданим подацима и унапређеном систему мониторинга, као и бољу координацију између институција и сектора. Његово усвајање је кључно за прелазак са фрагментарног и реактивног приступа ка стратешком, интегрисаном и дугорочно одрживом управљању природом, које ће омогућити очување биодиверзитета, јачање отпорности екосистема и допринос укупном друштвено-економском развоју Републике Србије.

3. Визија

До 2031. године Република Србија успоставља ефикасан и интегрисан систем заштите природе који зауставља губитак биодиверзитета, унапређује очување и обнову екосистема и јача њихову отпорност на климатске промене и друге притиске. Заштита природе је заснована на поузданим подацима и функционалном мониторингу и системски је интегрисана у друге секторске политике, релевантне документе развојног планирања и друга документа просторног планирања, уз јасну међусекторску координацију. Оваквим приступом Република Србија обезбеђује дугорочно очување природног капитала и снажан допринос друштвено-економском развоју Институционални и финансијски капацитети за заштиту природе су ојачани, систем управљања је транспарентан и заснован на знању, а Република Србија у потпуности испуњава своје националне и међународне обавезе у области заштите природе и обавезе које проистичу из процеса приступања Европској унији.

Програм је усклађен са Кунминг-Монтреал глобалним оквиром за биодиверзитет и доприноси остварењу глобалних циљева до 2030. године и визије до 2050. године „Живот у складу са природом”, у којој је биодиверзитет вреднован, очуван, обновљен и одрживо коришћен са циљем добробити људи и читаве планете.

Сагласно визији, утврђени су општи и посебни циљеви заштите природе и развијене мере и инструменти и активности, неопходни за њихово остварење.

4. Циљеви

4.1. Општи циљ

Општи циљ: Унапређен систем заштите природе и очувања биодиверзитета

Основ за утврђивање општег циља су Циљеви одрживог развоја (ЦОР) Агенде 2030 (енгл. SDGs – Sustainable Development Goals) односно ЦОР 15 који предвиђа заштиту копнених екосистема и заустављање губитка биодиверзитета, нарочито реализација потциља 15.5. који налаже предузимање хитних и значајних активности за смањивање деградације природних станишта, заустављање губитка биодиверзитета и заштиту угрожених врста и спречавање њиховог истребљења, потциља 15.8. који налаже мере како би се спречио улазак и значајно умањио утицај инвазивних алохтоних врста на копнене и водне екосистеме и контролисати или искоренити приоритетне врсте, као и и потциља 15.9. о интеграцији вредности екосистема и биодиверзитета у планирање, развојне процесе, стратегије за смањење сиромаштва и процес извештавања.

Такође, основ за утврђивање овог циља су циљеви Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет УН Конвенције о биолошкој разноврсности, одредбе других глобалних и регионалних уговора у овој области, као што су Конвенција о мочварама од међународног значаја нарочито као станишта птица мочварица – Рамсарском конвенцијом, Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље флоре и фауне – CITES, Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња – Бонска конвенција, Конвенција о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Бернска конвенција), документи Међувладине научно-политичке платформе о биодиверзитету и услугама екосистема (енгл. Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services – IPBES) и Стратегија ЕУ о биодиверзитету са Акционим планом.

Даље, постизање овог циља произилази из примене релевантних прописа ЕУ пре свега Директиве 92/43/ЕЕС о очувању природних станишта и дивље флоре и фауне и Директиве 79/409/ЕЕС о очувању дивљих птица, које представљају и основ за успостављање Европске еколошке мреже Натура 2000, као и Уредбе Савета (ЕЗ) број 338/97 о заштити врста дивље фауне и флоре регулисањем њихове трговине (CITES) и одговарајуће уредбе о измени и спроведбене уредбе, Уредбе 511/2014 о мерама усклађивања за кориснике Протокола из Нагоје о приступу генетским ресурсима и поштеној и правичној подели добити која произилази из њиховог коришћења у Европској унији (Нагоја протокол) и Спроведбене уредбе Европске комисије (ЕУ) 2015/1866 у погледу регистра збирки, праћења усклађености корисника и најбољих пракси, Уредбе (ЕУ) број 1143/2014 Европског парламента и Савета од 22. октобра 2014. године о спречавању и управљању увођења и ширења инвазивних алохтоних врста и одговарајућих спроведбених уредби и Уредбе 2022/869 Европског парламента и Савета о обнови природе и измена ове уредбе из 2024. године.

4.2. Анализа опција

Анализа проблема указује на следеће кључне изазове који ограничавају достизање циљева до 2031. године:

1) разлика између формалног проширења повећања површине под заштитом и ефективности управљања; повећање површине под заштитом не гарантује очување природних вредности уколико управљање није стандардизовано, праћено мониторингом, стручним и инспекцијским надзором, као и стабилним финансирањем;

2) фрагментисаност и недовољна интероперабилност података и система мониторинга; разлике у подацима и изворима верификације отежавају планирање, извештавање и вредновање учинака, уз ризик доношења одлука без довољно поузданих информација;

3) недовољни институционални и кадровски капацитети за спровођење прописа и управљање. Према извештају Коалиције 27, указује се на неадекватне капацитете надлежних органа и институција у области заштите природе, што утиче на квалитет спровођења прописа и динамику реформи;

4) ограничења финансијског модела управљања заштићеним подручјима где се досадашња структура финансирања управљача значајно се ослања на приходе из економских активности, што може генерисати конфликт циљева (очување наспрам прихода), посебно у осетљивим подручјима.

Последице наведених проблема огледају се у повећаном ризику деградације станишта и фрагментације простора, слабијој отпорности екосистема на климатске и друге притиске, повећању угрожености врста, као и у расту конфликта између заштите природе и развојних интервенција (инфраструктура, енергетика, експлоатација ресурса), уз продужавање процедура и повећање трошкова.

У поступку *ex-ante* анализе, разматране су следеће опције:

1) Опција 0 (непромењено стање): задржавање постојећег стања без даље интервенције. Наставак постојећих пракси уз парцијалне интервенције и пројектно финансирање носи висок ризик недостизања циљева до 2031. године, задржава фрагментисаност података и не решава структурна ограничења управљања и финансирања;

2) Опција 1 (минимална интервенција): наставак постојећих активности уз ограничене регулаторне измене и умерено проширење заштите, селективно јачање праћења и фокус на административно одржавање система. Ова опција је процењена као недовољна, јер се фокусира на административно одржавање система и без системског јачања правног, финансијског и оквира за праћење задржавајући структурне слабости (финансирање, капацитети, праћење учинка) које су идентификоване *ex-post* анализом. Иако ова опција може обезбедити напредак, постоји значајан ризик да промене остану недовољне да произведу системски ефекат (посебно у погледу интеграције података и финансијске одрживости). Ова опција недовољна је и у погледу усклађивања с законодавством ЕУ, Кунминг-Монтреал глобалним оквиром за биодиверзитет и осталим међународним обавезама;

3) Опција 2 (интегрисани пакет мера – препоручена опција): комбинација регулаторних и институционалних мера које истовремено делују на: (1) заштиту врста и станишта и обнову деградираних екосистема (2) повећање површине, ревизију заштићених подручја и успостављање функционалне еколошке мреже укључујући Натура 2000, (3) повећање ефективности управљања, надзора и праћења и (4) финансијску одрживост, повећање капацитета система и успостављања јединственог информационог система. Ова опција је оцењена као најцелисходнија јер директно утиче на решавање узрока проблема, идентификоване и у *ex-post* анализи, а не само на отклањање њихових последица;

4) Опција 3 (интервенција фокусирана на сектор): у условима институционалне, финансијске и регулаторне стабилности, приоритет је дат искључиво обнови деградираних екосистема и потпуној интеграцији биодиверзитета у друге секторске политике, уз институционалне реформе мањег обима.

На основу полазног стања, налаза *ex-post* анализе, критеријума ефективности, економичности, одрживости и изводљивости, и резултата консултативног процеса, као оптимална се препоручује Опција 2 (интегрисани пакет мера). Ова опција обезбеђује највећу вероватноћу достизања циљева и управљања ризицима. Операционализација ове опције кроз трогодишње акционе планове омогућава фазно спровођење, годишње праћење учинка и правовремену корекцију мера, уз обавезну транспарентност и евиденцију у јединственом информационом систему, што је у складу с важећом методологијом израде програма и захтевима *ex-ante* приступа.

4.3. Очекивани ефекти Програма

4.3.1. Ефекти на природу и биодиверзитет

Ефекти на природу и биодиверзитет Програма обухватају повећање површине и унапређење управљања заштићеним подручјима, смањење деградације станишта, обнову деградираних екосистема, контролу и искорењивање инвазивних алохтоних врста. Очекује се да ће повећати репрезентативност и кохерентност територије Републике Србије под заштитом (повећање површине заштићених подручја, развој еколошке мреже и увођење других ефективних мера очувања изван заштићених подручја), побољшати очување врста и станишта и ојачати отпорност екосистема увођењем стандарда управљања, активностима праћења и обнове, уз истовремено смањење притисака и унапређен инспекцијски надзор.

4.3.2. Ефекти на јавну управу и институционалне капацитете

Стандардизација управљања и конзистентног извештавања заснованог на индикаторима за праћење учинака смањује административно оптерећење, повећава транспарентност и ефикасност и унапређује координацију између институција. Посебан очекивани ефекат је успостављање поузданије и интероперабилне базе података, чиме се смањује ризик неусклађених евиденција (препознат као актуелан проблем) и повећава се доступност података. Очекује се и јачање инспекцијског и стручног надзора, као и успостављање ефикаснијих процедура за проглашење и управљање заштићеним подручјима.

4.3.3. Фискални и финансијски ефекти

Досадашњи модел финансирања, често ослоњен на економске активности управљача (што може појачати притисак на природу), указује на потребу успостављања дугорочног модела финансирања који се ослања на финансирање из буџета Републике Србије, аутономне покрајине и јединица локалних самоуправа уз веће мобилисање донаторских и приватних извора финансирања. Очекује се рационализација и већа ефикасност улагања кроз јасније планирање, приоритетизацију и контролу реализације. У ширем контексту, извештаји указују на тренд раста буџетских расхода и потребу њихове институционалне стабилизације кроз укључивање других извора финансирања.

4.3.4. Социо-економски ефекти (грађани, локалне заједнице и привреда)

Очекују се позитивни ефекти кроз очување екосистемских услуга и последично већи квалитет живота и безбедности, јачање партиципативног управљања, развој одрживих облика туризма и јачање „зелених” локалних економија. Економски ефекти укључују смањење дугорочних трошкова деградације природе, развој зелених послова, стабилнији оквир за инвестиције уз смањене конфликте у коришћењу простора. Истовремено, Програм мора управљати потенцијалним ограничењима и конфликтима коришћења простора кроз јасне режиме, компензационе и подстицајне механизме и рану партиципацију заинтересованих страна.

4.3.5. Ефекти на усклађивање са међународним и европским оквирима

Програм доприноси усклађивању са Декларацијом из Софије Зеленом агендом за Западни Балкан и представља основ за унапређење националног оквира компатибилног са законодавством ЕУ и преузетим међународним обавезама из Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет.

4.3.6. Ризици спровођења и мере ублажавања (управљање ризицима)

Кључни ризици односе се на: 1) недовољне кадровске и институционалне капацитете; 2) недовољна финансијска средства и зависност од економских активности; 3) неусаглашеност података и методологија праћења; 4) конфликте везане за коришћење простора и отпор дела заинтересованих страна.

Мере ублажавања укључују:

- 1) јачање институционалних капацитета и обука;
- 2) стандардизацију управљачких алата и система мониторинга природе;
- 3) успостављање информационог система за природу и биодиверзитет и јасну методологију прикупљања података;
- 4) јасне протоколе и рокове за извештавање;

5) стабилније и предвидљиво финансирање, сврсисходно планирање кроз програмски буџет, коришћење донаторских и ЕУ средстава, уз укључивање других извора финансирања у циљу спровођења плана финансирања биодиверзитета;

6) интегрисани и благовремени рани консултативни процес ради повећања прихватљивости мера, уз транспарентно објављивање података и резултата (мониторинг, извештаји, евалуације);

7) интеграција биодиверзитета у секторске политике.

4.4. Посебни циљеви

Посебан циљ 1: Ефикасан систем заштите и управљања врстама, типовима станишта, заштићеним подручјима и еколошком мрежом укључујући и Натура 2000

У оквиру **Посебног циља 1** – Програм је усмерен на јачање система заштите природе кроз проширење и унапређење управљања заштићеним подручјима, еколошком мрежом и подручјима ван формалне заштите (енгл. *Other Effective area-based Conservation Measures – OECM*), као и кроз очување дивљих врста, станишта и генетичких ресурса. Посебан акценат ставља се на интеграцију биодиверзитета у просторно и урбанистичко планирање, успостављање функционалне еколошке мреже укључујући будућа Натура 2000 подручја, развој јединственог система мониторинга, јачање капацитета управљача и институција, као и на примену решења заснованих на природи. Циљ је да се обезбеди дугорочно очување биолошке разноврсности и одрживо коришћење екосистемских услуга, у складу са националним и међународним стандардима и обавезама.

Посебан циљ 2: Смањени негативни утицаји на биодиверзитет

Посебан циљ 2 – усмерен је на смањење директних и индиректних притисака на биодиверзитет кроз обнову деградираних екосистема, одрживо коришћење природних ресурса и унапређење управљања дивљим врстама. Обухвата мере за контролу инвазивних алохтоних врста, ублажавање негативних утицаја загађења и климатских промена на природу, као и развој индикатора и система праћења стања биодиверзитета и екосистемских услуга. Овим циљем се настоји да се природа стави на пут опоравка, уз јачање њене отпорности и доприноса здрављу људи и одрживом развоју.

Посебан циљ 3: Унапређен институционални и законодавни оквир, јавне политике, капацитети, финансирање и учешће јавности у заштити природе и биодиверзитета

Посебан циљ 3 – односи се на унапређење институционалног, законодавног и финансијског оквира, као и на интеграцију заштите природе у све релевантне јавне политике и секторе. Он подразумева усклађивање националног законодавства са правним тековинама ЕУ и међународним уговорима, јачање административних и стручних капацитета, унапређење научноистраживачке подршке и обезбеђивање активног учешћа јавности и заинтересованих страна. На тај начин се ствара основ за ефикасно и транспарентно спровођење овог програма.

4.5. Мере за остваривање посебних циљева

Посебан циљ 1: Ефикасан систем заштите и управљања врстама, типовима станишта, заштићеним подручјима и еколошком мрежом укључујући и Натура 2000

Мера 1.1: Унапредити интегрисано и партиципативно просторно и урбанистичко планирање и ефикасно управљање, које укључује биодиверзитет и плаву и зелену инфраструктуру

Ова мера има за циљ да сва подручја буду под партиципативним, интегрисаним и процесима просторног планирања који укључују биодиверзитет. Планирано је спровођење активности које укључују доношење релевантних докумената развојног планирања и просторног планирања, измену и допуну националне листе индикатора за праћење утицаја сектора просторног планирања и инфраструктуре на природу и биодиверзитет и обезбеђивање континуираног праћења површина на којима је извршена промена намене земљишта. Како би се губитак подручја од изузетног значаја за биодиверзитет, укључујући екосистеме високог еколошког интегритета, приближио нули до краја периода важења овог Програма, неопходно је ефикасно управљање промене намене и начина коришћења земљишта и вода, уз поштовање права локалних заједница.

Очекивани ефекти ове мере укључују: спречавање губитака и фрагментације станишта кроз боље планирање и управљање простором, унапређена интеграција биодиверзитета у развојне и инфраструктурне пројекте (рано препознавање и избегавање ризика) и поузданији сет индикатора и података за процене утицаја и извештавање.

Надлежна институција: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре.

Партнери у спровођењу: надлежни заводи за урбанизам, Републички геодетски завод, Министарство заштите животне средине, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Врста мере: регулаторна.

Мера 1.2. Повећање површине и унапређење управљања заштићеним подручјима

Мера подразумева континуирано унапређивање система управљања постојећим заштићеним природним добрима у неколико сегмената: јачањем капацитета, ефикаснијим моделима финансирања, развојем мониторинга унутар природних добара и бољим спровођењем адекватних мера заштите, њиховим иновирањем, увођењем савременијих метода и поступака. Неопходно је извршити измене законодавног оквира за управљање заштићеним подручјима и унапредити стандарде за израду докумената управљања заштићеним подручјима и начина управљања. Планира се даље проширење површина под заштитом. Такође, неопходно је увести обнову блиско природних станишта применом решења заснованих на природи.

Очекивани ефекти ове мере укључују: повећан удео површине под заштитом и даље испуњавање међународних и ЕУ циљева и стандарда, побољшану ефективност управљања кроз квалитетније планове управљања, стабилније финансирање и унапређење инспекцијског надзора, обновљена приоритетна станишта уз смањење деградације.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, управљачи заштићених природних добара, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, јединице локалне самоуправе.

Врста мере: регулаторна.

Мера 1.3: Унапређење еколошке мреже у Републици Србији

Мера је усмерена на активности за унапређење еколошке мреже. Потребна је примена поступка оцене прихватљивости за еколошку мрежу, који је прописан Законом о заштити природе. Потребна је израда нових и ревизија постојећих референтних листа за врсте и станишта еколошке мреже, а потом и повећање територије еколошке мреже. Наредне активности подразумевају доношење нове Уредбе о еколошкој мрежи Републике Србије укључујући потенцијална Натура 2000 подручја, као и развој планова за управљање еколошки значајним подручјима и њихово интегрисање у европску еколошку мрежу. Потребно је изградити стандардне обрасце за еколошки значајна подручја (енгл. Standard Data Form – SDF обрасци). За повећање функционалности еколошке мреже од посебног значаја је формирање нових и јачање постојећих капацитета за мониторинг и управљање подручјима еколошке мреже и спровођење обука за управљање.

Очекивани ефекти ове мере укључују: повећану повезаност станишта и смањену фрагментацију кроз функционалну еколошку мрежу и ефективне мере управљања, унапређено спровођење поступка оцене прихватљивости (боља превенција штетних утицаја), стандардизоване податке о подручјима еколошке мреже и боља припремљеност за успостављање Натура 2000.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, управљачи заштићених природних добара, Републички геодетски завод, научно-истраживачке организације.

Врста мере: регулаторна.

Мера 1.4: Успостављање оквира за дефинисање, идентификацију и праћење ефективне *in-situ* просторне заштите биодиверзитета ван заштићених подручја и еколошке мреже

Ова мера има за циљ да допринесе испуњавању циља 3 Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет који подразумева да се осигура и омогући да се до 2030. године на површини од најмање 30% екосистема који обухватају копно и копнену воду, морска и обалска подручја, нарочито подручја од посебног значаја за биодиверзитет и функције и услуге екосистема, спроводи делотворно очување и да се њима управља кроз еколошки репрезентативне, просторно повезана заштићена подручја, еколошку мрежу и друге ефикасне мере просторне заштите. Овим програмом се планира утврђивање критеријума за ефективну *in-situ* просторну заштиту биодиверзитета ван заштићених подручја и еколошке мреже (енгл. *Other Effective area-based Conservation Measures – OECM*), идентификација подручја на којима је успостављена дугорочна и ефективна *in-situ* заштита биодиверзитета ван заштићених подручја и еколошке мреже и успостављање мониторинга биодиверзитета у идентификованим подручјима.

Очекивани ефекти ове мере укључују: повећану укупну заштићену површину којом се ефективно управља, кроз препознавање и вредновање других ефикасних мера просторне заштите, бољу заштиту кључних станишта и врста ван постојећих режима заштите, уз јасније критеријуме и надзор, унапређено извештавање о заштити биодиверзитета у складу са Кунминг-Монтреал глобалним оквиром за биодиверзитет.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, научно-истраживачке организације.

Врста мере: регулаторна.

Мера 1.5: Унапређење система заштите дивљих врста и типова станишта

Ова мера је део континуираних активности у области заштите природе и очувања биодиверзитета који се заснива на научним подацима и анализи примене мера *in-situ* заштите. Мера омогућава континуирани процес ревизије статуса појединих врста и других таксона и њихових станишта, ревизију њихових ареала распрострањености и трендова популација. Основ за унапређење система заштите дивљих врста и типова станишта је успостављање и развој мониторинга. На основу потврђених међународних уговора и прописа ЕУ и научних истраживања биће установљене одговарајуће категорије заштите дивљих врста и станишта, у односу на степен угрожености и распрострањености и ревидирана потреба за њиховом заштитом односно очувањем. За поједине врсте биће израђени планови управљања њиховим популацијама. Такође, ова мера доприноси изради Црвених листа угрожених врста, на основу научних истраживања у складу са IUCN стандардом.

Очекивани ефекти ове мере укључују: унапређен статус угрожених врста и станишта кроз планске мере очувања и правовремене интервенције, смањен обим незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама (посебно птицама) и боља примена одредби Конвенције о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES), Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта – (Бернска конвенција), успостављен и ојачан мониторинг дивљих врста и станишта, укључујући врсте које су предмет сакупљања и промета.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Управа за шуме, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Покрајински завод за заштиту природе, научно-истраживачке организације, Агенција за заштиту животне средине, управљачи ЗП и ЕМ, Министарство унутрашњих послова, Министарство финансија – Управа царина, надлежна тужилаштва, НИО и ОЦД.

Врста мере: регулаторна.

Мера 1.6: Очување генетичких ресурса, приступ и праведна и једнака расподела користи од генетичких ресурса, као и од информација о дигиталним секвенцама генетичких ресурса и повезаног традиционалног знања

Ова мера доприноси испуњавању циља 13 Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет.

Свака држава има суверено право над својим генетичким ресурсима. Материјална и нематеријална корист од коришћења генетичких ресурса и информација о дигиталним секвенцама генетичких ресурса и од традиционалног знања повезаног са генетичким ресурсима, према потреби, деле се на праведан и правичан начин, уз истовремено осигуравање да је традиционално знање повезано са генетичким ресурсима на одговарајући начин заштићено, чиме се доприноси очувању и одрживом коришћењу биодиверзитета, у складу са Законом о потврђивању Протокола из Нагоје о приступу генетичким ресурсима и праведној и једнакој расподели користи које проистичу из њиховог коришћења уз Конвенцију о биолошкој разноврсности („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 12/18). Ова мера ће допринети стварању законодавног оквира за примену Уредбе (ЕУ) 511/2014 о мерама усклађености за кориснике из Протокола из Нагоје о приступу генетичким ресурсима и поштеној и праведној расподели користи које проистичу из њиховог коришћења у Европској унији и Имплементационе уредбе Европске комисије (ЕС) 2015/1866 од 13. октобра 2015. године која прописује детаљна правила за спровођење Уредбе (ЕУ) бр. 511/2014 Европског парламента и Савета у вези са регистром збирки, праћењем усклађености корисника и најбољим праксама.

Очекивани ефекти ове мере односе се на успостављање законодавног и институционалног оквира за очување генетичких ресурса, приступ и равномерну расподелу користи од генетичких ресурса, као и од информација о дигиталним секвенцама генетичких ресурса и повезаног традиционалног знања, и јачање капацитета органа државне управе, научноистраживачких и стручних организација и привреде, за спровођење принципа и процедура које се односе на очување генетичких ресурса, приступ и праведну и једнаку расподелу користи од генетичких ресурса, као и од информација о дигиталним секвенцама генетичких ресурса и повезаног традиционалног знања.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Врста мере: регулаторна.

Посебан циљ 2: Смањени негативни утицаји на биодиверзитет
--

Мера 2.1: Деградирани екосистеми идентификовани и предузете неопходне ефикасне мере обнове за приоритетна подручја

Циљ 2 Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет предвиђа да се до 2030. године на глобалном нивоу осигура да најмање 30% подручја деградираних екосистема буде укључено у процес делотворног обнављања, како би се побољшали биодиверзитет и функције и услуге екосистема, еколошки интегритет и повезаност, а Уредба 2022/869 Европског парламента и Савета о обнови природе представља важну прекретницу у заштити природе Европе, и предвиђа да се на основу прописаног сета мера које је потребно предузети постигне циљ обнове деградираних екосистема.

Ова мера ће допринети идентификацији деградираних екосистема приоритетних за обнову, изради планова обнове за одређене локације и реализацији конкретних пројеката обнове. Очекивани ефекти ове мере односе се и на побољшано стање и функционалност деградираних екосистема и обнову кључних станишта и унапређење статуса врста, као и отпорност и очуване услуге екосистема (водни режим, спречавање ерозије, складиштење угљеника и др.) и смањен ризик од екстремних догађаја (поплаве, суше, и др.).

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Партнери у спровођењу: Министарство рударства и енергетике, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, Управљачи ЗП и ЕМ, научно-истраживачке организације.

Врста мере: регулаторна.

Мера 2.2: Успостављање одрживог коришћења услуга екосистема

Услуге екосистема се користе за мерење вредности и значаја природних ресурса, тако да је у наредном периоду неопходно повећати број реализованих пројеката везаних за процену и праћење стања услуга екосистема. Такође, с обзиром на важност услуга екосистема за различите области, мера подразумева и укључивање услуга екосистема у релевантне прописе, укључујући Закон о заштити природе и друге прописе којима се уређује употреба природних ресурса. Неопходно је и дефинисање методологије за процену и праћење стања услуга екосистема.

Очекивани ефекти ове мере односе се на боље планирање и управљање природним ресурсима уз уважавање вредности услуга екосистема, смањење прекомерног коришћења и деградације екосистема кроз јасне критеријуме одрживости, успостављање основе за развој економских инструмената и подстицаја за очување природе.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, Републички завод за статистику.

Врста мере: регулаторна.

Мера 2.3: Идентификација, смањење и ублажавање утицаја инвазивних алохтоних врста на биодиверзитет и екосистемске услуге

Глобални циљеви заштите биодиверзитета предвиђају да је неопходно елиминисати, свести на минимум, смањити и/или ублажити утицаје инвазивних алохтоних врста на биодиверзитет и услуге екосистема идентификацијом и управљањем путевима уношења алохтоних врста, спречавањем уношења и ширења инвазивних алохтоних врста за најмање 50% до 2030. године и искорењивањем или контролом инвазивних алохтоних врста.

Република Србија у обавези је да спроводи и одредбе Уредбе (ЕУ) број 1143/2014 Европског парламента и Савета од 22. октобра 2014. године о спречавању и управљању увођења и ширења инвазивних алохтоних врста и одговарајућих спроведбених уредби.

Ова мера ће допринети унапређењу законодавног оквира за инвазивне врсте и њихово сузбијање, јачању капацитета за спречавање ненамерног уношења и ширења инвазивних алохтоних врста, изради упутства за рану детекцију и брзо искорењивање као и планова за управљање и искорењивање одабраних инвазивних алохтоних врста.

Очекивани ефекти ове мере односе се на смањено уношење, ширење и негативне утицаје инвазивних алохтоних врста на популације аутохтоних врста, станишта и екосистемске услуге, смањење дугорочних трошкова управљања кроз превенцију и рано реаговање (ефикасније од касног сузбијања), успостављање законодавног и планског система (прописи, процедуре, планови) за управљање инвазивним врстама.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство финансија, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Покрајински завод за заштиту природе, јединице локалне самоуправе, Управљачи ЗП и ЕМ, научно-истраживачке организације, корисници водног и пољопривредног земљишта.

Врста мере: регулаторна.

Мера 2.4: Успостављање праћења утицаја климатских промена на биодиверзитет и утицај биодиверзитета на ублажавање ефеката климатских промена

Очување природних екосистема и обнављање деградираних екосистема (укључујући и њихову генетичку разноврсност и разноврсност врста) је од суштинског значаја за достизање циљева УН Конвенције о биолошкој разноврсности као и Оквирне Конвенције УН о промени климе, имајући у виду да екосистеми имају кључну улогу у глобалном циклусу угљеника и прилагођавању на климатске промене, док истовремено обезбеђују широк низ услуга које су од суштинског значаја за добробит и развој човека. Очување биодиверзитета у великој мери доприноси ублажавању негативних ефеката климатских промена.

Ова мера доприноси дефинисању методологије и индикатора, броја врста, станишта и екосистема на којима се врши праћење утицаја климатских промена на биодиверзитет, успостављању нових индикатора за осетљиве и отпорне врсте флоре и фауне на климатске промене, и развоју модела специфичних поступака заштите врста и станишта осетљивих на климатске промене. Примена мера адаптације кроз примену решења заснованих на природи природи (енгл. *Nature based solutions*) такође доприносе и ублажавању ефеката климатских промена.

Очекивани ефекти ове мере односе се на рано препознавање ризика и трендова (осетљиве врсте и станишта) и усмеравање мера адаптације, повећану отпорност екосистема кроз примену решења заснованих на природи и циљане мере заштите, боље разумевање доприноса екосистема ублажавању климатских промена (нпр. складиштење угљеника), уз унапређен оквир за извештавање.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство рударства и енергетике, Агенција за заштиту животне средине, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, управљачи заштићених природних добара, НИО и ОЦД.

Врста мере: регулаторна.

Мера 2.5: Ублажавање негативног утицаја загађења ваздуха, воде и земљишта на биодиверзитет и услуге екосистема

Циљ 7 Кунминг-Монтреал глобалног оквира за биодиверзитет (стратешка област: Смањење притисака на биодиверзитет) обухвата и мере за смањење загађења на нивое који нису штетни за биодиверзитет. Унапређење мониторинга захтева координацију између различитих институција и актера, као и обезбеђивање адекватних ресурса и подршке за спровођење ове важне активности. Осим строго заштићених и заштићених врста, ендемичних, реликтних и миграторних врста, посебно су значајне и биоиндикаторске врсте, одабране врсте биљака, бескичмењака, гљива, маховина, алги, водоземаца и птица које служе као показатељи стања станишта. Исто тако, мониторинг приоритетних станишта (алувијалне шуме, полуприродне суве ливаде, карстне шуме, плитке стојеће воде, речне обале итд) захтева коришћење савремених метода даљинске детекције и рада на терену, како би се осигурало праћење промена услед негативних утицаја.

Ова мера доприноси успостављању праћења утицаја загађења ваздуха, воде и земљишта на природу, биодиверзитет, и одабране услуге екосистема, укључујући и мониторинг опрашивача. Она такође доприноси развоју индикатора притиска који негативно утичу на биодиверзитет и показују везу између људских активности и деградације природе. На тај начин они представљају кључни алат за превенцију и унапређење одговорног управљања природним ресурсима.

Очекивани ефекат ове мере је и боље разумевање везе између загађења и стања биодиверзитета, што омогућава циљано смањење притисака, унапређење популација опрашивача и стабилније екосистемске услуге (нпр. опрашивање у пољопривреди) уз примену агроеколошких мера као и на свеобухватнији приступ заштити биодиверзитета у политикама у области квалитета ваздуха, воде и земљишта.

Надлежна институција: Агенција за заштиту животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство заштите животне средине, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, научно-истраживачке организације.
Врста мере: регулаторна.

Посебан циљ 3: Унапређен институционални и законодавни оквир, јавне политике, капацитети, финансирање и учешће јавности у заштити природе и биодиверзитета

Мера 3.1: Интеграција заштите природе и очувања биодиверзитета у друге секторе

Мера обухвата интеграцију заштите природе и очувања биодиверзитета у друге секторе, кроз израду смерница за интеграцију у национално законодавство, политике и планове на националном и локалном нивоу.

Активности обухватају и израду препорука за укључивање заштите природе у све политике сектора који су у директној корелацији са заштитом природе и очувањем биодиверзитета (просторно планирање, пољопривреда, шумарство, водопривреда, грађевинарство, енергетика и рударство, саобраћај, туризам и др.).

Очекивани ефекти ове мере односе се на смањење степена неусклађености између развојних активности и циљева заштите природе кроз ранију интеграцију захтева биодиверзитета, побољшан квалитет секторских прописа и планова кроз примену стандарда заштите природе и повећање учешћа заинтересованих страна у управљању заштићеним подручјима.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство рударства и енергетике, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство просвете, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарство туризма и омладине, Министарство науке, технолошког развоја и иновација, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе.

Врста мере: регулаторна.

Мера 3.2: Унапређење законодавног и институционалног оквира у области заштите природе и биодиверзитета

Заштита природе и биодиверзитета подразумева постојање ефикасног законодавног и институционалног оквира. Узимајући у обзир континуитет и обим промена у европском и међународном законодавству, као и потребу да се законодавни оквир усклади са овим прописима и да се примене решења за повећање ефикасности спровођења, а такође да се постојећи институционални оквир унапреди ради ефикасног спровођења законодавног оквира, постоји обавеза унапређења законодавног и институционалног оквира.

Очекивани ефекти ове мере односе се на јачање институционалних капацитета за ефикасно спровођење прописа и међународних обавеза, укључујући и међународне уговоре који нису директно везани али могу имати утицај на заштиту природе и биодиверзитета као и правних тековина ЕУ.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство унутрашњих послова и Јавно тужилаштво, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, Републички геодетски завода и организације цивилног друштва.

Врста мере: регулаторна.

Мера 3.3: Повећана улагања у заштиту природе из свих извора на ефикасан и транспарентан начин, уз смањење штетних подстицаја

Мера доприноси идентификацији критичних тачака где је уочен недостатак расположивих средстава уз препоруке за хитну мобилизацију донаторских средстава за финансирање заштите природе, ревизију процењених средстава буџета за 2028. годину, у смислу да је неопходно обезбедити да буџет за 2028. годину прати раст трошкова управљања и неопходно повећање секторског суфинансирања односно активирати механизме из Мере 3.1. како би се део трошкова за обнову екосистема пребацио на буџете сектора надлежних за шуме и воде, чиме би се смањио притисак на буџет заштите животне средине. Такође, кључно је подстицање укључивања приватног сектора у финансирање активности заштите природе.

Кључне активности, у којима Министарство заштите животне средине већ учествује, укључују израду процене потреба за издвајање финансијских средстава из јавних и приватних извора за заштиту природе и биодиверзитета, израду плана финансирања заштите природе и биодиверзитета (оба документа се израђују у оквиру BIOFIN Глобалне иницијативе Програма Уједињених нација за развој – UNDP) и успостављање методологије за процену обима штете по биодиверзитет од субвенција у приоритетним секторима са предлогом мера за смањење подстицаја штетних за биодиверзитет (кроз програм Подршке за рано деловање за Глобални оквир биодиверзитета који спроводи Програм Уједињених нација за животну средину – UNEP).

Очекивани ефекти ове мере односе се на повећано и предвидиво финансирање мера из области заштите природе и биодиверзитета, веће учешће приватног сектора и иновативних финансијских инструмената у заштити природе, смањење штетних подстицаја по биодиверзитет кроз идентификацију и реформу субвенција у приоритетним секторима, уз повећање транспарентности свих облика финансирања.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство финансија, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство рударства и енергетике, Министарство туризма и омладине, Привредна комора Србије, UNDP, UNEP, ОЦД.

Врста мере: регулаторна.

Мера 3.4: Јачање капацитета институција јавног, научноистраживачког, образовног и цивилног сектора и подизање свести јавности

Мера укључује активности усмерене на подизање свести јавности и учешће у усаглашавању политика и прописа у области заштите природе и биодиверзитета, израду препорука за примену родно осетљивог приступа у областима заштите природе и

биодиверзитета и јачање капацитета за прикупљање података, развој индикатора и извештавање о заштити природе и биодиверзитета.

Очекивани ефекти ове мере односе се на унапређење капацитета за прикупљање података, мониторинг и извештавање (квалитетнији показатељи и анализе), укљученији и правичнији приступ (родно осетљив) у планирању и спровођењу мера заштите природе и биодиверзитета, повећану информисаност јавности.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство просвете, Министарство науке, технолошког развоја и иновација, Министарство информисања и телекомуникација, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, научно-истраживачке организације, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине.

Врста мере: информативно-едукативна.

Мера 3.5: Унапредити доступност информација о заштити природе и биодиверзитета, као и учешће свих заинтересованих страна у процесима доношења одлука

Успостављање информационог система за природу и биодиверзитет у складу са НИГП, укључујући и успостављање јавно доступног националног портала за размену информација о биодиверзитету и његову интеграцију са стратешким подсистемима НИГП укључујући Регистар ризика од катастрофа, кључни су кораци за размену и доступност информација о заштити природе и биодиверзитету.

Мера такође предвиђа израду смерница за идентификовање и рано укључивање заинтересоване јавности (посебно ОЦД и осетљивих друштвених група) за органе надлежне за заштиту животне средине и привреду у процесима доношења одлука о питањима у вези са животном средином.

Очекивани ефекти ове мере односе се на већу доступност и размену података о заштити природе и биодиверзитету што пружа бољу основу за планирање, истраживање и одлучивање, повећану транспарентност и поверење јавности, уз учешће заинтересованих страна у процесима доношења одлука, кроз примену стандарда учешћа јавности и права на информисаност.

Надлежна институција: Министарство заштите животне средине.

Партнери у спровођењу: Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински завод за заштиту природе, Агенција за заштиту животне средине, Републички геодетски завод, научно-истраживачке организације, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, јединице локалних самоуправа, организације цивилног друштва, Стална конференција градова и општина, Национална академија за јавну управу.

Врста мере: информативно-едукативна.

5. Спровођење програма и извештавање

Програм се доноси заједно са Акционим планом за период 2026 – 2028. године ради његовог спровођења. Акциони план садржи три посебна циља, мере, активности, показатеље учинка, носиоце активности, трошкове и изворе финансирања. Други акциони план односиће се на период 2029 – 2031. године.

За потребе спровођења, праћења и извештавања Програма и Акционог плана министар надлежан за послове заштите животне средине образоваће радну групу. Радну групу води Министарство заштите животне средине, а у њеном раду учествују представници државних органа, организација и институција, као и организације цивилног друштва који су одређени за партнере у спровођењу активности у складу са својим надлежностима.

6. Оквирна процена укупних трошкова за реализацију програма и идентификација извора финансирања

Средства за спровођење Програма обезбеђиваће се из различитих извора, и то: из буџета Републике Србије, буџета Аутономне покрајине Војводине и из средстава донатора, односно путем програма и пројеката који ће се припремати и реализовати на основу овог програма и његовог акционог плана.

Сва средства предвиђена за реализацију активности у пратећем акционом плану за период 2026 – 2028. године, планирана су у оквиру буџета релевантних и надлежних министарстава, буџетских корисника, у националном буџету, као и у буџету АП Војводине. За одређени број мера за које су трошкови процењени, али средства нису још увек опредељена, ће се након усвајања Програма и пратећег акционог плана приступити даљем планирању извора финансирања ових мера, као и у складу са билансним могућностима буџета Републике Србије.

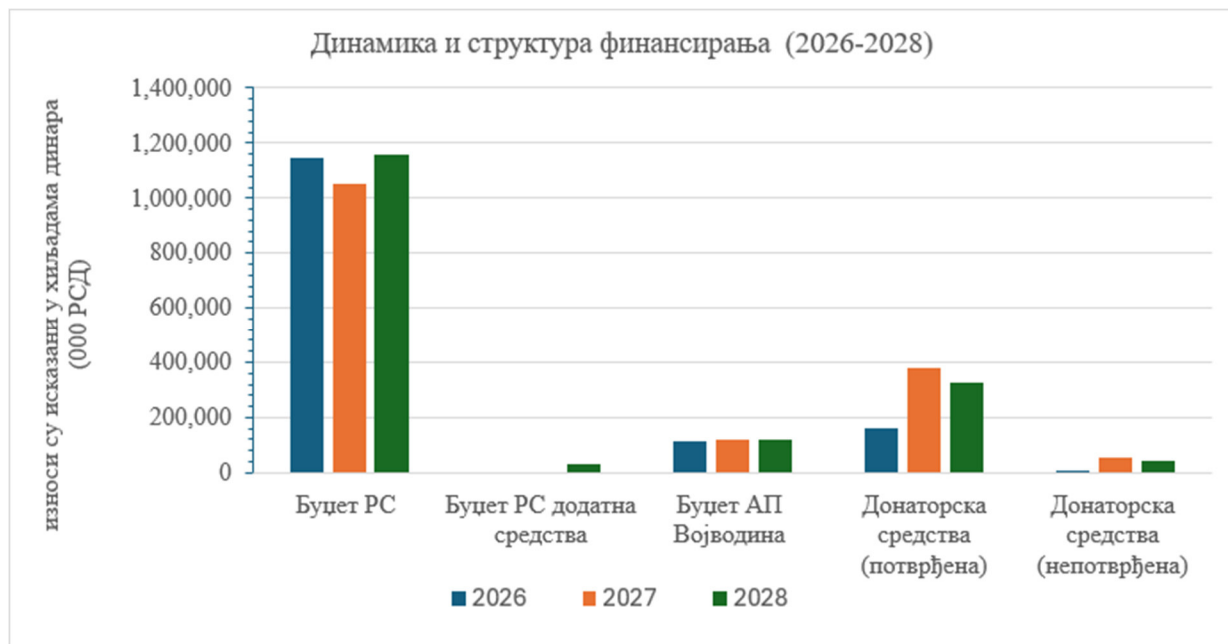
Имплементација мера предвиђених Програмом и првим трогодишњим акционим планом неће имати утицаја на међународне финансијске обавезе државе, зато што задуживање није планирано. У планираном периоду финансирање заштите природе не зависи од спољашњих фактора јер чак 88,2% укупних средстава долази из буџета. Истовремено, непотврђена средства чине свега 1,15% укупног износа, што указује на реалистично планирање заштите природе у Републици Србији.

У Табели 2. Збирни преглед финансијског оквира по годинама и изворима (у 000 РСД) дата је процена финансијских средстава потребних за спровођење Акционог плана за период 2026 – 2028. године, који су исказани по мерама, годинама и укупно. Тренд раста улагања у заштиту природе је приказан на Графикону 1 – Динамика и структура финансирања (2026 – 2028.).

Табела 2. Збирни преглед финансијског оквира по годинама и изворима (у 000 РСД)

Извори финансирања	2026. година	2027. година	2028. година	Укупно (2026–2028)	Учешће у %
Буџет РС	1.149.150	1.052.500	1.156.700	3.358.350	71,17
Буџет РС додатна средства			33.000	33.000	0,01
Буџет АП Војводина	111.300	119.300	122.300	352.900	0,07
Донаторска средства (потврђена)	163.426	381.981	324.979	870.386	18,45
Донаторска средства (непотврђена)	3.000	56.700	43.700	103.400	2,19
УКУПНО	1.426.876	1.610.481	1.680.679	4.718.036	100,00

Графикон 1: Динамика и структура финансирања (2026–2028.)

7. Завршне одредбе

Акциони план за спровођење Програма за период 2026 – 2028. године, одштампан је уз овај програм и чини његов саставни део.

Прилог 1 – Карта заштићених подручја у Републици Србији, Прилог 2 – Карта еколошки значајних подручја еколошке мреже Републике Србије, Прилог 3 – Упоредни преглед строго заштићених и заштићених врста на националном нивоу са статусом заштите на међународном нивоу, Прилог 4 – Упоредни преглед врста које имају статус ловних врста (ловостајем заштићене врсте дивљачи), Прилог 5 – Листа закона и подзаконских аката релевантних за заштиту природе и Прилог 6 – Листа акронима и скраћеница, одштампани су уз овај програм и чине његов саставни део.

Овај програм објавити на интернет страници Владе, на порталу е-Управа и интернет страници Министарства заштите животне средине, у року од седам радних дана од дана усвајања.

Овај програм објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 Број: 353-8338/2026-2
У Београду, 27. августа 2026. године

В Л А Д А

ПРЕДСЕДНИК

проф. др Ђуро Мацут, с.р.

Акциони план за спровођење Програма за период 2026 – 2028. године

Акциони план:	Програм заштите природе Републике Србије						
Предлагач:	Министарство заштите животне средине						
Координација и извештавање:	Министарство заштите животне средине						
Општи циљ: Унапређење система заштите природе и очувања биодиверзитета							
Институција одговорна за праћење и контролу реализације: Министарство заштите животне средине							
Показатељ/и на нивоу општег циља ((показатељ ефекта)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у последњој години АП	Последња година важења АП	
Удео површине обухваћене инструментима просторне заштите природе (заштићена подручја и еколошки значајна подручја еколошке мреже) у односу на површину Републике Србије	%	Извештај ЗЗПС	27	2025		30	
Посебан циљ 1: Ефикасан систем заштите и управљања врстама, типовима станишта, заштићеним подручјима и еколошком мрежом укључујући и Натура 2000							
Институција одговорна за координацију и извештавање:							
Показатељ/и на нивоу посебног циља (показатељ исхода)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у 2026. години	Циљана вредност у 2027. години	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)
Удео еколошки значајних подручја од међународног и националног значаја у односу на површину Републике Србије	%	Извештај ЗЗПС	23	2025.	24	25	25
Мера 1.1: Унапредити интегрисано и партиципативно просторно и урбанистичко планирање и ефикасно управљање, које укључује биодиверзитет и плаву и зелену инфраструктуру							
Институција одговорна за реализацију: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре							
Период спровођења: 2026-2028.			Тип мере: регулаторна				
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:							
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)
Број докумената развојног планирања који укључују биодиверзитет и плаву и зелену инфраструктуру укључујући и зелене прелазе	број	МГСИ	24	2025.	24	28	32

Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028.години
Буџетска средства/редовна издвајања (АЗЖС)		0404-560-0010-411						
Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови (АЗЖС)		0404-560-0010-424						600
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
1.1.1. Донети релевантне документе развојног планирања и друга релевантна документа просторног планирања	МГСИ, АЗПП	Надлежни заводи за урбанизам, РГЗ, МЖЗС	4. квартал 2028.					
1.1.2. Измена и допуна националне листе индикатора за праћење утицаја сектора просторног планирања и инфраструктуре на природу и биодиверзитет	АЗЖС		4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања	0404-560-0010-411			
1.1.3. Континуирано праћење површина на којима је извршена промена намене земљишта	АЗЖС	МГСИ, МПШВ, РГЗ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови	0404-560-0010-424			600

Мера 1.2. Повећање површине и унапређење управљања заштићеним подручјима	
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине	
Период спровођења: 2026–2028.	Тип мере: регулаторна
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:	Закон о заштити природе

Показатељ(и) на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у 2026.	Циљана вредност у 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)
Удео површине под заштитом и у поступку заштите у односу на површину Србије	%	ЗЗПС	10,73	2025.	11,5	12	12,5
Удео заштићених подручја која редовно користе стандардизоване алате за праћење ефективности управљања	%	Извештај ЗЗПС, Извештај ПЗЗП	0	2025.	15	20	30

Извор финансирања мере	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства у 000 дин/еври.		
		до 2026. године	до 2027. године	до 2028. године
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)	0405-560-0001-411			1.000
Буџетска средства (МЗЖС)	0405-560-0006-411	16.800	16.800	19.800
Буџетска средства (МЗЖС)	0404-560-0004-515	24.000	7.000	6.000
Буџет АП Војводина (ПСУЗЖС)	0405-540-1001	19.000	27.000	30.000
Буџет АП Војводина (ПЗЗП)	0405-560-1003-411	58.000	58.000	58.000
Донаторска средства		20.814	322.481 4.000*	324.979 4.000*
Буџетска средства (МЗЖС)	0405-560-0001-463	290.000	240.000	425.000
	0405-560-0002-451	640.000	700.000	650.000
	0405-560-0002-463	80.000	0	0

Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин/еври.		
						до 2026.	до 2027.	до 2028.
1.2.1. Доношење новог Закона о заштити природе	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560-0001-411	2.000		
1.2.2. Унапређење стандарда за израду докумената управљања заштићеним подручјима	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.2.3. Континуирано проглашење нових и ревизија постојећих заштићених подручја	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, ПСУЗЖС, ЈЛС	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.2.4. Израда студија заштите за нова подручја и ревизију постојећих	ЗЗПС, ПЗЗП	МЗЖС	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0006-411	15.000	15.000	18.000
					0405-560-1003-411	50.000	50.000	50.000
1.2.5. Обнова блиско природних станишта применом решења заснованих на природи	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0001-463	290.000	240.000	425.000
					0405-560-0002-451	640.000	700.000	650.000
					0405-560-0002-463	80.000	0	0
1.2.6. Унапређење система управљања и финансирања заштићених подручја	МЗЖС ПСУЗЖС	ПСУЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, ЈЛС, Управљачи ЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-540-1001	19.000	27.000	30.000
1.2.7. Унапређење система стручног надзора у заштићеним подручјима	ЗЗПС, ПЗЗП	МЗЖС, Управљачи ЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0006-411	1.800	1.800	1.800

					0405-560-1003-411	8.000	8.000	8.000
1.2.8. Унапређење система инспекцијског надзора у заштићеним подручјима	МЗЖС	ПСУЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, ЈЛС, МГСИ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/ редовна издвајања				
1.2.9. Јачање капацитета управљача заштићених подручја	МЗЖС	ПСУЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, ЈЛС, Управљачи ЗП	4. квартал 2028.	Донаторска средства		12.400	322.481	324.979
1.2.10. Јачање институционалних и административних капацитета за очување објеката геонаслеђа и геопаркова	МЗЖС		4. квартал 2028.	Донаторска средства		6.414	4.000*	4.000*
1.2.11. Успостављање методологије за идентификацију карактера и оцену предела (процену стања предела) и израда националне базе просторних података о предеоним вредностима	МЗЖС	МК, МГСИ, ЗЗПС, ПЗЗП, Надлежни заводи за урбанизам, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства/ редовна издвајања и додатни трошкови	0405-560-0001-411			1.000
1.2.12. Успостављање јединственог система мониторинга биодиверзитета у заштићеним подручјима	МЗЖС	ПСУЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, ЈЛС, Управљачи ЗП, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0404-560-0004-515	24.000	7.000	6.000

* Извори финансирања и/или средства још увек нису утврђени и/или обезбеђени.

Мера 1.3: Унапређење функционалне еколошке мреже у Републици Србији								
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине								
Период спровођења: 2026-2028					Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:					Уредба о еколошкој мрежи			
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)	
Укупан број врста за које су утврђена еколошки значајна подручја рSCIs (укупно за биљке, животиње и птице)	број	Извештај АЗЖС, Извештај ЗЗПС, Извештај ПЗЗП	273	2023.	278	280	282	
Укупан број типова станишта за које су утврђена еколошки значајна подручја рSPA	број	Извештај АЗЖС, Извештај ЗЗПС, Извештај ПЗЗП	63	2023.	64	65	66	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0405-560-0001-411						
Буџетска средства (МЗЖС)		0405-560-0001-451		10.000		10.000		10.000
Буџетска средства (МЗЖС)		0405-560-0001-463		10.000		10.000		10.000
Буџетска средства (МЗЖС)		0405-560-0006-411		11.250		15.000		15.000
Буџетска средства (МЗЖС)		0405-560-0001-424		10.000		10.000		10.000*
Буџетска средства (МЗЖС)		0405-560-0002-451		10.000		10.000		10.000*
Буџет АП Војводина (ПЗЗП)		0405-560-1003-411		30.000		30.000		30.000
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
1.3.1. Израда и/или ревизија референтне листе за врсте и станишта еколошке мреже и повећање територије еколошке мреже	МЗЖС	НИО, ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0001-424	10.000	10.000	10.000*
1.3.2. Успостављање поступка оцене прихватљивости за еколошку мрежу	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			

1.3.3. Доношење нове Уредбе о еколошкој мрежи Републике Србије укључујући потенцијална Natura 2000 подручја	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.3.4. Развој планова управљања еколошки значајним подручјима	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0002-451	10.000	10.000	10.000*
1.3.5. Израда стандардних образаца података (СДФ) за еколошки значајна подручја	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.3.6. Континуирано праћење површина (ha) на којима је извршена промена намене из грађевинског у пољопривредно или шумско земљиште односно у природно стање ради очувања типова станишта	МЗЖС	РГЗ, МПШВ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.3.7. Јачање капацитета управљача заштићених подручја за управљање еколошком мрежом	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0001-451	10.000	10.000	10.000
1.3.8. Успостављање система управљања и финансирања еколошке мреже	МЗЖС	ПСУЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0001-463	10.000	10.000	10.000
1.3.9. Успостављање и спровођење мониторинга еколошке мреже	ЗЗПС, ПЗЗП	Управљачи ЗП и ЕМ, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0006-411 0405-560-1003-411	11.250 30.000	15.000 30.000	15.000 30.000

*Извори финансирања и/или средства још увек нису утврђени и/или обезбеђени.

Мера 1.4: Успостављање оквира за дефинисање, идентификацију и праћење ефективне in-situ просторне заштите биодиверзитета ван заштићених подручја и еколошке мреже							
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине							
Период спровођења: 2026-2028.				Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:				Закон о заштити природе			
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028.(последњој години АП)

Површина просторне заштите биодиверзитета ван заштићених подручја (енгл. ОЕСМ)	% територије Централне Србије и АП Војводина	ЗЗПС, ПЗЗП, АЗЖС	0	2025	10	13	16	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години
Буџетска средства (ЗЗПС)		0405-560-0006-411		3.100		3.100		3.100
Буџет АП Војводина (ПЗЗП)		0405-560-1003-411		3.300		3.300		3.300
Донаторска средства				15.000		20.200*		9.700*
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						У 2026. години	У 2027. години	У 2028. години
1.4.1. Утврђивање критеријума за ефективну in-situ просторну заштиту биодиверзитета ван заштићених подручја и еколошке мреже (ОЕСМ)	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2028.	Донаторска средства		5.000	5.600*	2.200*
1.4.2. Идентификација подручја на којима је успостављена дугорочна и ефективна in-situ заштита биодиверзитета ван заштићених подручја и еколошке мреже (ОЕСМ)	ЗЗПС, ПЗЗП,	МЗЖС	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0006-411	1.200	1.200	1.200
					0405-560-1003-411	3.000	3.000	3.000
				Донаторска средства		10.000	14.600*	7.500*
1.4.3. Успостављање мониторинга биодиверзитета у идентификованим подручјима на којима је успостављена дугорочна и ефективна in-situ заштита биодиверзитета ван заштићених подручја и еколошке мреже (ОЕСМ)	ЗЗПС, ПЗЗП	МЗЖС, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0006-411 0405-560-1003-411	1.900 300	1.900 300	1.900 300

Мера 1.5: Унапређење система заштите дивљих врста и типова станишта								
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине								
Период спровођења: 2026-2028.					Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере: Закон о заштити природе и одговарајућа подзаконска акта								
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028.(последњој години АП)	
Број строго заштићених врста	број	МЗЖС	1784	2023.	1.780	1.780	1.770	
Број заштићених врста	број	МЗЖС	865	2023.	869	869	879	
Тренд популација птица шумских станишта	%	АЗЖС	101,8	2018.	102	102.3	102,5	
Тренд популација птица травних станишта	%	АЗЖС	83,8	2018.	84	85	85,5	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0405-560-0001-411						
Буџетска средства (МЗЖС)		0405-560-0001-424		26.000		26.000		13.000 13.000*
Буџетска средства (ЗЗПС)		0405-560-0006-411		1.000		1.000		1.000
Буџет АП Војводина (ПЗЗП)		0405-560-1003-411		1.000		1.000		1.000
Донаторска средства				2.000		28.000		1.000*
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						У 2026. години	У 2027. години	У 2028. години
1.5.1. Израда планова управљања популацијама одређених врста	МЗЖС	МПШВ, ЗЗПС, ПЗЗП, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0001-424	13.000	13.000	13.000
1.5.2. Доношење Црвених листа	МЗЖС	НИО, ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0001-424	3.000	3.000	3.000*
1.5.3. Доношење прописа којим се утврђује категоризација заштите дивљих врста у складу са међународним стандардима и прописима ЕУ	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, НИО	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			

1.5.4. Ревизија прописа о типовима станишта	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, НИО	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.5.5. Унапређење капацитета надлежних институција за очување станишта угрожених дивљих врста (укључујући миграторне врсте птица) и типова станишта од значаја за заштиту	МЗЖС, ПСУЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ, НИО и ОЦД	4. квартал 2028.	Донаторска средства			2.000	
1.5.6. Јачање капацитета органа државне управе за спровођење Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре (CITES)	МЗЖС	МУП, МФ, ЗЗПС, ПЗЗП, Природњачки музеј, Биолошки Факултет, ИБИСС, надлежна тужилаштва, НИО и ОЦД	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.5.7. Израда и спровођење националног акционог плана за искорењивање незаконитог убијања, хватања и трговине дивљим врстама птица кроз сарадњу и поступање надлежних органа и организација	МЗЖС	МУП, МФ, МПШВ, ЗЗПС, ПЗЗП, ПСУЗЖС, НИО и ОЦД	4. квартал 2028.	Донаторска средства		2.000		
1.5.8. Унапређење примене специјалних техничко-технолошких решења која омогућавају несметану и сигурну комуникацију дивљих животиња	МЗЖС	МГСИ, МРЕ, ПСУЗЖС	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560-0001-411		26.000	1.000*
1.5.9. Развој мониторинга дивљих врста и станишта	МЗЖС	Управа за шуме, ЗЗПС, ПЗЗП, АЗЖС	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0001-424	10.000	10.000	10.000*
1.5.10. Јачање капацитета за надзор сакупљања, коришћења и промета дивљих врста	МЗЖС	ПСУЗЖС, Управљачи ЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
1.5.11. Унапређење мониторинга врста које су предмет сакупљања, коришћења и промета	ЗЗПС, ПЗЗП	Управљачи ЗП, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства	0405-560-0006-411	1.000	1.000	1.000
					0405-560-1003-411	1.000	1.000	1.000

1.5.12. Измена Наредбе о мерама за очување и заштиту риблиг фонда	МЗЖС	АЗЖС, МУП	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
---	------	-----------	------------------	-------------------------------------	-------------------	--	--	--

*Извори финансирања и/или средства још увек нису утврђени и/или обезбеђени.

Мера 1.6: Очување генетичких ресурса, приступ и праведна и једнака расподела користи од генетичких ресурса, као и од информација о дигиталним секвенцама генетичких ресурса и повезаног традиционалног знања								
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине								
Период спровођења: 2026-2028.					Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:								
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)	
Број издатих дозвола за приступ и коришћење генетичког материјала аутохтоних дивљих врста	број	МЗЖС	0	2026.	0	0	10	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0405-560-0001-411						
Донаторска средства				3.000		1.500*		1.500*
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
1.6.1. Успостављање законодавног и институционалног оквира за очување генетичких ресурса, приступ и равномерну поделу користи од генетичких ресурса, као и од информација о дигиталним секвенцама генетичких ресурса и повезаног традиционалног знања	МЗЖС	МПШВ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања				

1.6.2. Јачање капацитета органа државне управе, научноистраживачких и стручних организација и привреде, за спровођење принципа и процедура које се односе на очување генетичких ресурса, приступ и праведну и једнаку расподелу користи од генетичких ресурса, као и од информација о дигиталним секвенцама генетичких ресурса и повезаног традиционалног знања	МЗЖС	МПШВ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560-0001-411	3.000	1.500*	1.500*
---	------	------	------------------	--	-------------------	-------	--------	--------

Посебан циљ 2: Смањени негативни утицаји на биодиверзитет							
Институција одговорна за координацију и извештавање:							
Показатељ/и на нивоу посебног циља (показатељ исхода)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у 2026. години	Циљана вредност у 2027. години	Циљана вредност у 2028. последњој години АП
Здравствено стање четинарских шума	%	Извештај АЗЖС	87.4	2024	88	89	90
Здравствено стање листопадних шума	%	Извештај АЗЖС	77.9	2024	81	82	83
Мера 2.1: Деградирани екосистеми идентификовани и предузете неопходне ефикасне мере обнове за приоритетна подручја							
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине							
Период спровођења: 2026-2028.				Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:							
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)

Број пројеката обнове деградираних екосистема приоритетних за обнову	број	Извештаји Управљача ЗП и ЕМ	0	2025.	5	10	15
Површина обновљених екосистема	ha	Извештаји Управљача ЗП и ЕМ	0	2025.	1000	2000	5000
Извор финансирања мере	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.					
		У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години	
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)	0405-560-0001-411						
Донаторска средства			2.400		25.000 1.000*		10.000*

Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
2.1.1. Идентификација деградираних екосистема приоритетних за обнову и израда планова обнове	МЗЖС, МПШВ	МРЕ, ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560- 0001-411	2.400	1.000*	
2.1.2. Израда и реализација пројеката обнове деградираних екосистема приоритетних за обнову	МЗЖС, МПШВ	ЗЗПС, ПЗЗП, НИО, Управљачи ЗП и ЕМ	4. квартал 2028.	Донаторска средства			25.000	10.000*

Мера 2.2: Успостављање одрживог коришћења услуга екосистема								
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине								
Период спровођења: 2026-2028.				Тип мере: регулаторна				
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:								
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)	
Максимално дозвољена количина сакупљених дивљих врста, годишње лековито биље	тона	Извештај о стању животне средине АЗЖС	2.700	2023.	2.650	2.600	2.600	
Максимално дозвољена количина сакупљених дивљих врста, годишње - гљиве	тона	Извештај о стању животне средине АЗЖС	4.400	2023.	4.350	4.300	4.300	
Максимално дозвољена количина сакупљених дивљих врста, годишње - пужеви	тона	Извештај о стању животне средине АЗЖС	1.100	2023.	1.070	1.060	1.050	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.					
			У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години	
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0405-560-0001-411						
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин /еври.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
2.2.1. Доношење прописа који уређује одрживо коришћење услуга екосистема	МЗЖС	МПШВ, ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001- 411			
2.2.2. Дефинисање методологије за процену и праћење стања услуга екосистема	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, РЗС	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001- 411			

Мера 2.3: Идентификација, смањење и ублажавање утицаја инвазивних алохтоних врста на биодиверзитет и услуге екосистема								
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине								
Период спровођења: 2026-2028.					Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:								
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)		Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028.(последњој години АП)
Листа инвазивних алохтоних врста		број		0	2025	1	1	1
Укупна количина полена амброзије у ваздуху (Суботица, Београд, Врање)		Број зрна по m³ ваздуха	АЗЖС	8090-6842-1266	2024	8090-6842-1266	7490-6242-1000	7090-5842-666
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом			Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.			
					У 2026. години		У 2027. години	У 2028. години
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0405-560-0001-411						
Донаторска средства							15.000*	5.000*
Буџетска средства/редовна издвајања (ПСУЗЖС)		0405-1001						
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
2.3.1. Доношење подзаконског акта за инвазивне врсте и њихово сузбијање	МЗЖС	МПШВ, ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
2.3.2. Јачање капацитета за спречавање ненамерног уношења и ширења инвазивних алохтоних врста	МЗЖС, ПСУЗЖС,	ЈЛС, ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ, МФ, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања				
2.3.3. Израда упутства за рану детекцију и брзо искорењивање инвазивних алохтоних врста	МЗЖС	МПШВ, ЗЗПС, ПЗЗП, НИО	4. квартал 2028.	Донаторска средства			15.000*	5.000*
2.3.4. Израда планова за управљање и искорењивање одабраних инвазивних алохтоних врста	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ, Корисници водног и пољопривредног земљишта, ЈЛС	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			

Мера 2.4: Успостављање праћења утицаја климатских промена на биодиверзитет и утицај биодиверзитета на ублажавање ефеката климатских промена								
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине								
Период спровођења: 2026-2028.					Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:								
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)	
Укупна површина шума и шумског земљишта у Републици Србији (ha)	(ha)	ЗЗПС, ПЗЗП, АЗЖС, Управа за шуме ПСЗПВШ	3.025.471	2023	3.025.971	3.026.471	3.026.971	
Број развијених мера прилагођавања и ублажавања ефеката климатских промена на природне екосистеме и дивље врсте флоре и фауне осетљиве и отпорне на климатске промене, укупно	број	Извештај МРЕ, Извештај АЗЖС, Извештај ЗЗПС, Извештај ПЗЗП, Извештаји Управљача ЗП	0	2023	2	2	3	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства у 000 дин/еври.					
			У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години	
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0405-560-0001-411						
Донаторска средства**				2.212				
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
2.4.1. Утврђивање методологије за праћење стања и процену рањивости врста, станишта и екосистема са предлогом мера за прилагођавање на измењене климатске услове	МЗЖС	АЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ, НИО	4. квартал 2026	Донаторска средства**	4. квартал 2026	2.212		

2.4.2. Успостављање нових индикатора за осетљиве и за отпорне врсте флоре и фауне на климатске промене	МЗЖС	АЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
2.4.3. Развој и спровођење модела специфичних поступака заштите врста и станишта осетљивих на климатске промене	МЗЖС	АЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
2.4.4. Планирање и припрема пројеката за примену решења заснованих на природи у складу са међународним стандардима (енгл. Nature based solutions)	МЗЖС	МРЕ, АЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, Управљачи ЗП и ЕМ	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			

** Наведена средства су планирана у Акционом плану Програма прилагођавања на измењене климатске услове

Мера 2.5: Ублажавање негативног утицаја загађења ваздуха, воде и земљишта на биодиверзитет и услуге екосистема								
Институција одговорна за реализацију: Агенција за заштиту животне средине								
Период спровођења: 2026-2028.				Тип мере: регулаторна				
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:								
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)	
Број развијених индикатора за праћење негативних утицаја на биодиверзитет	број	АЗЖС	1	2015	1	2	3	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години
Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови (АЗЖС)		0404-560-0010-424					600	
Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови		0404-560-0007-424				600	600	
Донаторска средства						11.000*	10.000*	
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години

2.5.1. Успостављање праћења утицаја загађења ваздуха, воде и земљишта на биодиверзитет и одабране услуге екосистема	АЗЖС	МЗЖС	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови Донаторска средства	0404-560-0007-424		600 5.000*	600 5.000*
2.5.2 Успостављање мониторинга опрашивача и дефинисање мера за унапређење стања њихових популација уз примену различитих врста агроколошких мера	АЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, НИО	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови Донаторска средства	0404-560-0010-424		5.000*	600 5.000*
2.5.3. Израда методологије и индикатора за праћење негативних утицаја на биодиверзитет	АЗЖС	МЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови Донаторска средства	0404-560-0007-424		1.000*	

Посебан циљ 3: Унапређен институционални и законодавни оквир, јавне политике, капацитети, финансирање и учешће јавности у заштити природе и биодиверзитета							
Институција одговорна за координацију и извештавање: Министарство заштите животне средине							
Показатељ/и на нивоу посебног циља (показатељ исхода)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у 2026. години	Циљана вредност у 2027. години	Циљана вредност у 2028. последњој години АП
Укупна улагања у заштиту природе из свих извора			3,637.227.384	2024			
Мера 3.1: Интеграција заштите природе и очувања биодиверзитета у друге секторе							
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине							
Период спровођења: 2026-2028.				Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:							

Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)		Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)
Број докумената јавне политике у другим областима планирања који интегришу заштиту природе и очување биодиверзитета у друге секторске политике		број	МЗЖС	15	2023	19	20	22
Број формираних Савета корисника у заштићеним подручјима		број	Управљачи ЗП	8	2025	10	12	15
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0405-560-0001-411						
Донаторска средства				1.000				
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
3.1.1 Израда смерница за интегрисање заштите природе и биодиверзитета у релевантно национално законодавство и стандарде	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560-0001-411	1.000		
3.1.2 Израда препорука за укључивање заштите природе и биодиверзитета у друге секторе	МЗЖС	МПШВ, МРЕ, МГСИ, МП, МНТРИ, МТО, ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			
3.1.3 Формирање савета корисника у свим заштићеним подручјима	МЗЖС	Управљачи	4. квартал 2026.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001-411			

Мера 3.2: Унапређење законодавног и институционалног оквира у области заштите природе и биодиверзитета	
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине	
Период спровођења: 2026-2028.	Тип мере: регулаторна
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:	

Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)
Број донетих прописа у области заштите природе и биодиверзитета	број	МЗЖС	2	2025.	5	8	10
Извор финансирања мере	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.					
		У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години	
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)	0405-560-0001-411						
Буџетска средства/редовна издвајања (АЗЖС)	0404-560-0010-424				1000		1.000
Донаторска средства				11.500	2.000*		

Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
3.2.1. Анализа недостатака институционалног оквира и јачање капацитета за спровођење потврђених међународних уговора	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560-0001- 411	1.000	1.000 *	
3.2.2. Анализа усклађености институционалног и законодавног оквира са ЕУ прописима из области заштите природе и биодиверзитета	МЗЖС	МПШВ	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560-0001- 411	1.000	1.000*	
3.2.3. Усаглашавање националног законодавства у области заштите природе и биодиверзитета са законодавством ЕУ и потврђеним међународним уговорима	МЗЖС	МПШВ, РГЗ	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0405-560-0001- 411	3.500		

3.2.4. Прикупљање података и припрема глобалних и регионалних индикатора, за потребе извештавања, у складу са потврђеним међународним уговорима	АЗЖС	IUCN ECARO, IUCN MED, ЗЗПС, ПЗЗП, ОЦД		Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0404-560-0010-424		1.000	1.000
						6.000		

Мера 3.3: Повећана улагања у заштиту природе из свих извора на ефикасан и транспарентан начин, уз смањење штетних подстицаја							
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине							
Период спровођења: 2026-2028.				Тип мере: регулаторна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:							
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)
Међународно јавно финансирање, укључујући званичну развојну помоћ за очување и одрживо коришћење биодиверзитета и екосистема	РСД	Извештаји донаторских пројеката; UNDP; BIOFIN анализа јавних расхода (BER)	34.139.768	2024	36.000.000	38.000.000	40.000.000
Домаће јавно финансирање очувања и одрживог коришћења биодиверзитета и екосистема	РСД	Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије и АП Војводина; програмски буџет; BIOFIN анализа јавних расхода (BER)	3.509.687.616	2024	3.600.000.000	3.700.000.000	3.800.000.000
Приватно финансирање (домаће и међународно) очувања и одрживог коришћења биодиверзитета и екосистема	РСД	РЗС; BIOFIN / BER	93.400.000	2024	100.000.000	105.000.000	110.000.000

Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом						
Донаторска средства				103.000		5.500		500*
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
3.3.1. Преглед издвојених финансијских средстава из јавних и приватних извора уложених у заштиту природе и биодиверзитета	МЗЖС	МФ, UNDP	4. квартал 2026.	Донаторска средства		30.000		
3.3.2. Израда процене потреба за издвајање финансијских средстава из јавних и приватних извора за заштиту природе и биодиверзитета	МЗЖС	МФ, UNDP	4. квартал 2026.	Донаторска средства		32.000		
3.3.3. Израда плана финансирања заштите природе и биодиверзитета	МЗЖС	МФ, UNDP	4. квартал 2026.	Донаторска средства		40.000		
3.3.4. Успостављање методологије за процену обима штете по биодиверзитет од субвенција у приоритетним секторима са предлогом мера за смањење подстицаја штетних за биодиверзитет	МЗЖС	МПШВ, МРЕ, МТО	4. квартал 2027.	Донаторска средства		1.000	1.000	
3.3.5. Подстицање укључивања приватног сектора у финансирање активности из Програма заштите природе Републике Србије за период 2026-2031.године	МЗЖС	ПКС	4. квартал 2028.	Донаторска средства			4.500	500*

Мера 3.4: Јачање капацитета институција јавног, научноистраживачког, образовног и цивилног сектора и подизање свести јавности	
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине	
Период спровођења: 2026-2028.	Тип мере: информативно-едукативна
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:	

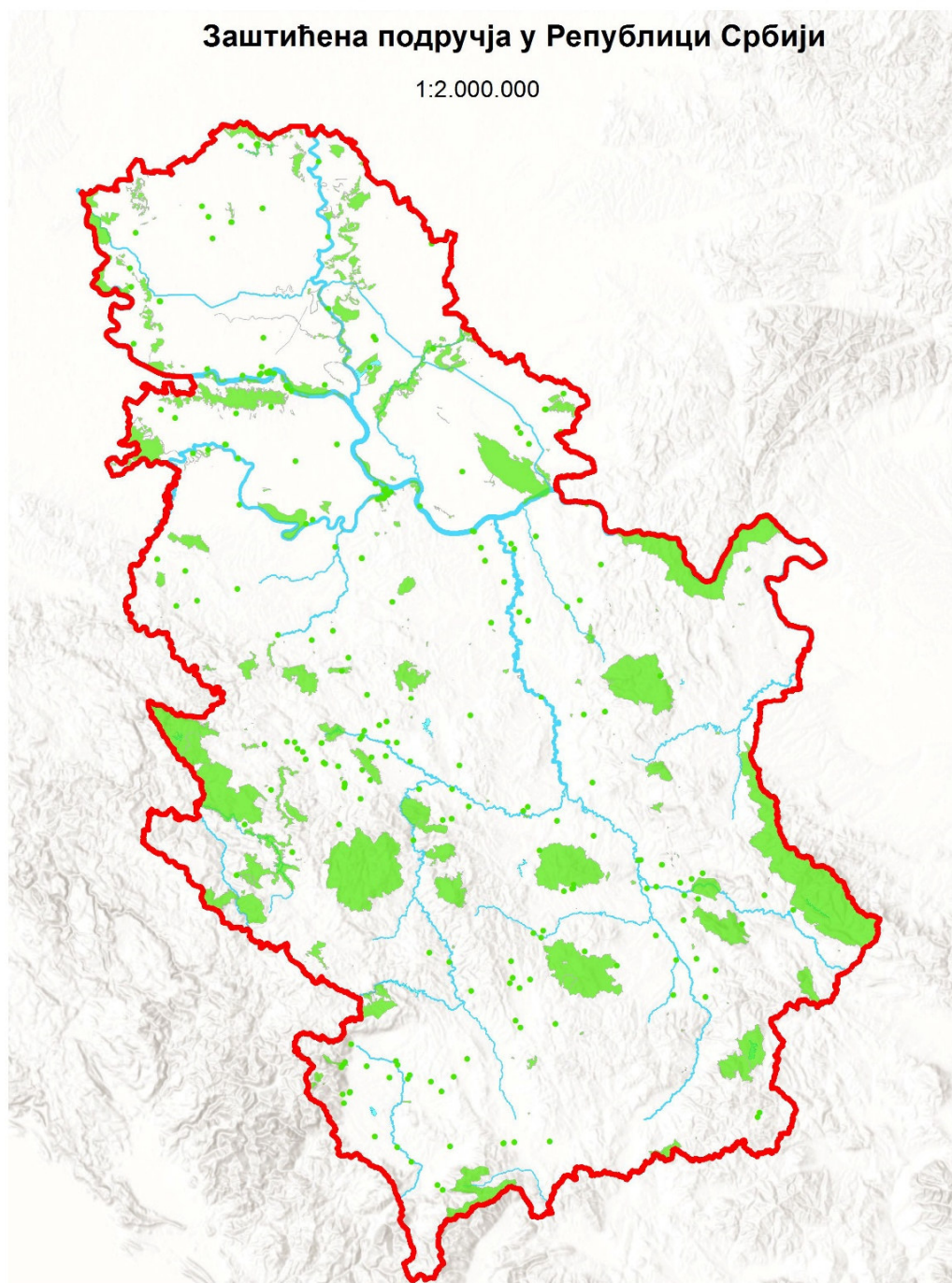
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)	
Удео пројеката из области биодиверзитета и заштите природе	%	МНТРИ	13,68	2023	35,37	53,57	25,3	
Удео средстава за финансирање научноистраживачких пројеката из области биодиверзитета и заштите природе у укупним средствима за пројекте	%	МНТРИ	16,3	2023	27,0	53,0	23	
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.				
				У 2026. години		У 2027. години		У 2028. години
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0404-560-0002-411 0405-560-0001-411						
Буџетска средства/редовна издвајања (МИТ)		1204-110-0001-424				1.000		
Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови (АЗЖС)		0404-560-0010-411				1.000		
Донаторска средства				500		1.000 2.000*	2.000*	
Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
3.4.1. Подизање свести јавности и учешће у изради политика и прописа у области заштите природе и биодиверзитета	МЗЖС	МП, МНТРИ, МИТ, МЉМПДД	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0404-560-0002- 411 1204-110-0001- 424		1.000 1.000	
3.4.2. Анализа програма академских студија у области екологије, заштите природе, и заштите животне средине (у аспектима заштите природе)	МЗЖС	МП	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања	0405-560-0001- 411			

3.4.3. Израда препорука за примену родно осетљивог приступа у областима заштите природе и биодиверзитета	МЗЖС	МЉМПДД	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0404-560-0002-411	500		
3.4.4. Јачање капацитета за мониторинг, прикупљање података, развој индикатора и извештавање о заштити природе и биодиверзитета	АЗЖС	МЗЖС, ЗЗПС, ПЗЗП, НИО, ПСУЗЖС	4. квартал 2028.	Буџетска средства/редовна издвајања и додатни трошкови Донаторска средства	0404-560-0010-411		1.000 2.000*	2.000*

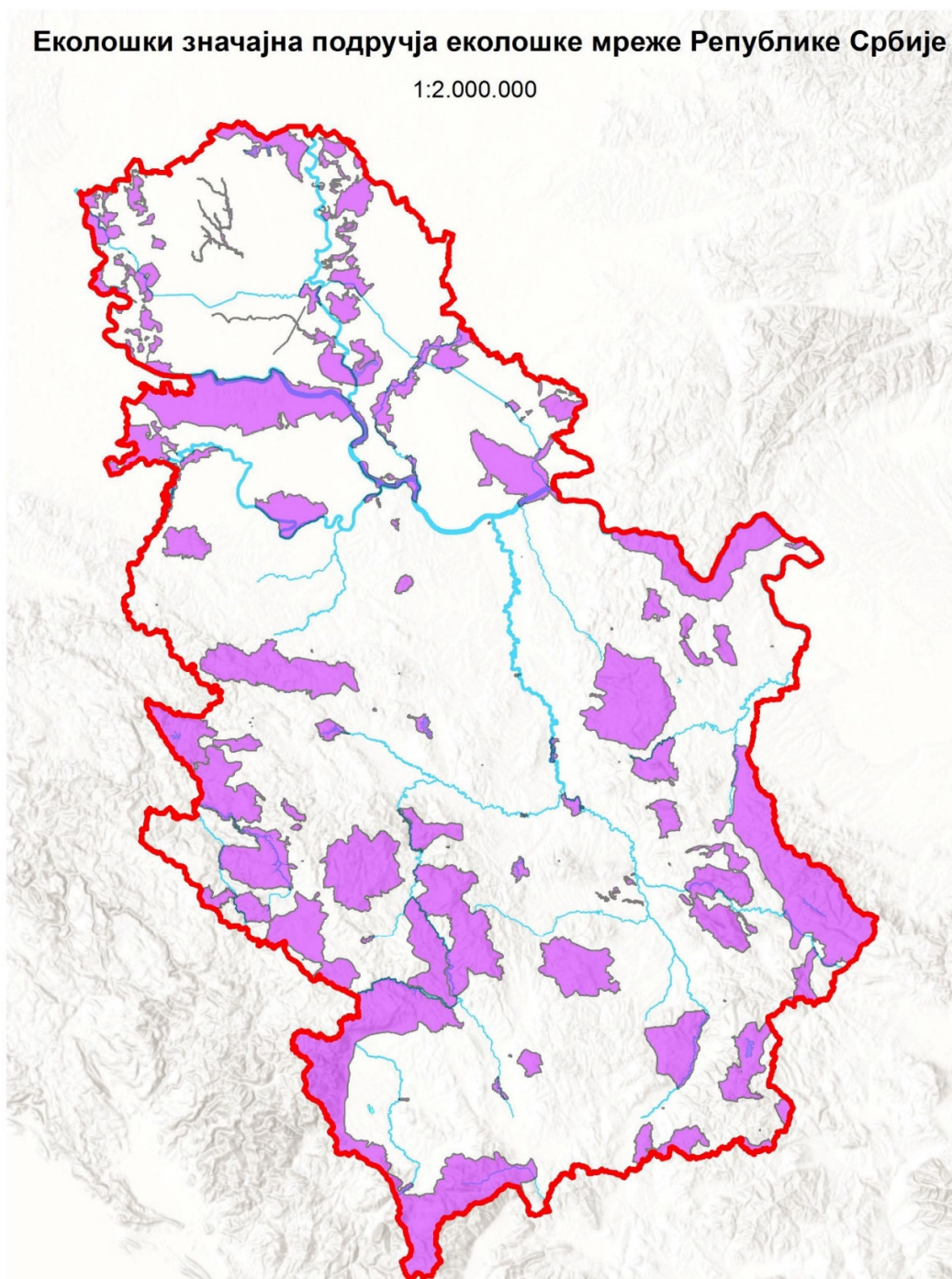
Мера 3.5: Унапредити доступност информација о заштити природе и биодиверзитета, као и учешће свих заинтересованих страна у процесима доношења одлука							
Институција одговорна за реализацију: Министарство заштите животне средине							
Период спровођења: 2026-2028.				Тип мере: информативно-едукативна			
Прописи које је потребно изменити/усвојити за спровођење мере:							
Показатељ/и на нивоу мере (показатељ резултата)	Јединица мере	Извор провере	Почетна вредност	Базна година	Циљана вредност у години 2026.	Циљана вредност у години 2027.	Циљана вредност у 2028. (последњој години АП)
Број израђених смерница	број	МЗЖС	0	2025	0	1	1
Успостављен информациони систем за природу и биодиверзитет	број	МЗЖС	0	2025	0	0	1
Успостављен јавно доступан национални портал за размену информација о биодиверзитету	број	МЗЖС	0	2025	0	0	1
Извор финансирања мере		Веза са програмским буџетом		Укупна процењена финансијска средства у 000 дин.			
				У 2026. години	У 2027. години	У 2028. години	
Буџетска средства/редовна издвајања (МЗЖС)		0404-560-0002-411					
Буџетска средства (МЗЖС)		0404-560-0004-515		17,000			
Донаторска средства				3.000* 2.000			

Назив активности:	Орган који спроводи активност	Органи партнери у спровођењу активности	Рок за завршетак активности	Извор финансирања	Веза са програмским буџетом	Укупна процењена финансијска средства по изворима у 000 дин.		
						у 2026. години	у 2027. години	у 2028. години
3.5.1. Успостављање информационог система за природу и биодиверзитет, укључујући и успостављање националног портала за размену информација и интеграцију са подсистемима НИГП	МЗЖС	ЗЗПС, ПЗЗП, АЗЖС, РГЗ, НИО, ПСУЗЖС	4. квартал 2028.	Буџетска средства Донаторска средства	0404-560-0004-515	17,000 3.000*		
3.5.2. Израда смерница за идентификовање и рано укључивање заинтересоване јавности (посебно ОЦД и осетљивих друштвених група) за државне органе надлежне за заштиту животне средине и привреду у процесима доношења одлука о питањима у вези са животном средином	МЗЖС	ЈЛС, ОЦД, СКГО, МЉМПДД	4. квартал 2027.	Буџетска средства/редовна издвајања Донаторска средства	0404-560-0002-411	2.000		

Прилог 1 – Карта заштићених подручја у Републици Србији

Прилог 2 – Карта еколошки значајних подручја еколошке мреже Републике Србије

Прилог 3 – Упоредни преглед строго заштићених и заштићених врста на националном нивоу са статусом заштите на међународном нивоу

Група организама	Mammalia	Aves	Reptilia	Amphibia	Pisces	Invertebrata	Укупно	Fungi	Lichen	Укупно	Briophyta	Pteridophyta	Gymnosperma Angiosperma	Укупно	Charophyta	Rhodophyta	Укупно
Статус заштите																	
Ред	4	17	2	2	8	27	60	7	8	15	12	5	39	56	1	4	5
Фамилија	15	57	6	6	10	95	189	17	14	31	15	9	76	100	2	5	7
Врста	50	307	18	18	30	609	1032	38	37	75	47	22	558	627	15	10	25
*	1						1										
**	1				1		2										
***		1					1										
1-I												1	11	12			
1-II	36	247	14	12	2	13	324										
1-II резерва	2						2										
1-III	9	57	4	6	18	1	95										
2-I		13					13										
2-II		178			5		183										
3-I		5	1		1		7										
3-II		48			5	1	54						40	40			
3-III		7					7										
4-II	22		4	5	17	17	65					4	20	24			
4-IV	41		14	12	2	22	91					8	22	30			
4-V				1	8	2	11										
5-I		117					117										
5-I-1		10					10										
5-II-2		35					35										
5-III-2		12					12										
Рез.6	20		4	6	17		47					3	16	19			
Рез.6 - нова		5			3	17	25					1	9	10			

Статус заштите	Група организама	Mammalia	Aves	Reptilia	Amphibia	Pisces	Invertebrata	Укупно	Fungi	Lichen	Укупно	Briophyta	Pteridophyta	Gymnosperma Angiosperma	Укупно
Ред		6	9	2	1	8	14	40	5	1	6	3	4	34	41
Фамилија		14	12	2	1	10	40	79	9	1	10	6	7	62	75
Врста		30	35	2	3	34	154	258	26	11	37	10	8	541	559
****		1						1							
*****		1						1							
*****		1						1							
*****			1					1							
*****				2	3		4	9	15	3	18		1	62	63
1-I														4	4
1-II		2		1			3	6							
1-II резерва			1	1	3			5							
1-III		16	25			19		60							
2-II			14			1		15							
3-I			4					4							
3-II			1			1		2						20	20
3-III			4					4							
4-II		2		1		11	4	18						1	1
4-IV		2		2	1		4	9						2	2
4-V		3			2	10	1	16					1	5	6
5-II-1			12					12							
5-II-2			16					16							
5-III-1			4					4							
5-III-2			5					5							
Л/Р		14				24		38							
Рез.6		3		1		9		13						2	2
Рез.6 - нова						1	2	3						1	1

Легенда:

* - Врста је строго заштићена на територији Војводине, изузев на подручју ловишта Делиблатске пешчаре и Вршачких планина, где се штити као заштићена дивља врста;

** - Врста је строго заштићена само на територији АП Војводине;

*** - Врста је строго заштићена само на подручјима изнад 500 m надморске висине;

**** - Врста се штити као заштићена дивља врста, осим на деловима територије АП Војводине, где се штити као строго заштићена дивља врста;

***** - Врста се штити као заштићена дивља врста, осим на територији АП Војводине, где се штити као строго заштићена дивља врста;

***** - Врста се штити као заштићена дивља врста, осим на територији Војводине, где није заштићена;

***** - Врста се штити на подручјима до 500 m надморске висине;

***** - Врста је комерцијална и на њу се односе одредбе Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне;

***** - Све врсте из рода *Usnea* spp. су комерцијалне, осим врста *Usnea longissima* и *U. scabrata*, које се штите као строго заштићене врсте;

1-I,II,III, резерва - Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта - „Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07 (Бернска Конвенција - Додатак I - строго заштићена врста флоре; Додатак II - строго заштићена дивља врста фауне; Додатак III - заштићена врста фауне, резерва - врста за коју Република Србија изражава резерве у односу на текст Конвенције);

2-I,II - Закон о потврђивању Конвенције о очувању миграторних врста дивљих животиња - „Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07 (Бонска Конвенција - Додатак I - угрожена миграторна врста; Додатак II - миграторна врста која треба да буде предмет Споразума, резерва - врста за коју Република Србија изражава резерве у односу на текст Конвенције);

3-I,II,III - Закон о потврђивању Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре - „Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 11/01 (CITES Конвенција - Анекс I - врста којој прети опасност од изумирања, а захваћена је или може да буде захваћена прометом; Анекс II - врста којој тренутно можда и не прети опасност од изумирања, али може да запрети уколико се промет јединки такве врсте не подвргне строгим прописима и врста која мора да буде подвргнута регулативи како би се успоставила ефикасна контрола промета јединки појединих врста из овог анекса; Анекс III - врста коју било која од Страна идентификује као подложна регулативи у оквиру њихове јурисдикције, у циљу спречавања или ограничавања експлоатације, као и она чији се промет може контролисати само у сарадњи с другим Странама);

4-I,II,IV,V - Директива о очувању природних станишта и дивљих биљних и животињских врста - Council Directive - 92/43/EEC (Директива о стаништима - Прилог II - животињска и биљна врста од заједничког интереса чије очување захтева проглашење посебно заштићених подручја; Прилог IV - животињска и биљна врста од заједничког интереса којој је потребна строга заштита; Прилог V - животињска и биљна врста од заједничког интереса због чијег се узимања из природе и експлоатације могу применити мере управљања);

5-I,II/1,II/2,III/1,III/2,III/3 - Директива о очувању дивљих птица - Council Directive 79/409/EEC (Директива о птицама - Прилог I - врста са посебним мерама очувања; Прилог II/1 - врста која се сме ловити у складу са националним законодавством, на подручјима на која се односи Директива; Прилог II/2 - врста која се сме ловити у складу са националним законодавством, у оним државама чланицама у односу на које је то наведено; Прилог III/1 - врста која се може продавати, држати, превозити и нудити ради продаје, ако је убијена или ухваћена у складу са законом или се до ње дошло на неки други законит начин; Прилог III/2 - врста која се може продавати, држати, превозити и нудити ради продаје, ако је убијена или ухваћена у складу са законом или се до ње дошло на неки други законит начин, а за коју Државе чланице може прописати нека ограничења на својој територији; III/3 - врста која се може продавати, држати, превозити и нудити ради продаје, ако је убијена или ухваћена у складу са законом или се до ње дошло на неки други законит начин, а за коју ће Комисија спровести студију о њеном биолошком статусу).

L – Ловне врсте чији су статус и режим заштите регулисани прописима из области ловства;

R – Риболовне врсте чији су статус и режим заштите регулисани прописима из области рибарства;

Рез.6 – Резолуција 6 Сталног комитета Конвенције о заштити европских дивљих врста и природних станишта, 1998 (Бернска конвенција - врсте које захтевају посебне мере заштите станишта);

Рез.6 – нова - Ревидирани Анекс 1 Резолуције 6 (1998) Сталног комитета Бернске конвенције, 2011 (нове врсте које захтевају посебне мере заштите станишта).

Прилог 4 – Упоредни преглед врста које имају статус ловних врста (ловостајем заштићене врсте дивљачи)

Група организама	Сисари (Mammalia)		Птице (Aves)					
Статус заштите								
Ред	Месоједи (Carnivora)		Шљукарице (Charadriiformes)	Несити и вранци (Pelecaniformes)	Грабљивице (Falconiformes)	Чапље, роде и ибиси (Ciconiformes)	Певачице (Paseriformes)	
Фамилија	Пси (Canidae)	Мачке (Felidae)	Шљуке и спрудници (Scolopacidae)	Вранци (Phalacrocoracidae)	Орлови и јастребови (Accipitridae)	Чапље (Ardeidae)	Вране (Corvidae)	
Врста	Вук (Canis lupus) ⁱ	Дивља мачка (Felis silvestris) ⁱⁱ	Шумска шљука (Scolopax rusticola) ⁱⁱⁱ	Велики корморан (Phalacrocorax carbo) ⁱⁱⁱⁱ	Јастреб кокошар (Accipiter gentilis) ⁱⁱⁱⁱ	Сива чапља (Ardea cinerea) ⁱⁱⁱⁱ	Сива врана (Corvus cornix) ⁱⁱⁱⁱ	Сврака (Pica pica) ⁱⁱⁱⁱ
1-I								
1-II								
1-II резерва	+	+						
1-III			+					
2-II			+					
3-I								
3-II								
3-III								
4-II	+							
4-IV	+	+						
4-V								
5-II-1			+					
5-II-2								
5-III-1								
5-III-2			+					
Л/Р	+	+	+	+	+	+	+	+
Рез.6	+							
Рез.6 - нова								

Легенда:

^I – врста се штити као ловостајем заштићена врста дивљачи, осим на деловима територије Аутономне покрајине Војводине где се штити као строго заштићена дивља врста;

^{II} – врста се штити као ловостајем заштићена врста дивљачи, осим на територији Аутономне покрајине Војводине где се штити као строго заштићена дивља врста;

^{III} – врста се штити као ловостајем заштићена врста дивљачи на подручјима до 500 m надморске висине;

^{IV} – врсте које корисник ловишта може да лови искључиво ради спречавања штета у ловиштима на површини регистрованог рибака и у ловиштима, у складу са годишњим планом газдовања ловиштем.

Прилог 5 – Листа закона и подзаконских аката релевантних за заштиту природе

1) УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ;

2) ЗАКОНИ:

1. Закон о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18);
2. Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10);
3. Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 36/09, 36/09 - др. закон, 72/09 - др. закон, 43/11 - УС, 14/16, 76/18, 95/18 - др. закон и 94/24 - др. закон);
4. Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10 - исправка, 14/16, 95/18 - др. закон и 71/21);
5. Закон о националним парковима („Службени гласник РС”, бр. 84/15 и 95/18 - др. закон);
6. Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 94/24);
7. Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 94/24);
8. Закон о националној инфраструктури геопросторних података („Службени гласник РС”, број 27/18);
9. Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник РС”, бр. 128/14 и 95/18 - др. закон);
10. Закон о накнадама за коришћење јавних добара („Службени гласник РС”, бр. 95/18, 49/19, 92/23 и 109/25);
11. Закон о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19);
12. Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон, 114/21 и 19/25);
13. Закон о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 93/12 и 14/16);
14. Закон о заштити права оплемењивача биљних сорти („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 88/11);
15. Закон о генетички модификованим организмима („Службени гласник РС”, број 41/09);
16. Закон о добробићима животиња („Службени гласник РС”, број 41/09);
17. Закон о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 89/15 и 95/18 - др. закон);
18. Закон о дивљачи и ловству („Службени гласник РС”, бр. 18/10, 95/18 - др. закон и 92/23);
19. Закон о туризму („Службени гласник РС”, број 17/19);
20. Закон о рударству и геолошким истраживањима („Службени гласник РС”, бр. 101/15, 95/18 - др. закон и 40/21);
21. Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 - др. закон, 9/20, 52/21, 62/23 и 91/25);
22. Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 25/15 и 109/21);
23. Закон о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 - др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18 - др. закон);
24. Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС”, број 109/25);
25. Закон о заштити ваздуха („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 10/13 и 26/21);
26. Закон о заштити од буке у животној средини („Службени гласник РС”, број 96/21);
27. Закон о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18 - др. закон);
28. Закон о ратификацији Међународне конвенције за заштиту птица („Службени лист СФРЈ”, број 6/73);

29. Закон о ратификацији Бечке конвенције о заштити озонског омотача, са прилозима I и II („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, број 1/90);
30. Закон о потврђивању Оквирне конвенције Уједињених нација о промени климе, с анексима („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 2/97);
31. Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 11/01);
32. Закон о потврђивању Протокола из Нагоје о приступу генетичким ресурсима и праведној и једнакој расподели користи које проистичу из њиховог коришћења уз Конвенцију о биолошкој разноврсности („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 12/18);
33. Закон о потврђивању Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 11/01);
34. Закон о потврђивању Конвенције о сарадњи на заштити и одрживом коришћењу реке Дунав („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 2/03);
35. Закон о ратификацији Монреалског протокола о супстанцијама које оштећују озонски омотач („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, број 16/90 и Закон о ратификацији Амандмана на Монреалски протокол о супстанцама које оштећују озонски омотач („Службени лист СЦГ - Међународни уговори”, број 24/04);
36. Закон о потврђивању Кјото протокола уз Оквирну конвенцију Уједињених нација о промени климе („Службени гласник РС - Међународни уговори”, бр. 88/07, 38/09 и 2/17)
37. Закон о потврђивању Конвенције о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту („Службени гласник РС - Међународни уговори”, бр. 102/07 и 4/16);
38. Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација о борби против дезертификације у земљама са тешком сушом и/или дезертификацијом, посебно у Африци („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07);
39. Закон о потврђивању Конвенције о очувању миграторних врста дивљих животиња („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07);
40. Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07);
41. Закон о потврђивању Конвенције о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту („Службени гласник РС - Међународни уговори”, бр. 102/07 и 4/16);
42. Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07);
43. Закон о потврђивању Конвенције о очувању миграторних врста дивљих животиња („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07);
44. Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 38/09);
45. Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 38/09);
46. Закон о потврђивању Европске конвенције о пределу („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 4/11);
47. Закон о потврђивању Оквирне конвенције о заштити и одрживом развоју Карпата („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07);
48. Закон о потврђивању Протокола о одрживом транспорту уз Оквирну конвенцију о заштити и одрживом развоју Карпата („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 13/18);
49. Закон о потврђивању Споразума о очувању афричко-евроазијских миграторних птица водених станишта („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 13/18);

50. Закон о потврђивању Споразума о очувању популација слепих мишева у Европи („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 13/18).

3) ПОДЗАКОНСКА АКТА:

1. Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС”, бр. 31/05, 45/05 - исправка, 22/07, 38/08, 9/10, 69/11 и 95/18 - др. закон);
2. Уредба о еколошкој мрежи („Службени гласник РС”, број 102/10);
3. Правилник о садржају и начину вођења регистра заштићених природних добара („Службени гласник РС”, број 81/10);
4. Уредба о методологији за припрему докумената јавних политика (Службени гласник РС, број 20/25);
5. Уредба о спроведеним правилима за метаподатке националне инфраструктуре геопросторних података („Службени гласник РС”, број 15/22);
6. Уредба о праћењу и извештавању активности националне инфраструктуре геопросторних података („Службени гласник РС”, број 91/20);
7. Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС”, број 97/15);
8. Правилник о изгледу знака заштите природе, поступку и условима за његово коришћење („Службени гласник РС”, број 84/09);
9. Правилник о обрасцу легитимације чувара заштићеног подручја („Службени гласник РС”, бр. 117/14 и 97/15);
10. Правилник о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Службени гласник РС”, број 85/09);
11. Правилник о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама („Службени гласник РС”, бр. 99/09 и 6/14);
12. Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/10, 47/11, 32/16 и 98/16);
13. Правилник о критеријумима за издвајање типова станишта, типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта, као и мере заштите за очување типова станишта („Службени гласник РС”, број 35/10);
14. Правилник о одштетном ценовнику за утврђивање висине накнаде штете проузроковане недозвољеном радњом у односу на строго заштићене и заштићене дивље врсте („Службени гласник РС”, број 37/10);
15. Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС”, број 31/12);
16. Правилник о компензацијским мерама („Службени гласник РС”, број 20/10);
17. Правилник о специјалним техничко-технолошким решењима која омогућавају несметану и сигурну комуникацију дивљих животиња („Службени гласник РС”, број 72/10);
18. Правилник о условима које треба да испуњава зоолошки врт, односно мини зоолошки врт и елементима за одређивање мини зоолошког врта („Службени гласник РС”, број 75/10);
19. Правилник о условима које морају испуњавати прихватишта за збрињавање заштићених дивљих животиња („Службени гласник РС”, број 15/12);
20. Правилник о садржини и начину вођења стручног надзора („Службени гласник РС”, бр. 22/15 и 24/17);

21. Правилник о начину, алатима и средствима којима се обавља привредни риболов, као и о начину, алатима, опреми и средствима којима се обавља рекреативни риболов („Службени гласник РС”, бр. 9/17 и 34/18);
22. Правилник о садржини обрасца дневне, вишедневне и годишње дозволе за рекреативни риболов и дневне, вишедневне и годишње дозволе за рекреативни риболов у заштићеном подручју („Службени гласник РС”, број 15/15);
23. Правилник о начину обележавања рибарског подручја („Службени гласник РС”, број 16/16);
24. Правилник о садржини обрасца годишње дозволе за привредни риболов („Службени гласник РС”, број 56/15);
25. Правилник о начину одређивања и висини штете нанете рибљем фонду („Службени гласник РС”, број 3/16);
26. Наредба о мерама за очување и заштиту рибљег фонда („Службени гласник РС”, бр. 56/15 и 94/18);
27. Правилник о условима и поступку за издавање и одузимање лиценце за рибочувара, начину вођења Регистра издатих лиценци, као и о садржини и начину вођења Регистра привредних рибара („Службени гласник РС”, бр. 2/16 и 112/17 - УС);
28. Правилник о условима, програму и начину полагања стручног испита за рибочувара и стручног испита за рибара („Службени гласник РС”, бр. 60/15 и 96/16);
29. Правилник о условима и начину организовања рибочуварске службе и обрасцу вођења евиденције дневних активности рибочуварске службе („Службени гласник РС”, број 3/16);
30. Правилник о службеној одећи рибочувара, изгледу рибочуварске значке и обрасцу рибочуварске легитимације („Службени гласник РС”, бр. 39/16 и 38/17);
31. Правилник о Листи генетских резерви домаћих животиња, начину очувања генетских резерви домаћих животиња, као и о Листи аутохтоних раса домаћих животиња и угрожених аутохтоних раса („Службени гласник РС”, бр. 33/17, 104/21 и 30/22);
32. Правилник о условима у погледу гајења и промета аутохтоних раса домаћих животиња као и садржини и начину вођења Регистра одгајивача аутохтоних раса домаћих животиња („Службени гласник РС”, бр. 58/16 и 16/18);
33. Правилник о ограниченој употреби генетички модификованих организама („Службени лист СРЈ”, број 62/02, „Службени лист СЦГ”, број 1/03 - Уставна пovelја и „Службени гласник РС”, број 69/12 - др. правилник);
34. Правилник о садржини и подацима регистра генетички модификованих организама и производа од генетички модификованих организама („Службени лист СРЈ”, број 66/02);
35. Правилник о стављању у промет генетички модификованих организама и производа од генетички модификованих организама („Службени лист СРЈ”, број 62/02 и „Службени гласник РС”, број 29/09);
36. Правилник о увођењу у производњу генетички модификованих организама и производа од генетички модификованих организама („Службени лист СРЈ”, број 62/02);
37. Правилник о подстицајима за очување биљних генетичких ресурса („Службени гласник РС”, бр. 85/13 и 44/18 - др. закон);
38. Правилник о подстицајима за очување животињских генетичких ресурса у банци гена („Службени гласник РС”, број 99/23);
39. Правилник о подстицајима за очување животињских генетичких ресурса („Службени гласник РС”, бр. 44/23 и 110/25);
40. Правилник о садржини и обрасцу пријаве за употребу у затвореним системима генетички модификованих организама, начину заштите поверљивих података из пријаве, као и о садржини пријаве за обнављање одобрења за употребу у затвореним системима („Службени гласник РС”, 69/12 и 44/18 - др. закон);

41. Уредба о садржини и начину вођења информационог система заштите животне средине, методологији, структури, заједничким основама, категоријама и нивоима сакупљања података, као и о садржини информација о којима се редовно и обавезно обавештава јавност („Службени гласник РС”, број 112/09);
42. Уредба о локацијским условима („Службени гласник РС”, број 87/23);
43. Уредба о Листи пројеката за које је обавезна процена утицаја на животну средину, Листи пројеката за које постоји обавеза подношења захтева за одлучивање о потреби процене утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби процене утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, број 106/25);
44. Правилник о посебној врсти објеката и посебној врсти радова за које није потребно прибављати акт надлежног органа, као и врсти објеката који се граде, односно о врсти радова који се изводе, на основу решења о одобрењу за извођење радова, као и обиму, садржају и контроли техничке документације која се прилаже уз захтев и поступку који надлежни орган спроводи („Службени гласник РС”, број 87/23);
45. Правилник о поступку спровођења обједињене процедуре електронским путем („Службени гласник РС”, број 96/23);
46. Уредба о ратификацији Конвенције о мочварама које су од међународног значаја, нарочито као станишта птица мочварица („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, број 9/77);
47. Уредба о ратификацији ревидираног текста међународне Конвенције о заштити биља („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, број 1/85).

Прилог 6 – Листа акронима и скраћеница

АП	Аутономна покрајина
АЗЖС	Агенција за заштиту животне средине
АЗПП	Агенција за просторно планирање и урбанизам Републике Србије
ASCI	Подручја од посебног значаја за очување (Areas of Special Conservation Importance – ASCI) у складу са Конвенцијом за очување европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Бернска конвенција)
BER	Преглед расхода за биодиверзитет (Biodiversity expenditure review)
BIOFIN	Кровни програм за подршку развоју планова финансирања биодиверзитета – BIOFIN (The Biodiversity Finance Initiative)
CAP	Заједничка пољопривредна политика Европске уније
CMS	Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals)
CITES	Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље флоре и фауне (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna)
CWI	Карпатска иницијатива за влажна станишта (Carpathian Wetland Initiative)
EEA	Европска агенција за заштиту животне средине (European Environment Agency)
EIONET	Европска мрежа за информације и посматрање
ESPOO	Конвенција о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту (Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context)
EY	Европска унија
EUGreenDeal	Европски зелени споразум
EUNIS	Типолошки принцип класификације станишта у Европи (EUNIS habitat classification)
ЕМ	Еколошка мрежа

FAO	Организација Уједињених нација за храну и пољопривреду (Food and Agriculture Organization of the United Nations)
GBF	Глобални оквир за биодиверзитет (Global Biodiversity Framework)
GEF	Глобални фонд за животну средину (Global Environment Facility)
GIS	Географски информациони систем
GMO	Генетски модификовани организам
IACS	Интегрисани административни и контролни систем (Integrated Administration and Control System)
IAS	Инвазивне алохтоне врсте (Invasive Alien Species)
ИБИСС	Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић” Универзитета у Београду – Институт од националног значаја за Републику Србију
IBA	Значајно подручје за птице (Important Bird Area)
IPA	Инструмент за претприступну помоћ Европске уније
IPA	Значајно подручје за биљке (Important Plant Area)
IPBES	Међувладина научно-политичка платформа о биодиверзитету и услугама екосистема (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services)
IPARD	Инструмент за претприступну помоћ ЕУ за пољопривреду и рурални развој (Instrument for Pre-Accession Assistance for Rural Development)
IUCN ECARO	Регионална канцеларија IUCN-а за источну Европу и централну Азију (IUCN Regional Office for Eastern Europe and Central Asia)
IUCN MED	IUCN центар за медитеранску сарадњу
ЈЛС	Јединице локалне самоуправе
LPIS	Систем за идентификацију пољопривредних парцела (Land Parcel Identification System)
МАВ	Програм МАБ – Човек и биосфера (Man and Biosphere)
МГСИ	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
МДУЛС	Министарство државне управе и локалне самоуправе
МЗЖС	Министарство заштите животне средине
МИТ	Министарство информисања и телекомуникација

МПШВ	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
МП	Министарство просвете
МРЕ	Министарство рударства и енергетике
МК	Министарство културе
МЉММДД	Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог
МНТРИ	Министарство науке, технолошког развоја и иновација
МТО	Министарство туризма и омладине
МУП	Министарство унутрашњих послова
МФ	Министарство финансија
NatDA	База национално заштићених подручја (Nationally designated areas) Европске Агенције за животну средину
NEAS	Национална стратегија за апроксимацију у области животне средине
НИГП	Национална инфраструктура геопросторних података
НИО	Научноистраживачке организације
ОЕСМ	Просторна заштита биодиверзитета ван заштићених подручја (Other Effective Area-Based Conservation Measures)
ОЦД	Организација цивилног друштва
РВА	Одабрана подручја за дневне лептире (Prime Butterfly Areas)
ПЗЗП	Покрајински завод за заштиту природе
ПКС	Привредна комора Србије
ПСЗПВШ	Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство
ПСУЗЖС	Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине
РГЗ	Републички геодетски завод
РНАs	Одабрана подручја за осолике муве (Prime Hoverfly Areas)
РС	Република Србија
РСД	Ознака за динар званичну валуту Републике Србије
РСЈП	Републички секретаријат за јавне политике

PЗC	Републички завод за статистику
pSCI	Потенцијална подручја очувања значајна за заједницу (potential Sites of Community Importance – pSCIs)
CKГO	Стална конференција градова и општина
SACs	Специјална подручја за очување (Special Areas of Conservations – SACs) у складу са ЕУ Директивом о стаништима
SPAs	Посебно заштићена подручја (Special Protection Areas – SAPs) у складу са ЕУ Директивом о птицама
УН	Уједињене нације
UNCBD	Конвенција о биолошкој разноврсности Уједињених нација (Convention on biological diversity)
UNEP	Програм Уједињених нација за животну средину (United Nations Environment Programme)
UNDP	Програм Уједињених нација за развој (United Nations Development Programme)
UNESCO	Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNEP/AEWA	Споразум о заштити Афричко-Евроазијских миграторних птица водених станишта (Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds)
UNEP/EUROBATS	Споразум о очувању популација слепих мишева у Европи (Agreement on the Conservation of Populations of European Bats)
ha	Хектар
ЗП	Заштићена подручја
ЗЗПС	Завод за заштиту природе Србије
WCPA	Светска комисија за заштићена подручја (The World Commission on Protected Areas)